

פרק ו'

הלכה א-ב

א. המקדש כלו לא הנה במישור אלא במעלה הקר. כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשנה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשמים עשירה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ב. ומהלך כל עזרת הנשים בשנה. ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשירה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

כסף משנה

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב נמצא גובהה של עזרת נשים שש אמות ועולה ממנה לעזרת ישראל ט"ו מעלות נמצא עזרת ישראל גבוה י"ג אמות וחצי ועולה ממנה לעזרת כהנים שתי אמות וחצי נמצא עזרת כהנים גבוה ששה עשר אמה ועולה משם לאולם בי"ב מעלות נמצא האולם גבוה כ"ב אמות. והאולם וההיכל בשוה נמצא גובה קרקע ההיכל יותר על שער הר הבית שתי אמות:

המקדש כולו לא היה במישור וכו'. בפ"ב דמדות (משנה ג') לפניו ממנו החיל י' אמות וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ופירש"י בפ"ק דיומא (דף ט"ו) שלחה משך רוחב המעלה חצי אמה וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום:

הר המוריה

בשתים עשרה וכו'. כ"ה יומא ט"ז א' מדות פ"ג.

ב. בחמשה עשר וכו'. יומא שם וסוכה נ"א ב' ובמדות שם מ"ה.

ב. ומ"ש ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בט"ו מעלות וכו'. בפ"ב דמדות וט"ו מעלות עולות¹ [מתוכה] לעזרת ישראל ושנינו באותו פרק כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

קרית ספר

המקדש כלו לא היה במישור ולא רצו לישר אותו להנמיך הגבוה ולהגביה השפל משום דאיכרי הר ה' משמע דבעודו הר הוא דקדיש ומפני זה עשו כותל שע"ג שער המזרחי של הר הבית נמוך כדי שיהא העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל כשמוזה מדם הפרה נוכח ההיכל דכתיב והזה אל נוכח פני אהל מועד וגו'.

המקדש כולו לא היה במישור כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"ב דמדות וי"ב מעלות היו שם לפניו ממנו החיל וממנו לעזרת נשים רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. גם שם נתבאר שט"ו מעלות היו מעזרת נשים לעזרת ישראל כנגד ט"ו מעלות שאמר דוד בספר תלים שעל אותם מעלות הלויים אומרים השיר ע"כ. ופ"ל שלחה רוחב המעלה מקום דריסת הרגל ממזרח למערב:

¹ [ר"ל מעזרת נשים]:

הלכה ג-ד

ג. ומתלהך כל עזרת ישראל בשונה ועולה ממנו לעזרת הפהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת הפהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה:

ד. ומתלהך כל עזרת הפהנים והמזבח. ובין האולם ולמזבח בשונה. ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והאולם וההיכל כלו בשונה:

זו. ובפ' המשנה בערבי מצאתי שכתב רבינו על משנה זו. זה לשונו ונתבאר פ"ג שמעלות האולם גובהה חצי אמה ושלחה אמה וכו'. גם רבינו עובדיה ז"ל כתב בפ"ב חוץ משל אולם שמעלות שבין האולם למזבח לא היו כן כאשר נתבאר רפ"ג. ופ"ג כתב ה"ג רום כל מעלה חצי אמה ושלחה אמה ע"כ, ולכך נראה שכן צריך להיות בספרי רבינו דאי לא קשיא היא דפ"ב וזה מוכרח אעפ"י שלא מצאתי כן בספר כתיבת יד:

כסף משנה

ומ"ש ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו ג' מעלות וכו'. שם גבי עזרת ישראל ועזרת הכהנים ראב"י אומר מעלה היתה [שם] וגבהה אמה והדוכן נתון עליה ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה ופירש"י בפ"ק דיומא ובו שלש מעלות של חצי אמה שעולים בה לדוכן:

הר המוריה

במעלה גבוהה וכו'. יומא שם ובמדות שם מ"ו (ועי' מש"כ לעיל סי' א' ס"ק י"ז במש"כ שם).

ד. בשוה. מש"כ דבין המזבח והאולם היה הקרקע בשוה עי' לעיל פ"ד ה"ט מש"כ מזה יעו"ש היטיב.

חצי אמה ושלחה חצי אמה. כתב מר"ן וז"ל ויש לגמגם ע"ז שהרי שנינו בפ"ב דמדות כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם הרי שמעלות האולם לא היו במדה זו וה"ר עובדיה כתב רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה וכו'. וכך גריס ה"ר שמעיה ולגירסת רבינו קשיא בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה עכ"ל וכוונתו בשלמא לפי הר"ש אתי שפיר דהמקום שבין המזבח והאולם משכו היה מחזיק כ"ב אמה ולכן היו בשיעור אותו מקום כ"ב אמה

ד. ומ"ש ועולה משם לאולם בי"ב מעלות וכו'. בפ"ג דמדות (מ"ו) ויש לגמגם על זה שהרי שנינו בפ"ב דמדות כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם הרי שמעלות האולם לא היו במדה זו וה"ר עובדיה כתב גבי מעלות האולם ה"ג רום מעלה [חצי אמה] ושלחה אמה וכו' וכך גריס ה"ר שמעיה ולגירסת רבינו קשה בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וצ"ע:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ועולה משם לאולם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל בפ"ג כדברי רבינו היא שנוייה בספרים שלנו. אלא שבפ"ב אמרו כל המעלות שהיו שם רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ ממעלות האולם ע"כ. מוכח שמעלות האולם לא היו במדה

פרק ו' הלכה ג-ד

והמעלה התחתונה, יהיה מה שיהיה אחר שלא נתבאר הפכו:

והמעייין הישר אשר יראה בפ' הרע"ב יגיד ויעיד באמת שפירושו במעלת ורובדיהן דחוק ורחוק משיוכן בלשון, וגרסתו היא דפוס הרגל לפי המנעל, ואין הפירושים והגרסאות מסכימות בו לדעת אחת, כמו שנראה עוד בפ' הרא"ש שזכינו לו, והוא גורס ומבאר בדרך אחרת רחוקה מאד:

וכל הלחץ הזה הוא הדחק שדחקם לשון המשנה דפ"ב דמדות, שאמרו כל המעלות וכו' חוץ משל אולם, שלא יכלו לו להשוותו עם גירסת רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי דפ"ג דגבי מעלות שבין האולם למזבח, זהו שהביאם לשינוי גירסא ולשנות ושלחה אמה במקום חצי אמה, ולדעת רבינו אין צורך לשום תיקון והגהה והגירסא ישנה נכונה שגם שם שנינו רום חצי ושלחה חצי אמה:

ולא קשיא מהא דלעיל דחוץ משל אולם, דההיא אמעלה עליונה לחודה קאי שהיא ודאי של אולם, והשאר שלמטה אינן קרוין של אולם בהחלט אלא שבין אולם ולמזבח נקראין, ורק אותה הסמוכה לאולם בלבד היא ודאי נשתנית ברוחב שלחה שהוא בלי ספק ד' אמות, כנגד הרובד העליון של כותל אולם מבחוץ, לפי פירושו של רבינו באותן רובדין שביארם בפ"ד דלעיל, שהן כצוצטראות יוצאות מן הכותל והעליון הוא רובד ד', והוא הנכנס בחשבון כ"ב אמה שבין אולם ולמזבח, שהמעלה העליונה אצל האולם שהיא תחת הרובד הלז כנגדו ממש, רוחב שלחה כרוחב משך הרובד שעליה:

וזהו ששנינו חוץ משל אולם הכוונה על אותה מעלה כנזכר, שהיא ודאי של אולם ואינה דומה לשאר כל המעלות שהן בשלח חצי אמה ואף הללו שבין האולם ולמזבח הן בכללן, ולא יצאה אלא אחת ששלחה ד', והוא דבר מבואר מאד בלי שום דוחק בפירושו של רבינו במעלות אלו, נשארו א"כ

אבל לפי רבינו קשיא. ואם כן הוא כוונת מרן א"כ לק"מ דרבינו מפרש דמה דאיתא שם בפ"ג מ"ו החשבון מהרובדים לא קאי על המעלות כלל רק על כותל האולם מבחוץ וכמו שהארכתי בזה בפ"ד ה"ט וכן רמז הכא במש"כ דבין האולם ולמזבח היו שוה לקרקע המזבח וכמש"כ לעיל בד"ה בשוה והבן. והנה ביומא ט"ז א' איתא כך בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היה שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והיינו כדעת רבינו. והתוס' ישנים כתבו שם דט"ס הוא וצ"ל ושלחה אמה וראיתם מהך מ"ג פ"ב יעו"ש היטיב אבל על כרחך צ"ל דרבינו ל"ג הך חוץ משל אולם דהא באותה משנה גופה כתב רבינו בפ' וז"ל ועוד יתבאר בפרק השלישי שמעלות האולם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה עכ"ל וכיון דקאי באותו משנה וכותב כן מסתמא ל"ג לה.

בשוה. וכ"כ בס' שבט יהודה ועי' מש"כ לעיל פ"ד ה"ג יעו"ש.

לחם שמים

ועולה משם לאולם בי"ב מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. כתב הר"ב כ"מ ז"ל ויש לגמגם על זה שהרי שנינו כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם והרע"ב ה"ג ושלחה אמה וכו' ולגרסת רבינו קשיא בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וצ"ע עכ"ל:

ולא ידענא מאי קושיא אטו להרע"ב מי ניחא והלא גם לגרסתו ולפירושו נמצאו ב' אמות ומחצה מעדיפות על חשבון המעלות וצריך לפרנס בהן מה שבין המזבח למעלה ראשונה שלמטה ברצפת העזרה שהוא דבר שלא נזכר כלל במשנה, א"כ כעורה זו ששנה רבינו בביאור מעלות האולם שכמו כן העודף על שלחי המעלות הוא בין המזבח

פרק ו' הלכה ג-ד

נראה להגיה בלשון פ"י המשנה רום מעלה אמה ושלחה חצי אמה (כפי הגירסא שהיתה בפני הרע"ב ושלח יד להגיה) ומפרש רבנו דהכי קאמר דרק מעלה אחת ממעלות האולם גבהה אמה ואחת עשרה הנשארין גובה כל אחת חצי אמה, והיינו כרבנן דר' אליעזר בן יעקב דס"ל דמעלות עזרת כהנים היו כל המעלות ארבע בגובה חצי אמה דנמצאת עזרת כהנים גבוהה על של ישראל רק ב' אמות דניחא סתמא דפ"ב דמדות חוץ משל אולם ולא נקיט חוץ משל אולם ושל עזרת כהנים. (וכדמשמע לשון רבנו בפ"י המשנה פ"ב דמדות מ"ד שכ' ומכלל מסכת זו ר' אליעזר בן יעקב שאמר בפרק זה שעזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל ב' אמות ומחצה אלמא דרבנן פליגי אדראב"י, וסובר רבנו דלכו"ע קרקע ההיכל גבוהה מקרקע הר הבית כ"ב אמות וליכא למ"ד שיהיה שינוי בשל אולם וגם בשל עזרת כהנים אלא) דלרבנן דראב"י היתה אחת ממעלות האולם גבוהה אמה אבל של עזרת כהנים כולן גבהן חצי אמה. ולפ"ז הך סתמא דלקמן רום מעלה אמה ושלחה חצי אמה אתאן לרבנן דס"ל חוץ משל אולם אבל של עזרת כהנים ארבעתן בגובה חצי אמה. אמנם רבנו פסק לעיל ה"ג כראב"י וא"כ אין במעלות האולם שינוי כלל. ועיין ביומא דף ט"ז דנראה דלרבנן דראב"י עזרת כהנים גבוהה משל ישראל רק אמה וחצי, ועי"ש בתוס' ישנים ד"ה ותנן, דמבואר דהיתה גירסתם פ"ג דמדות רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וזו היתה גירסת רבנו, ואולי הכי קאמר חוץ משל אולם שלא היה שם מעלה העליונה בבנין אלא קרקע האולם היא מדרגה העליונה דלא שייך ושלחה חצי אמה.

פירוש ר' דוד עראמה

דוכן עשוי כמין אצטבא:

לשטת רבינו י"ג אמה מותר על מה שמעלות אוכלות, צא ופרנס בהם רצפת העזרה בין מזבח להתחלת המעלות, וזה ברור בלי שום מונע:

מעשה רקח

ועולה משם לאולם וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל דמתני' קתני חוץ משל אולם וכו' וצ"ע ע"כ. בהגהות הרמ"ע מפאנו כתב יד מצאתי כתוב וז"ל בהרמב"ם כת"י כתוב ושלחה אמה וכ"כ בסמ"ג ע"כ. ומ"ש מרן ז"ל הכי גרסינן רום מעלה ושלחה אמה בהגהות הנ"ל הגיה רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה ע"כ ופשוט הוא:

מרכבת המשנה

ושלחה חצי אמה וכו'. הכ"מ הניח בצ"ע והנראה דהרע"ב הוצרך להגיה בפ"ג דמדות ה"ג רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה, דהיה לפניו גירסא הפוכה רום מעלה אמה ושלחה חצי אמה ולפ"ז הא דתנן פ"ב דמדות חוץ מן האולם הוא לענין גובה וזה אי אפשר מכח החשבון דבסמוך הל' ה', אבל לגירסת הרע"ב ניחא דאין קפידא בשלחה לענין החשבון שבהל' ה'. ורבנו בפ"י המשנה פ"ב דמדות מ"ג וז"ל ועוד יתבאר בפ"ג שמעלות האולם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וכן פתחו של אולם גבהו מ' ורחבו עשרים ע"כ. נראה כוונתו למחוק הגירסא חוץ מאולם גבי מעלות. אמנם מדסיים וכן פתחו של אולם משמע דגריס חוץ משל אולם בין במעלות בין בפתחים, וזהו שכ' ועוד יתבאר בפ"ג שיש שינוי באולם במעלות ופתחים, וזהו לשון וכן פתחו וכו', ר"ל כי היכי שיש שינוי במעלות הוא הדין בפתחים, ולפ"ז מ"ש רבנו רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה בהכרח ט"ס דא"כ ליכא שינוי בין שאר מעלות למעלות האולם. ותו קשה טובא האיך תנן חוץ משל אולם האיכא נמי של עזרת כהנים דמעלה אחת גבוהה אמה כנ"ל ה"ג. לכן

הלכה ה

נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות. וגבה שער הר הבית עשרים אמה. לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. ומפני זה עשו כהל שער גבי שער זה נמוך. כדי שיהא פהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בפשעה שמזה מדם הפרה נכח ההיכל:

גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח ההיכל דרך אותו פתח עכ"ל. ורבינו בפירוש המשנה פ"ב דמדות אמתני' דכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים כתב ככל מה שכתב בפרק זה באר היטב:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

נמצא גובה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ביאור הענין שאם היו עושין הפתח עשרים כשאר הפתחים היה נמצא משקוף העליון של הפתח למטה ממשקוף התחתון של היכל שתי אמות שהם רום הד' מעלות הנשארות מן הי"ב. ומפני כך עשו אותו יותר נמוך והכותל שע"ג הפתח נמוך כדי שיוכל לראות פתח ההיכל מעל משקוף העליון של פתח המזרח ויתקיים בזה והזה נוכח פני אהל מועד. ופתח זה הוא פתח שנכנסים ממנו מהר הבית לחיל. וכל מה שיהיה יותר נמוך יראה יותר שיעור מפתח ההיכל. וזה ברור:

ומפני מה עשו כותל זה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל שם במשנה וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. וכל זה מבואר. אלא דקשיא לי שאני רואה הר המשחה גבוה מאד שאפילו שיהיה כותל המזרח גבוה כשאר כותלי הר הבית הי' יכול לראות פתח ההיכל שהרי העומד היום בראש הר המשחה רואה את כל הבית תחתיו עמוקה מאד. ולתרץ זה צ"ל שלא היו שורפין את הפרה בראש

כסף משנה

ומ"ש נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית כ"ב אמות וגובה שער הבית עשרים אמה לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל ומפני זה עשו כותל שער גבי שער זה נמוך וכו'. בפרק שני דמדות וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם ופירש"י בפ"ק דיומא (ט"ז) כל הכתלים שהיו שם בכל בנייני הר הבית היו גבוהים הרבה מאד שהיו כל פתחים שבהם גבוהים עשרים אמה לבד ממה שעל הפתחים הרבה מאד. חוץ מכותל מזרחי והוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסים לחיל שלפני עזרת הנשים ומן החיל נכנסים לעזרת הנשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה. שכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם לפני הכהן למערב ומתכוין ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו פתחו של היכל כשהוא מזה בדם כדכתיב והזה אל נכח פני אהל מועד ואם היה הכותל גבוה אע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת הנשים ושער עזרת הנשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה עשרים אמות יותר מקרקעי רגלי הר הבית ונמצאת אסקופת ההיכל

פרק ו' הלכה ה'

פירוש ר' דוד עראמה

רואה פתח ההיכל. פירוש דכתיב בשריפת הפרה
(במדבר יט, ד) והזה אל נוכח פני אוהל מועד וכל
הפתחים היו מכוונות זו כנגד זו:

הר המשחה וגם הבית הלי גבוה הרבה ממה שהוא
עתה, ולפיכך לא עשו כותל המזרח גבוה כשאר
הכתלים. והיות והבית נמוך עתה ממה שהיה
בתחילה כבר הוכחתי אותו לעיל מענין אבן
השתייה:

הר המזריה

שתים ועשרים וכו'. כ"ז מבואר ביומא שם ובפי'
רבינו למשניות מדות פ"ב מ"ד ה'.

מעשה רקח

רואה פתח ההיכל. בנוסח אחר כתב יד נמחקו אלו
ג' תיבות:

הלכה ו

ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים. לשם הלויים נותנין הפנורות והנבלים והמצלתים וכל פלי השיר. ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן:

כסף משנה

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ועל הדוכן העולה כו'. כתב מהר"ד ה' זמרא ז"ל משמע שהכהנים בשעה שמברכין את ישראל לא היו עומדין על הדוכן זה, אלא במעלות של אולם. וכבר נשאלתי ע"ז שכתב רבינו בהלכות תפלה [פי"ד ה"ט] ברכת כהנים כיצד במקדש הכהנים עולים לדוכן. ובאותו פרק בעצמו [הי"ד] כתב באים ועומדים על מעלות האולם כו', והעליתי באותה תשובה [שו"ת הרדב"ז ח"ה סי' פ"ד] שיש כהנים שלא היו ראויים להכנס בין האולם ולמזבח ואע"פ כן היו חייבין בעשה דכה תברכו². ואותם

ומ"ש ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל וכו'. בפרק ב' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. בס"פ ב' דערכין (דף י"ג):

ארץ יהודה

ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים וכו'. כתב מרן ומ"ש ועל הדוכן וכו'. בסוף פ"ב דערכין עיי"ש וכוונתו מבוארת דמתני' קורא למקום שיר הלויים דוכן. אבל אין להוכיח משם דלויים עומדים בשיר בדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים דאפשר דט"ו מעלות שבעזרת נשים שעולין מתוכן לעזרת ישראל שם היו עומדים בשיר הקרבן ונקרא דוכן לפי ששם דוכן הוא אצטבא וכמ"ש רבינו בפ"ז דכלים והוא מלשון דוך פלן והרי הר"ש בפ"ב דמדות ס"ל שהלויים אומרים שיר הקרבן על ט"ו מעלות העולות מתוכן לעזרת נשים וכאן בערכין קוראהו דוכן. לכן נראה לענ"ד שרבינו הוציא דינו מאותה ששנינו בסוף פ"ב דמדות ר' אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה גבוהה אמה והדוכן נתון עליה וכו' עיי"ש ומפרש רבינו שדוכן זה עליו עומדים הלויים בשיר הקרבן וט"ו מעלות העולות מתוכן לעזרת ישראל שעליהם עומדים הלויים בכלי שיר זהו שיר של שמחת בית השואבה וברכת כהנים היתה על מעלות האולם ושלא כפי' הר"ש שם ועיין מ"ש רש"י בפ' החליל דף נ"א עיי"ש.

² ע' תוס' תענית כ"ז ע"א ד"ה דאי וסוטה ל"ט ע"א ד"ה כי. שכתבו דבע"מ נושא כפיו יעו"ש ובמתני' ספ"ק דכלים מבואר דכהן בע"מ אסור ליכנס בין אולם ולמזבח. וע' קידושין ע"א ע"א תניא א"ר טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן והטיתי אזני אצל כ"ג ושמעתי שהבליע שם בנעימת אחי הכהנים. ופרש"י אחר אחי אמי שהי' כהן ור"ט הי' כהן כו' לדוכן לברך ברכת כהנים יעו"ש. וכ"ה במד"ר קהלת פ"ג פי"א ושם הגירסא פ"א עליתי עם שמעון אחי אמא על הדוכן כו'. ומבואר כמ"ש הרדב"ז דגם על הדוכן הי' ברכת כהנים. - ומצאתי בתפא"י פ"ב דמדות מ"ו שכתב הכוונה דכשהי' על מעלות האולם דחוק מהרבה כהנים עמדו שאר הכהנים על הדוכן בשעת בר"כ, וגם הכ"ג לא רצה לעמוד צפוף בין הכהנים שבמעלות האולם, עמד כאן בין המועטים בריוח והטה ר"ט אזנו לכ"ג עכ"ד שם. ובמחכת"ה דבריו דחוקים ודחויים בפרט מ"ש לומר על הכ"ג שלא רצה לעמוד בדחוק במעלות האולם, ששם עיקר מקום המיוחד לבר"כ ומקודש יותר ממקום הדוכן שהי' בתחלת עזרת כהנים ע' ספ"ק דכלים. אמנם למ"ש בכוונת הרדב"ז כאן הדבר נכון, דהנה אמרי' בירושלמי מגילה פ"א הי"א ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות תמימין ולא בעלי

פרק ו' הלכה ו'

הר המוריה

לעזרת הנשים וכו'. כ"ה פ"ב דמדות מ"ו יעו"ש.

היו הלויים וכו'. ע"י ערכין י"א ב' י"ג ב' (וע"י תוס' סוכה נ"א א' ד"ה שעליהן וכו') וע"ע שם ד' א' ומגילה ג' א' יעו"ש היטיב וביומא נ"ג א' ובחגיגה ט"ז א' ויומא כ' ב' ובר"ה ל"א ב' ובמ"ר פתיחתא דאיכה רבתי בד"ה פתח ר"י משא גיא חזיון וכו' וע"ע בספרי קרח פסקא קט"ז ובמ"ר נשא פ"ז ופט"ו וע"י ירושלמי פ"ג דהוריות ובנזיר פ"ז ה"א ושקלים פ"ה ה"א. והנה תמצא מקומות שנקרא מקום שהכהנים עומדים ופעמים שנקרא מקום שהלויים עומדים. ולכן נ"ל פשר דבר כי דוכן הוא האיציטבא שעומדין עליה ועיקרה הונח על הדוכן שבין עזרת ישראל לעזרת כהנים מקום שהלויים עומדים עליו בכלי שיר ולכן הושאל ג"כ למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם וכן הושאל אח"כ שם זה להפוסקים שקורין למה שהכהנים עומדים לברך את העם בשם דוכן ומיושב בזה מה שתמה התשבי שרש דכן יעו"ש היטיב וע"י בר"ש שכתב וז"ל (בפ"ב דמדות מ"ו) ודוכן הכהנים לברך את העם קבוע בה בתחלת עזרה שלהן וכן נאה ברכת כהנים בראש עזרתם ושל לויים בראש עזרתם וישראל ביני וביני יעו"ש והדבר תמוה וכי היכן היתה עזרה ללויים ואולי בהתחלת שער הר הבית ששם מתחיל מחנה לוי כדאיתא לקמן פ"ז הי"א אבל כמה הדבר דחוק ולמה יגרעו הלויים מישראל שמחיצתם יהיה חוץ למחנה ישראל דישאל יתיה האמצעים בין כהנים ללויים ועוד דהכהנים ברכו ברכת כהנים על מעלות האולם כדאיתא לקמן בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה וע"ע לקמן פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ג יעו"ש. ובפרט כי במ"ר נשא ז' מבואר כרבינו וע"י לקמן פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ג מהתוספתא דשם קצת ראייה לר"ש וע"ע במ"ר בהעלותך פט"ו.

היו עומדים לברך את העם על הדוכן³ ושאר הכהנים היו עומדין על מעלות האולם ולפיכך קבע להם רבינו שני מקומות:

מומין דבר ר"ע, א"ל ר"ט כו' אם לא ראיתי את שמעון אחי אימא היגר באחת מרגליו עומד בעזרה חצוצרתו בידו ותוקע כו' יעו"ש. ומבואר דאחי אמו הי' כהן בע"מ, שאסור ליכנס בין אולם ולמזבח אבל חייב בברכת כהנים וכמ"ש הרדב"ז. ולכך עמד על הדוכן ומפני כבודו גם ר"ט עמד שם. ומפני שהכ"ג עמד על מעלות האולם שהוא רחוק לבפנים, לכך הוצרך ר"ט להטות אזנו לשמוע מרחוק. ופ"א שאמר הכוונה על שהטה אזנו אז ודו"ק. וע"ע תוס' כתובות כ"ד ע"ב ד"ה חד כו' מוקי לה נמי בדוכן כהנים שבגבולין יעו"ש. ומשמע דבדוכן שבעזרה לא הי' בר"כ, וצ"ע.

³ כדבריו מצאתי בר"ש פ"ב דמדות מ"ו וז"ל ודוכן הכהנים לברך את העם קבוע בה בתחלת עזרה שלהן וכן נאה ברכת כהנים בראש עזרתם כו' יעו"ש. וע' מתני' בתמיד פ"ה מ"א אמר להם הממונה ברכו כו' וברכת כהנים ובתוס' ברכות י"א ע"ב ד"ה בר"כ העירו דמשמע מזה שהי' שם ברכת כהנים גם קודם ההקטרה חוץ מבר"כ שאחר ההקטרה על מעלות האולם יעו"ש ובתוס' סוטה ל"ח ע"א בזה. ולמ"ש הר"ש והרדב"ז אולי אפ"ל דמתני' דתמיד מיירי בבר"כ שעל הדוכן בעזרה [ולא בלשכת הגזית ששם היו רק מתפללים] אמנם הרמב"ם בפ"ו מתומ"ס ה"ד ובפ"ה מ"ש שם בתמיד לא גריס ברכת כהנים רק שים שלום יעו"ש ובתו"ט וב"ש שם ובמ"ש בהגהות הגר"א תמיד פ"ו מ"א יעו"ש.

ראיתי כעת בס' ערוך השלחן או"ח סי' קכ"ח סעי' כ"ו מ"ש בזה. ובמחכת"ה נעלם ממנו מש"כ הרדב"ז בתשובה ובכאן בחידושו. גם מ"ש בעה"ש שם שדעת הרע"ב שהדוכן הי' בשביל כהנים. תמוה דמפורש ברע"ב פ"ב דמדות מ"ו שהדוכן הי' בשביל הלויים לשיר. אמנם עיקר דברי הרדב"ז צ"ע מהתוספתא סוטה פ"ז וז"ל ברכת כהנים אלו בשעה שהכהנים עומדין על מעלות האולם הכל כשרין לעלות במעלות האולם בין תמימים בין בעלי מומין כו'. וע' בש"ס סוכה מ"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה א"ל. וע"ע ירושלמי סוכה פ"ד ה"ג תני ובעלי מומין כו' א"ל כשרים היו יעו"ש בפ"מ בזה ודו"ק.

הלכה ז

הַלְשָׁכוֹת הַבְּנוּיֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחֹל אִם הָיוּ גִּגוּתֵיהֶן שְׁוִין עִם קֶרְקַע הָעֶזְרָה תּוֹכֵן חֹל וְגִגוּתֵיהֶן קֹדֶשׁ וְאִם אֵינָן שְׁוִין אִף גִּגוּתֵיהֶן חֹל שֶׁהַגָּגוֹת וְהַעֲלִיּוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ. לְפִיכָךְ גָּגִים אֵלּוּ אֵינן אוֹכְלִין שָׁם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים וְלֹא שׁוֹחֲטִין קֹדְשִׁים קָלִים:

כסף משנה

הבית אמרה בפרק אלו דברים וכו'. וכי תניא ההיא דתוכן קדש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן. והתניא מחילו' שתחת ההיכל חול וקס"ד בפתוחות לעזרה קאמר ומשנינן בפתוחו' לחול [להר הבית]. ובפרק איזהו מקומן (דף ג"ו) תני תנא קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה קפ"ז על רחב קל"ה א"ל הכי אמר לי אבא כגון זה כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחייבים משום טומאה למעוטי מאי וכו' למעוטי לשכות ואי בנויות בחול ופתוחות לקדש והא תנן תוכן קדש מדרבנן ודאורייתא לא והא תניא לשכות בנויות בחול ופתוחות לקדש מנין שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושירי מנחה ת"ל בחצר אהל מועד יאכלוה התורה רבתה חצרות הרבה אצל אכילה אחת אמר רבא לאכילה שאני אבל לענין טומאה לא והתניא לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחייבים משום טומאה לאו אמרת אין שוחטין תני נמי אין חייבין. ופירש"י הא אנן תנן תוכן קדש וליחייב עלייהו משום טומאה. מדרבנן מצות חכמים היא שלא יכנסו להם בטומאה אבל כרת וקרבן ליכא. והתניא מנין ללשכות וכו' ומדמרבינן להו לענין אכילה שמע מינה קדושם הן מן התורה דאי מדרבנן וקרא אסמכתא הוא היאך הקילו חכמים לעקור דבר ולהכשיר מקום חול לאכילת קדשי קדשים. חצרות הרבה במקום קדוש בחצר אהל מועד. לאכילה שאני דרבי בה קרא חצרות הרבה. ואין שוחטין שם קדשים קלים דהא בעינן לפני אהל מועד למעוטי צידי צדדין. לאו אמרת

הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול וכו'.
בפרק ג' דמעשר שני (משנה ח) תנן הלשכות בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קודש וגגותיהן חול ובס"פ כיצד צולין (דף פ"ה:) אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו וכו' ת"ש הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש תרגמה רב חסדא בשגגותיהן שוין לקרקע העזרה א"ה אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהם שוין לקרקע עזרה ה"ל מחילה ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר ר' יוחנן בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה והתניא רבי יהודה אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא ההיא שפתוחות לחול. ת"ש וגגן קדש ותסברא והא קתני וגגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ואלא קשיא גגן קדש אמר רב חמא בר גוריא לאותן שתי אמות דתנן שתי אמות היה בשושן הבירה וכו' ופירש"י גגין ועליות לא נתקדשו בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גגי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים. פתוחות לחול שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית. תוכן חול כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתחא אזלינן בשגגותיהם שוים לקרקע שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הילכך גגים דיידהו ה"ל כי ארעא. כי אמרה רבי יוחנן להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר

פרק ו' הלכה ז'

ד"ה ואין שוחטין וז"ל וה"ה דאין אוכלין דגגין ועליות לא נתקדשו כדאמר בפרק כיצד צולין, אלא נקט שחיטה, משום דאכילה בעזרה לא שייכא עכ"ל, ולכאורה כונתם דאסור לאכול קדשים קלים בעזרה, ותמוה דהרי מבואר בשבועות דף ט"ו ע"א דלחמי תודה נאכלין בעזרה, ובודאי צריך להגיה בדבריהם במקום לא שייכא דצ"ל "לא שכיחא". אולם דברי הרמב"ם צ"ע, אף דנימא דכאן הרי מיירי בעזרה ואכילת קדשים קלים בעזרה לא שכיחא, מ"מ היה לו להרמב"ם לאשמועין האי דינא דבירושלים גגין ועליות לא נתקדשו לאכילת קדשים קלים ומעש"ש, ולא נזכר כלל האי דינא ברמב"ם, ואין לומר דדעת הרמב"ם דבאמת גגין ועליות נתקדשו לאכילת קדשים קלים, וכן ס"ל באמת להרשב"א בתשובה סימן ל"ד עיי"ש, דהרי בפסחים דף פ"ו מבואר להדיא דדינא דרב דגגין ועליות לא נתקדשו מיירי גם בירושלים דפריך שם על רב מהא דהלילא פקע איגרא, וס"ל להס"ד דגמרא דכיון דהיו אומרים הלל על הגג היו אוכלין את הקרבן פסח נמי על הגג עיי"ש, הרי מבואר להדיא דלרב דס"ל דגגין ועליות לא נתקדשו, גם גגין ועליות של ירושלים לא נתקדשו דאיל"ה מאי פריך מקרבן פסח דהוא קדשים קלים ונאכל בירושלים, וכבר תמה בזה במנחת חינוך מצוה שס"ב עיי"ש וצ"ע. ולכאורה י"ל דשאני אכילת קרבן פסח משאר קדשים קלים, דשאר קדשים קלים לא בעינן לאכילתן, אלא דין מחנה ישראל, משא"כ אכילת קרבן פסח, דלא סגי לאכילתו דין מחנה ישראל אלא בעינן גם קדושת מחנה ישראל וכדכתיב בפרשת ראה גבי פסח ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלוקיך ולכן שפיר פרכינן לרב דס"ל דגגין ועליות לא נתקדשו, איך אכלו את הקרבן פסח על הגגין, דאף דלאכילת קדשים קלים לא איכפת לן, הוא משום דלאכילתן לא בעינן קדושת מחנה ישראל, אלא דין מחנה ישראל, משא"כ גבי קרבן פסח דבעינן לאכילתו קדושת מחנה ישראל, ולכן שפיר פריך על רב מקרבן

[דקתני] בה אין שוחטין אלמא לא קדישי תני נמי אין חייבין משום טומאה עכ"ל:

משנה למלך

והעליות לא נתקדשו. מהסוגיא דס"פ כיצד צולין מוכח דעליות דהיכל נתקדשו ונראה דטעמא שהנכנס לשם חייב כרת וכן נראה מדברי התוספות בפ"ב דשבועות (דף י"ז) ד"ה וטמא:

אבן ישראל

הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול אם היה גגותיהן שוים עם קרקע העזרה תוכן חול וגגותיהן קודש ואם אינם שוים אף גגותיהן חול שהגגים והעליות לא נתקדשו, לפיכך גגין אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים} עכ"ל. מקורו מסוגיא דפסחים דף פ"ה ע"ב דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו ופרכינן מהא דתנן הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש תרגמא רב חסדא בשגגותיהן שוים לקרקע עזרה עיי"ש. אלא דצ"ע מה דהרמב"ם לא הזכיר אלא דאין שוחטין קדשים קלים ומשמע דאכילת קדשים קלים שפיר אוכלין על הגגות, ואף דהרמב"ם כאן מיירי בעזרה ולא בירושלים, מ"מ הא גם בעזרה אוכלין קדשים קלים וכמו שכתב הרמב"ם בפרק י' מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה' וז"ל וכולן נאכלין בכל העיר שנאמר וכו' תאכלו במקום טהור, לא נאמר בהן במקום קדוש שהיא העזרה אלא טהור שהוא כל מחנה ישראל שכנגדו לדורות ירושלים עיי"ש, וכן מפורש בשבועות דף ט"ו דפרכינן אטו לחמי תודה בעזרה לא מתאכלי הרי מבואר דקדשים קלים נאכלים גם בעזרה.

הן אמת דבגמרא שבועות דף י"ז ע"ב הביאו ברייתא דגגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים, ואין שוחטין שם קדשים קלים וכתבו שם בתוס'

פרק ו' הלכה ז'

הני משניות סתרי לדרב, ועוד צ"ע דבדעת הרמב"ם א"א כלל לומר דסמיך אמתני' דמעש"ש, דהרי הרמב"ם בפרק ב' מהלכות מעשר שני הלכה ט"ו כתב וז"ל אילן שעומד לפנים מן החומה ונפו נוטה חוץ לחומה אין אוכלין "תחת" נופו מעשר שני, ומעשר שני שנכנס "תחת" נופו אין פודין כירושלים עכ"ל, הרי דהרמב"ם אינו מפרש כלל כפי' התוס', דמתני' דמעש"ש איירי בענין אכילת מעש"ש על האילן, אלא לענין אכילה תחת האילן ותחת הנוף, וכן פי' הרמב"ם שם בפירוש המשניות להדיא, א"כ הרי לדעת הרמב"ם לא נזכר כלל במתני' דאוכלין מעש"ש על האילן דנדייק מינה דבירושלים נתקדשו גגין ועליות דלא כרב, ואזדא תי' המנחת חינוך ודברי הרמב"ם צ"ע.

ואשר יראה בזה דהנה כתב הרמב"ם בפרק ו' מהלכות בית הבחירה הלכה ט' וז"ל המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול, החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה עכ"ל, ובהשגות א"א אך אלו בשוים לקרקע העזרה ומשכחת לה בר שורא עכ"ל, וכונת הראב"ד דבפסחים דף פ"ו פרכינן על מה דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו מהא דתנן החלונות ועובי החומה כלפנים ואמרינן בשלמא חלונות משכחת לה דשוו לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה, ומשני בבר שורא, ופרש"י חומה קטנה לפנים מן החומה הגדולה, והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגובה ועולה במעלות עכ"ל, והיינו דלענין קידוש מקום השוה לעזרה משערינן לפי מקום הגבוה ברצפת העזרה, וזהו מה דהשיג הראב"ד על מה שסתם הרמב"ם דהחלונות ועובי החומה כלפנים ודברי הרמב"ם צ"ע. והנה במנחת חינוך שם כתב ליישב דעת הרמב"ם על פי מה דתמה על הש"ס דזבחים דף נ"ו על מה שאמר שם רב יהודא אמר שמואל דאין חייבין משום טומאה אלא על אורך קפ"ז אמה על רוחב קל"ה, ופרכינן למעוטי מאי אילמא למעוטי חלונות ועובי החומה

פסח, אכן כ"ז י"ל בדעת הרשב"א, אבל בדעת הרמב"ם נראה דס"ל דגם קרבן פסח נאכל על הגגין של ירושלים דהרי כתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות קרבן פסח הלכה א' לענין אכילת קרבן פסח דאינו נאכל אלא במקום אחד, כתב שם דהגגין והעליות אינן בכלל הבית, ואי ס"ל להרמב"ם דאסור לאכול קרבן פסח על הגגין והעליות, תיפוק ליה דבלא"ה אין לאכול שם, וע"כ דהרמב"ם אינו מחלק בין אכילת קרבן פסח לשאר קדשים קלים וס"ל דגם קרבן פסח נאכל על הגגין, וא"כ צ"ע דעת הרמב"ם, מהא דמבואר בפסחים שם דגם קדשים קלים אינן נאכלין על הגגין וצ"ע. ובמנחת חינוך שם כתב ליישב דהרמב"ם הוכיח כשיטתו ממשנה ערוכה במעשר שני פרק ג' משנה י' דמבואר שם דגגין ועליות של ירושלים כן נתקדשו, דקתני התם במעש"ש דאילן שעומד בפנים ונופו נוטה לחוץ וכו' מכנגד החומה ולפנים כלפנים, ובגמרא מכות דף י"ב הביאו משנה זו והקשו שם בתוס' תימה דפרק כיצד צולין אמרינן דגגות לא נתקדשו, ותרצו בת"י הב' וז"ל ועוד י"ל דמיירי אפילו באילן שענפיו מרובים ואויר ירושלים כירושלים ע"כ. ובמהרש"א שם ביאר דבריהם דכונתם דלא נתקדשו הגגין והעליות רק בעזרה ולא בירושלים, דבירושלים כן נתקדשו הגגות עיי"ש, ובמל"מ פרק י"א מהלכות שגגות הביא דברי התוס' והמהרש"א, ותמה ע"ז דהא בסוגיא דפסחים מבואר להדיא דגם גגין דירושלים לא נתקדשו מדפרכי' על רב מקרבן פסח, ולכן כתב המנחת חינוך דכונת התוס' דבאמת מתני' פליגא על רב וס"ל דגגין ירושלים כן נתקדשו, ורב פליג על המשנה דכן מצינו כמה פעמים בגמרא דרב תנא הוא ופליג, ומה דפרכינן על רב שם בפסחים מכמה משניות היינו לברורי דהני מתני' לא סתרי דרב, והרמב"ם נמי דעתו כדעת התוס', ולכן השמיט האי דינא דאין אוכלין קדשים קלים על גגות דירושלים עיי"ש, ובודאי זה דוחק גדול לומר מעצמנו דרב תנא ופליג והגמרא פריך לרב רק לברורי אי גם

פרק ו' הלכה ז'

דלשכות הבנויות בקודש ובחול ופתוחות לקודש ולחול כנגד הקודש ונגד החול חול, וא"כ אם בנויה כולה בחול ויש לה שני פתחים אחד לקודש ואחד לחול כולה חול, דמה אם חציה בקודש מ"מ חלק החול חול, כש"כ אם כולה בנויה בחול רק איכא פתח לקודש כיון דאיכא גם פתח לחול כולה חול, ולפי"ז נמי לא קשה קושיית הצ"ח דנימא דלכך החלונות ועובי החומה כלפנים משום דפתוח לקודש דכיון דמצד השני הוא גם פתוח לחול, הרי כולו חול עיי"ש, אולם ב' התירוצים של המנחת חינוך צ"ע דכונת הצ"ח הוא כפשוטו דהרי מבואר בתוס' שבועות דף ט"ו ע"ב ד"ה אמטו להכי, דאף במקום דלא היה אפשר להם לילך מ"מ היה מתקדש כל מה שבלבם היה לקדש, וזהו מה דתמה הצ"ח דמאי פרכינן מהא דהחלונות ועובי החומה כלפנים, נימא דדעת ב"ד היה לקדש גם מקום החומה מתחת לחומה, ולכן שפיר החלונות ועובי החומה קדושים מצד דפתוחות לקודש, וגם הוה עומד בפנים ופתוח לפנים, וכל מה דאמרינן בזבחים דפתוח לפנים אינו קדוש אלא לאכילה, היינו דוקא בלשכות הבנויות בחוץ ופתחיהן לפנים, אבל עומדין בפנים ופתוחות לפנים בודאי הוה קודש לכל דבר דהרי זהו דין עזרה עצמו, וכן נסתר בזה מש"כ המנחת חינוך דהרי יש לו ב' פתחים אחד לקודש ואחד לחול, דזהו דוקא בעומד במקום חול, אבל בעומד במקום קודש אדרבה הוה כולו קודש, וא"כ שפיר תמה הצ"ח, דמאי פרכינן מהחלונות ועובי החומה, נימא דקדשו גם מקום החומה מלמטה, ואז שפיר קדיש גם החלונות ועובי החומה אף דגגין לא נתקדשו, מצד דפתוחות לפנים, אולם באמת דברי הצ"ח תמוהין דאי נימא דפתוח לפנים מהני לגגין א"כ כל דינא דגגין לא נתקדשו לא משכחת לה, דהרי כל הגגין פתוחות לפנים, וע"כ כל עיקר דינא דרב דגגין לא נתקדשו היינו דוקא גגין הגבוהין יותר מחומת העזרה, או חומת ירושלים או נמוכין יותר מרצפת העזרה, וא"כ מאי פרכינן לרב מהלילא דפקע איגרא נימא

תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים, וע"ז תמה המנחת חינוך הרי אמרו בפסחים דמה דתנן עובי החומה כלפנים מיירי בבר שורא, היינו החומה הקטנה שהיתה לפנים מן החומה וא"כ מה פריך ארב יהודא אמר שמואל כיון דהבר שורא היה לפנים הרי היה בתוך הקפ"ז אמה, ובזה גם רב יהודה מודה דחייב, אלא רב יהודא ממעט החומה החיצונה שהיה חוץ לקפ"ז אמה כמבואר ברמב"ם הלכות בית הבחירה, וא"כ הרי שפיר י"ל דרב יהודא אמר שמואל ממעט החומה החיצונה שהיא יותר מקפ"ז אמה וע"כ כתב המנחת חינוך דע"כ סוגיא דזבחים חולקת אסוגיא דפסחים דאוקימנא דמיירי בבר שורא, ומה דתנן החלונות ועובי החומה כלפנים מיירי בחומה החיצונה ולזה פרכינן אדרב יהודא אמר שמואל דאי אפשר לומר דממעט החומה החיצונה, ולפי"ז לסוגיא דזבחים ע"כ מוכח דאף דגגין ועליות לא נתקדשו, מ"מ החלונות ועובי החומה כן נתקדשו דכן היה דעתם בשעת הקידוש, ופסק הרמב"ם כסוגיא דזבחים עיי"ש, ודבריו צ"ע דא"כ אמאי הוצרכו בגמ' דפסחים לתרוצי בבר שורא ולא תרצו כדס"ל להגמרא בזבחים דשאני חלונות ועובי החומה דדעתם היה בשעת קידוש לקדש אותם, וכל הגגות לא נתקדשו.

ונראה לומר דהנה במנחת חינוך הביא בשם הצ"ח להקשות על הסוגיא דפסחים דמאי פריך מעובי החומה והחלונות הא אמרינן שם גבי לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש דהם קודש, א"כ י"ל דלכך החלונות ועובי החומה כלפנים משום דפתוחות לקודש ולזה הם קודש, וכתב המנחת חינוך דזה טעות דהרי מבואר בזבחים דף נ"ו דכל מה דמהני פתוחות לקודש זהו דוקא לענין אכילה דהתורה רבתה חצרות הרבה, אבל לענין טומאה ולשחיטת קדשים קלים אינן קודש, וכאן במתני' דקתני דהחלונות ועובי החומה כלפנים משמע כלפנים ממש גם לענין שחיטת ק"ק וגם לענין טומאה, ולזה לא מהני לן פתוחות לקודש, עוד כתב שם המנחת חינוך דהרי מבואר במסכת מעשר שני

פרק ו' הלכה ז'

נתקדש, דאי נימא דהאור בעצמותו נתקדש בודאי מהני לן פתוחות לקודש אפילו אין פתוחות לקרקע עזרה, משא"כ אי נימא דהאור לא נתקדש אלא הרצפה, אלא דדינא הוא דאור עזרה כעזרה דמי, א"כ בודאי בעינן פתוחות לקודש, היינו דוקא פתוחות לקרקע עזרה, ואז י"ל דאיכא העברת קדושה מקרקע עזרה למקום הפתוח, אבל פתוחות לאור עזרה לא יהני לן כלל, ונראה דאיכא נמי נפק"מ לדין גגין ועליות שלא נתקדשו, אי הוא דוקא בגגין ועליות שהיו לפני קידוש העזרה או ירושלים, או אפילו גגין ועליות שנעשו אחר שכבר נתקדשה העזרה או ירושלים, דאי נימא דרק הרצפה והקרקע נתקדשו שפיר י"ל דגם גגין ועליות שנבנו אחר שנתקדשה העזרה נמי אינן קדושים, והוא משום דכל דינא דאור עזרה קדוש הוא מצד הלכתא דאור עזרה כעזרה דמי וא"כ כיון דנעשו גגין ועליות החוצצין בין קרקע העזרה, לאו אור עזרה מקריא, משא"כ אי נימא דגם האור בעצמותו נתקדש א"כ ע"כ מה דאמרינן גגין ועליות לא נתקדשו היינו דלא היה בדעתן לקדש, וא"כ בודאי גגין ועליות שנבנו אח"כ בודאי קדושים הן כיון דהאור בעצמותו קדוש וממילא גם תוך העליה ועל הגג איכא אור קדוש.

והנה בתמיד דף ל' ע"ב בפ"י הראב"ד שם הביא מה דתמהו בתוס' על מה דפרכינן בסוטה דף מ"א ע"ב על מתני' דקתני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ ויושב עליה, והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד, דמאי פריך הא הבימה עשויה כעין גג ואמר רב דגגין לא נתקדשו, ות"י בשם ר"י דלא חשיב ההוא בנין דבר של קבע משום שנעשית לפי שעה ולכן לא היתה חלוקה משאר קדושת העזרה, ול"נ דבלא"ה ל"ק וכו' שהרי אפילו למ"ד דעליות וגגין לא נתקדשו היינו אותן שהיו באותה שעה שנתקדשה העזרה אבל מכאן ואילך כל מה שנעשה באור העזרה שום דבר הכל קדוש, דלאו כל כמיניה ע"י בנינו להפקיע קדושת העזרה שנתקדשה, דבשלמא

דהגגין היו נמוכות מחומת ירושלים, ואף דנימא דהיה ידוע להם דגגות הבתים היו גבוהות יותר מחומת ירושלים מ"מ מאי פריך מהלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול דתוכן חול וגגותיהן קודש נימא דמיירי בהיו נמוכות מחומת העזרה, והנראה דקושיית הגמרא מהלשכות הוא משום שהלשכות היו פתוחות לחול ותוכן חול, וא"כ גגי הלשכות מקומן הוא במקום חול ולא מהני כלל מה דהגגין פתוחין לקודש, ולזה הוא דתמהו על רב, דאה"נ מה דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו הכונה על גגין הגבוהין יותר מחומת העזרה, מ"מ הלשכות הפתוחות לחול כיון דתוכן חול א"כ מקום הגגין דתחתיהן תוכן אשר הוא חול, א"כ מקום הגגין הוא חול ואמאי גגן קודש אפילו לטומאה [ואין לתמוה א"כ מאי פרכינן התם מגגו של היכל, דאמאי הוא קודש. הא העליות שתחת הגג הוא קודש, וא"כ מקום הגג של היכל הוא קודש, דהתם הרי אין הגג פתוח להיכל וקו' הגמרא היא דאמאי אית בגג ההיכל קדושת היכל ופשוט], ולפי"ז שפיר תמה הצ"ח מאי פריך מהחלונות ועובי החומה נימא דהם קודש משום דפתוחות לקודש וצ"ע.

ונראה לומר דהנה בעיקר האי דינא דפתוחות לקודש דאמרינן בזבחים דף נ"ו דלא מהני אלא לענין אכילה אבל לא לענין שחיטת ק"ק ולא לענין טמאין, ע"כ הביאור משום דלענין שחיטת ק"ק וכן לענין שילוח טמאים בעינן מחנה שכינה, משא"כ לדין אכילת קדשים קלים בעינן רק קדושת מחנה שכינה, ופתוח לקודש מהני רק לקדש המקום בקדושת מחנה שכינה אבל כיון דבנויות בחול, אף דאיכא קדושת מחנה שכינה מ"מ דין "מחנה" ליכא, ולפי"ז יש לעיין בדין פתוח לקודש דמהני אי בעינן דוקא פתוח לקרקע עזרה, או דמהני נמי פתוח לאור עזרה, וכ"ז תלוי במה דיש לחקור בהא דאמרו חז"ל בשבועות דף י"ז דאור עזרה כעזרה דמי, אי רק רצפת העזרה נתקדש, אלא דאיכא הלכתא דאור מקום המקודש חל ביה דין מקום המקודש עצמו, או דנימא דהאור בעצמותו

פרק ו' הלכה ז'

ט"ו אטו לחמי תודה לא מתאכלי בעזרה, דמבואר דגם בעזרה נאכלים קדשים קלים, די"ל בתרי גווני (א) דלכך נאכלין שם קדשים קלים משום דבקדושת העזרה היותר גבוהה נכלל ביה גם קדושת ירושלים, באופן ב) י"ל דבעזרה היו בו ב' קדושות קדושת ירושלים, וגם קדושת העזרה, והוא משום דמעיקרא קדשו את כל שטח העיר וגם שטח העזרה בתוכה בקדושת ירושלים, ואח"כ נתקדש שטח העזרה בקדושת העזרה, והנה רש"י בזבחים דף כ"ד בד"ה כי קדיש כתב דדוד קדש הרצפה בשתי תודות ובתוס' שם ד"ה הואיל תמהו ע"ז הא אמרינן בשבועות דאין מקדשין העזרה אלא בשיירי מנחה עיי"ש, ובאמת רש"י בעצמו בזבחים דף ס' ע"א ד"ה בשלמא כתב נמי הכי דעזרה מתקדשת בשיירי מנחה, ונראה בדעת רש"י דס"ל דקדושת עזרה תרתי אית ביה בין קדושת עזרה ובין קדושת ירושלים, והוא משום דמעיקרא נתקדש כל העיר וגם שטח העזרה בקדושת ירושלים, ואח"כ נתקדש העזרה בקדושת עזרה, וס"ל לרש"י דדוד המלך קדש את כל העיר וגם שטח העזרה בקדושת ירושלים ואח"כ קדש שלמה את שטח העזרה בקדושת עזרה ולזה הוא דאמרו בזבחים דף כ"ד דדוד קידש, ובדף נ"ט אמרו דשלמה קידש דתרווייהו אמת דדוד קידש את העזרה בקדושת ירושלים ושלמה קדשו בקדושת העזרה, וזהו מה דכתב רש"י דקידש דוד בשתי תודות דהרי קדושת ירושלים מתקדשת בשתי תודות, וכאן דאמרו דקידש דוד ע"כ היה בשתי תודות, משא"כ שלמה המלך שקידש בקדושת עזרה בודאי קידש בשיירי מנחה, ולפי"ז אין לנו הכרח לומר כמש"כ בטהרות הקודש דשלמה קידש את אויר העזרה ושפיר י"ל דאויר עזרה בעצמותו לא נתקדש.

והנה אמרינן בשבועות דף ט"ז ע"א אמר ר' יהושע מקריבין אע"פ שאין בית דהיינו דגם בזה"ז יכולין להקריב קרבנות, ובחידושי הרשב"א שם בשבועות תמה דצ"ע הא אמר שמואל ביזמא דף

הלשכות שהיו בנויים בשעה שנתקדשה העזרה י"ל שהאויר שלמעלה ע"ג לא נתקדש מפני שהפסיקה התקרה של הלשכה בין האויר שלמעלה לא קידשו אבל באותו מקום שהיה חלק בעזרה באותה שעה אותו אויר נתקדש עד רום רקיע וכו' עיי"ש, ומבואר מדברי הראב"ד וכן מקו' התוס' דס"ל דאויר עזרה בעצמותו לא נתקדש, דאי היה ס"ל דהאויר בעצמותו נתקדש לא היו מקשים כלל, דאז בודאי גגין ועליות שנעשו אח"כ בודאי קדושים הם כיון שהאויר של מעלה קדוש, וכן מוכח מתירוצו של הראב"ד שהוצרך לומר דלכך מה שנעשה אח"כ באויר עזרה קדוש, משום דלאו כל כמיניה להפקיע קדושת העזרה, משמע דהעיקר מה דנתקדש הוא רק רצפת העזרה, אלא דדינא הוא דאויר עזרה "כעזרה" ולא כל כמיניה להפקיע דין אויר עזרה כעזרה ע"י בנינו, ולפי"ז מיושב היטב קושיית הצ"ח במה דתמה מאי פרכינן מהחלונות ועובי החומה כלפנים, נימא דהם קודש משום דהוה פתוחות לקודש, דכיון דהאויר בעצמותו לא נתקדש אלא הרצפה, אלא דדינא הוא דאויר עזרה כעזרה דמי, בודאי אי מהני פתוחות לקודש היינו דוקא בפתוחות לקרקע העזרה דאיכא העברת קדושה מקרקע העזרה למקום הפתוח, אבל פתוחות לאויר העזרה לא מהני לן כלל וכמש"נ.

ועיין בזבחים דף כ"ד ע"א דאמרינן כי קדיש דוד רצפה עליונה קדיש עיי"ש, ומבואר דדוד המלך קדש את הרצפה, ובגמרא זבחים דף נ"ט ע"א מביא קרא דשלמה קידש את הריצפה, דכתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר הפנימית, וכ"כ הרמב"ם בפרק ו' מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד דשלמה קדש העזרה וצ"ע, וכבר תמה בזה בספר טהרות הקודש בזבחים שם, וכתב ליישב דתרווייהו אמת דדוד קידש את הרצפה דהיינו הקרקע ושלמה המלך קידש את אויר העזרה עיי"ש, ולפמש"נ מדברי התוס' והראב"ד דאויר עזרה לא נתקדש, א"כ צ"ע סתירת הסוגיות, ונראה לומר דהנה יש לעיין בהא דפרכינן בשבועות דף

פרק ו' הלכה ז'

לאויר עזרה ולא לקרקע העזרה, הלא אויר עזרה לא נתקדש כלל, אלא הקרקע, ואויר עזרה מהני רק מצד הלכתא דאויר עזרה כעזרה דמי והיה צריך פתיחת ההיכל דוקא לקרקע עזרה, וע"כ מוכח דס"ל לגמרא דאויר עזרה עצמו נתקדש ולכן שפיר מהני פתיחת ההיכל לאויר עזרה להכשירו לשחיטת ק"ק, משא"כ אי נימא דלא כרשב"א ונימא דשמואל דאמר שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין פליג אר' יוחנן דס"ל מקריבין אע"פ שאין בית שפיר י"ל דאויר עזרה לא נתקדש, וכל דין פתיחת ההיכל אינו משום העברת קדושת ההיכל לעזרה, אלא סתם גזה"כ ואפילו כי ליכא היכל בזמן הזה נמי היה פסול אף אי ס"ל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא. ולפי"ז יתיישבו היטב דברי הרמב"ם במה שכתב סתמא להאי דינא דהחלונות ועובי החומה כלפנים ולא התנה דוקא בבר שורא וכדמסקינן בסוגיא דפסחים, משום דדעת הרמב"ם דסוגיית הגמרא כאן בפסחים ס"ל דאויר עזרה עצמו לא נתקדש ולכן הוא דהקשו לרב דס"ל דגגין ועליות לא נתקדשו מהא דתנן החלונות ועובי החומה כלפנים, ולא תרצו כדהקשה הצ"ח דשאני חלונות ועובי החומה דפתוחים לפנים ופתוחים לקודש, משום דכל פתיחתן לפנים הוא רק לאויר עזרה ואויר עזרה בעצמותו לא נתקדש, ובעי' דוקא פתוחות לקרקע עזרה, ולכן הוצרכו בגמרא לתרוצי דמיירי בבר שורא, משא"כ סוגיית הגמרא בזבחים דף נ"ו ע"א דתמהו שם אמה דאמר שמואל דאין חייבין משום טומאה אלא על אורך קפ"ז אמה, ואמרו למעוטי מאי אי למעוטי חלונות ועובי החומה, הא תנן החלונות ועובי החומה כלפנים וצ"ע מאי קשה ליה הא מוקמינן לה בפסחים דמיירי בבר שורא, וא"כ הרי הוא לפנים מהקפ"ז אמה, ולא ממעט רק חוץ מקפ"ז אמה, דהיינו החומה החיצונה שהיא יותר מקפ"ז אמה, וע"כ היינו משום דהגמרא התם בזבחים אזלא אליבא דשמואל, והרי שמואל ס"ל דשלמים ששחטן קודם

ס"ב דשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו אותו פתח אוהל מועד, ות"י דכ"ז הוא דוקא באיכא אוהל מועד, אבל בליכא אוהל מועד ל"צ לפתיחת דלתות ההיכל עיי"ש, ולכאורה דבריו צ"ע מהא דאמרינן בזבחים דף נ"ה ע"ב דשלמים ששחטן קודם שהעמידו את המשכן נמי פסולין משום חסרון פתיחת דלתות ההיכל, הרי מבואר דאפילו ליכא היכל כלל איכא האי פסול וחסרון דפתיחת דלתות וצ"ע. ונראה לומר דאין כונת הרשב"א דלא מעכב פתיחת דלתות ההיכל אלא במקום דאיכא היכל, אלא דס"ל לרשב"א דכל האי דינא דבעינן גבי שחיטת קדשים קלים פתיחת דלתות ההיכל הוא משום דבעינן לדין שחיטה בעזרה שיהיה בו גם קדושת היכל, וכשדלתות ההיכל סגורין חוצצין בפני קדושת ההיכל שלא יתערב בעזרה, וזהו יסוד דינא דבעינן דלתות ההיכל פתוחות, ולכן שפיר כתב הרשב"א דלפי"מ דקיי"ל מקריבין אע"פ שאין בית וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, א"כ אדרבה בליכא היכל, וליכא מחיצות החוצצות על קדושת ההיכל, בודאי לא בעינן כלל דלתות ההיכל פתוחות, משא"כ מה שדנו בגמרא זבחים בקודם שהעמידו את המשכן הרי הקרקע לא היה קדוש כלל, וכל קדושתו היה על ידי עמידת המשכן בודאי שלמים ששחטן קודם שהעמידו את המשכן ליכא כלל קדושת היכל ובודאי הם פסולים וכמש"נ.

והנה בזבחים דף נ"ה ע"ב אמרינן דלאו דוקא פתיחת דלתות ההיכל מהני, אלא גם לול הפתוח מקודש הקדשים אחורי בית הכפורת מהני לאכשורי מקום אחורי הכפורת לשחיטת קדשים קלים, ועי' תוס' שם ד"ה שנים דהיה רק חלון קטן עיי"ש, ומבואר לכאורה דלא בעינן פתיחת ההיכל דוקא לקרקע העזרה, אלא גם פתוח לאויר העזרה נמי מהני, ולשיטת הרשב"א דכל מה דבעינן פתיחת דלתות ההיכל לשחיטת ק"ק הוא משום דיהיה גם בעזרה קדושת היכל, ואי נימא דאויר עזרה בעצמותו לא נתקדש איך מהני פתיחת היכל

פרק ו' הלכה ז'

ועובי החומה אינן כלפנים אלא בבר שורא וכמש"ג.

ולפי"מ שביארנו בדעת הרמב"ם דס"ל דלא בעינן דוקא פתוחות לקרקע עזרה אלא בפתוחות לאויר עזרה נמי מהני, ולפי"ז יוצא דכל האי דינא דרב דגגין ועליות לא נתקדשו לא נפק"מ לן מזה אלא בגגין ועליות הגבוהים יותר מחומת העזרה, דנמוכים מחומת העזרה בודאי קדושים מצד פתוחות לאויר העזרה, וכן נפק"מ בלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול ואין גגיהן שוים לקרקע עזרה, דשם לא מהני לן גגין פתוחות לקודש כיון דתוכן חול, וא"כ אין מקומן, דהיינו תוכן, קודש, לפי"ז יתבאר לנו היטב דעת הרמב"ם במה שהשמיט להאי דינא דגגין ועליות לא נתקדשו בירושלים אף דמבואר בגמרא דירושלים שוה לדין זה לעזרה דגגין ועליות לא נתקדשו מדפרכינן על רב מקרבן פסח, דכיון דלדעת הרמב"ם אין לנו נפק"מ אלא בגגין ועליות הגבוהים למעלה מחומת ירושלים, או ללשכות או בתים הבנויים בירושלים ופתחיהן לחוץ לירושלים, והנה בלשכות הבנויות לחוץ לירושלים הרי פסק הרמב"ם בפרק ב' מהלכות מעשר שני הלכה ט"ז וז"ל בתים שבצד החומה וכו' היה חללן לפנים ופתחיהם לחוץ, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ פודין בו ואין אוכלין ומכנגד החומה ולפנים אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר עכ"ל, ומקורו במשנה ובירושלמי במסכת מעש"ש, ועי' תוספות יו"ט פרק ג' ממעשר שני משנה ז' דמבואר שם במתני' דחלוק דין ירושלים מעזרה בדין פתיחה לחוץ או לפנים ובירושלים כשפתוח לחוץ אין אוכלין אפילו מכנגד החומה ולפנים ובכל מקום אין פודין שם, וביאור הדברים נראה משום דאף דפתוח לחוץ הוה חסרון בקדושת ירושלים מ"מ דין מחיצה ודין מחנה ישראל עלה, ולכן אין פודין שם, ולא דמי למחנה שכינה דהתם אי פקע קדושת שכינה גם דין מחנה שכינה פקע, משא"כ בירושלים אף דקדושה נפקע, מ"מ דין מחנה ישראל לא נפקע, והוא משום דדין מחנה

פתיחת דלתות ההיכל פסולין ולדידיה צ"ע קושיית הרשב"א דא"כ איך אמר ר' יוחנן מקריבין אע"פ שאין בית, וע"כ צ"ל כתירוצו של הרשב"א דכל דינא דפתיחת דלתות ההיכל הוא כדי להעביר קדושת ההיכל לעזרה, ולפי"ז ע"כ ס"ל שאויר עזרה בעצמותו נתקדש וכמש"ג. ולפי"ז ל"ק כלל קושיית הגמרא בפסחים על רב דאמר גגין ועליות לא נתקדשו מהא דתנן החלונות ועובי החומה כלפנים דשאני חלונות ועובי החומה דהוה פתוחות לפנים לאויר העזרה והאויר עצמו נתקדש ושפיר מקרי פתוחות לקודש, ולא צריכין כלל לאוקימתא דגמרא פסחים דמיירי בבר שורא וכמש"ג.

מעתה הרמב"ם לטעמיה דפסק בהלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה ט"ו כר' יוחנן דמקריבין כל הקרבנות כולן אע"פ שאין בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת מחיצות עיי"ש, ופסק נמי להדיא דשמואל דשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין עיין פרק י"ח מהלכות מעשה קרבנות הלכה י"ח, וע"כ דס"ל כתירוצא דרשב"א דכל פתיחת דלתות ההיכל הוא כדי להעביר קדושת ההיכל בעזרה ולכן עתה דליכא היכל לא בעינן פתיחת דלתות ההיכל וכמש"ג, ולפי"ז ע"כ דס"ל דאויר עזרה בעצמותו נתקדש כמש"ג, והיינו משום דס"ל להלכה כסוגיא דזבחים, ולכן שפיר השמיט אוקימתא דפסחים דמיירי בבר שורא, משא"כ הראב"ד לטעמיה אזיל דס"ל במסכת תמיד דאויר עזרה לא נתקדש בעצמותו, ולפי"ז ע"כ שמואל דאמר שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין פליג אר' יוחנן דאמר מקריבין אע"פ שאין בית, וכן ס"ל להראב"ד נמי להלכה דלא כר' יוחנן ואי אפשר להקריב כשאין בית, ולפי"ז שפיר י"ל דכל דינא דפתיחת דלתות ההיכל, אינו משום העברת קדושת היכל להעזרה אלא סתם גזירת הכתוב, ואין לנו לפי"ז הוכחה דאויר עזרה עצמו נתקדש לכן שפיר פסק כסוגיא דפסחים דהחלונות

פרק ו' הלכה ז'

הרואה, וא"כ הרי אין לנו נפק"מ כלל במה שלא יקדשו גגין ועליות של ירושלים, בודאי כן קדשו אותם, ולכן השמיט הרמב"ם האי דינא דגגין ועליות בירושלים, דכל מה דמבואר בפסחים דגם בירושלים לא נתקדשו גגין ועליות הוא רק לסוגיא דפסחים דס"ל דפתוח לאויר עזרה לא מהני אלא דוקא בפתוח לקרקע עזרה, והה"ד בירושלים בעינן דוקא פתוח לקרקע ירושלים ואז אית לן נפקותא בגגין ועליות אפילו הנמוכות מחומת ירושלים שאין יכולים לאכול שם מדין הרואה, משא"כ לפי"מ דפסק הרמב"ם בסוגיא דזבחים דגם פתוח לאויר עזרה מהני ומשום דהאויר בעצמותו נתקדש, בודאי ס"ל דכל האי דינא דגגין ועליות לא נתקדשו לא נאמר כלל בירושלים וכמש"נ.

ולפמש"נ בדעת הרמב"ם דס"ל להלכה דאפילו פתוחות לאויר עזרה נמי מהני ולא בעינן דוקא פתוחות לקרקע עזרה ומשום דס"ל דהאויר בעצמותו נתקדש, וא"כ לפי"ז מה דאמרינן גגין ועליות לא נתקדשו היינו דהיה בדעתן שלא לקדש אותן, וא"כ בודאי גגין ועליות שנבנו אח"כ בודאי קדושין הן כיון דהאויר בעצמותו נתקדש וממילא האויר של תוך העליה והאויר של הגג הוא אויר קדוש ובודאי אסורין טמאים ליכנס שם, ועיין בספר בית רידב"ז סימן ל"ח מש"כ לדון שם להתיר לעמוד ע"י הכותל המערבי אפילו אי נימא כסברת הרידב"ז ז"ל דהכותל המערבי איננו חומת הר הבית אלא כותל העזרה, ואיכא לפי"ז כמה אמות מהכותל עד לחומת הר הבית שיש להן דין קדושת מחנה לוייה שזבין וזכות אסורין ליכנס שם, וכתב הרידב"ז להתיר מכיון שידוע שנשלך עפר וצרורות על כל שטח הר הבית והוה עפר שעתיד הקב"ה לפנותו כשיבנה בית המקדש והוה כגגין ועליות דלא נתקדשו ומותר ליכנס שם, וכתב שם דמ"מ על מקום ההיכל אין היתר זה דהרי אמרינן בפסחים דף פ"ו דעליות ההיכל כן נתקדשו עיי"ש, וכבר תמה ע"ז בלפלגות ראובן חלק שביעי, דהרי בפסחים שם מבואר דרק עליית ההיכל נתקדש

ישראל הוא לאו דוקא בירושלים אלא כל העיירות המוקפות חומה אית להו דין מחנה ישראל אשר המצורעים משתלחים משם כדאיתא בפרק קמא דכלים וכן פסק הרמב"ם בפרק ז' מהלכות בית הבחירה הלכה י"ג, ועיין רשב"א ברכות דף ה' ע"ב בשם רבינו אלחנן דאף דאין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג, מ"מ לענין שילוח מצורעים גם עתה נוהג למ"ד קדשה לעתיד לבוא עיי"ש, ולפי"ז גם הגגין של הלשכות בירושלים הפתוחות לחוץ אף דתוכן חול לאכילת מעש"ש, מ"מ דין מחנה ישראל עלה, ולכן שפיר יכולין לאכול על הגגין מצד דהגגין פתוח לקודש, כיון דגם מקומן קודש לענין דין מחנה ישראל.

אלא דאכתי צ"ע אמאי השמיט הרמב"ם דינא דגגין ועליות בירושלים בגגין הגבוהין יותר מחומת ירושלים דאינן פתוחות לאויר ירושלים. ונראה לומר בדעת הרמב"ם דהנה בתו' שבועות דף ט"ו ע"ב ד"ה דקדשה כתבו וז"ל דכל זמן דלא קדשה העיר אע"פ דקדשה העזרה נאכלים קדשים קלים בכל הרואה לפי שאין חומת העיר קדשה עיי"ש, ומבואר בדבריהם דעיקר דינא דאכילת קדשים קלים הוא בכל הרואה, אלא דאחר שנתקדשה ירושלים, המחיצה מגרעת דאסור להוציאן חוץ לחומת ירושלים, וא"כ לפי"ז גגין ועליות הגבוהות יותר מחומת ירושלים אף דלא נתקדשו, מ"מ שפיר יכולין לאכול בה קדשים קלים ומעשר שני מדין כל הרואה, כיון דאין כאן הוצאה חוץ למחיצות ירושלים, ואף דמתוס' שבועות י"ז ע"א ד"ה תלה עצמו מבואר דס"ל דאי אויר עזרה לא נתקדש, נפסלין ביוצא כשמוליך דם למזבח עיי"ש אף דלא יצאו ממחיצת העזרה, עיין במל"מ פי"א משגגות ה"ד מה שתמה בזה, ובאמת אפי' לדעת התוס' י"ל דשאני עזרה דאין דין המחיצה אלא מצד קדושת עזרה אז כתבו דגם באויר עזרה אי אין בו קדושה הוה יצא חוץ למחיצתו, משא"כ באויר ירושלים אין דין המחיצה שלו מדין קדושה דקדושה יש בכל הרואה שפיר אינו נפסל מדין יוצא ונאכל מדין כל

פרק ו' הלכה ז'

משורה שלמעלה ממנו, והרי חזינן שאיכא עוד למטה עוד אחת עשרה שורות של אבנים למטה תחת הקרקע שאנו עומדים שם, ואם עומדים ליד הכותל ממש הרי איכא כאן ביאת כולו בהר הבית שאסור לזבין ולזבות ליכנס שם, וע"כ צריך להתרחק שיעור אחת עשרה אגודלים מהכותל המערבי.

אור הישר

הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חול וכו'.
ע"ן במל"מ לעיל פ"א סוף ה"ט ובמש"כ בחידושי לירושלמי פסחים פ"ז הי"ב.

אור שמח

שהגגות והעליות לא נתקדשו כו'.

ראה בכל המקומות בדברי רבינו שצ"ן המשל"מ לענין מע"ש ולענין קדשים קלים דאינו מביא הך דגגין ועליות לא נתקדשו דמשמע מדבריו דנאכלין קדשים קלים בגגין ועליות וכפשטא דברייתא דמבואר דקדשי קדשים אינן נאכלין בגגות האלו אבל קדשים קלים נאכלין בגגי ירושלים ובעליות וכן מע"ש נאכל תמן, וכן נראה דעת ההשגות ויש להאריך בזה אלא שקדמני בספר מנחת חנוך מ"ע שס"ב באורך גדול:

אמנם תמוה טובא מסוגיא דפסחים (דף פ"ה) דרמי על רב מהלילא פקע איגרא כו' דמפורש דגם בפסח אינו נאכל בגגין יעו"ש אשר לזה כתבו תוס' בשבועות (דף י"ז) דהא דתני אין אוכלין שם קדשי קדשים לאו דוקא דהוא הדין דקדשים קלים אינן נאכלין, אולם בשו"ת הרשב"א סימן ל"ד לשון השואל שהי' גירסא מוטעת לפניו ואין אוכלין שם קדשים קלים, וז"ל ותמיהני אפילו למ"ד גגין ועליות לא נתקדשו מי גריעי משאר העיר שנאכלין

אבל גג ההיכל לא נתקדש, וא"כ לפי ההיתר הזה גם במקום ההיכל יהיה היתר ליכנס, אלא שחולק שם על עיקר דברי הרידב"ז דמאן יאמר לן דהקב"ה עתיד לפנותו, ואפילו נימא דהקב"ה עתיד לפנותו נמי לא מהני דדוקא גגין ועליות דהוה אוהל מפסיק אמרינן דלא נתקדש אבל בכה"ג שמונח על הקרקע ממש ואין כאן אוהל מפסיק אין זה אלא כחציצה היתכן לומר שבאם יניחו איזה מרבדים של משי על קרקע ירושלים שבודאי אין דעתם לבטלם שם לא יהיו מותרים לאכול שם קדשים קלים עיי"ש, ובאמת עיקר דברי הרידב"ז דבעתיד לפנותו אז לא נתבטל והוה כגגין ועליות מפורש בדברי הראב"ד בפירושו לתמיד הבאתיו לעיל דאינו כן דהרי כתב שם לתרץ בשם התוס' דלכך לא הותר למלך לשבת על הבימה אף דגגין ועליות לא נתקדשו, משום דהבימה היתה בנין עראי ועתיד לפנותו עיי"ש, וא"כ הרי מבואר דאדרבה דדין גגין ועליות לא הוה אלא באין עתיד לפנותו ואי נדון את העפר כעתיד לפנותו משום שיפנה כשיבנה בית המקדש אין כאן היתר של גגין ועליות אבל באמת לא מסתבר כלל לומר דמה שעתידי לפנותו לעתיד לבוא, ידון עתה כעתיד לפנותו, וא"כ לפי"ז יהיה מותר להכנס לשטח הר הבית כיון שאינו מוטל באופן ארעי והוה כגגין ועליות, אולם למש"נ דקיי"ל להלכה דאפילו פתוחות לאויר עזרה מהני ומשום דס"ל דהאויר בעצמותו נתקדש ולכן גגין ועליות שנבנו אח"כ בודאי קדושים, ה"נ העפר והצורות הוה כגגין ועליות שנבנו אח"כ ובודאי האויר שע"ג קדוש ואסור ליכנס שם לפי"מ דקיי"ל להלכה כדעת הרמב"ם דקדושת המקדש לא בטלה כמש"כ במג"א סימן תקס"א עיי"ש.

אלא דיש להעיר בענין לעמוד אצל הכותל המערבי, אף דנתקבל דהוא חומת הר הבית, ובענין ביאה במקצת לזבין וזבות בהר הבית יש לדון אי שמייה ביאה, מ"מ נראה דצריך להתרחק כמדת רגליו של אדם מהכותל המערבי דהרי חזינן דכל שורה של אבנים בולטת כשיעור אגודל יותר

פרק ו' הלכה ז'

בית אטו בשוק מי לא מצי לאכול, ואיך שייך לאמר דהאור של הגג לא נתקדש ולאמור דרק האור שבתוך הבית קדשו זה מפליא המעיין, וצריך לאמר דאין ה"נ כיון שיתכן לאכול קדשים קלים בלא בית כלל וכל האור שבתוך ירושלים נתקדש ואין מצוה כלל לאכול בבית הוה"ד דאור שעל גגי ירושלים נתקדש ומותר לאכול בגגין ובעליות, ולא נזכר כלל שיפסל ביוצא אם יצא מן הבית קדשים קלים לגג או לעליה שיפסל ביוצא כמו שאינו נפסל ביוצא לחוצות ירושלים וכן מע"ש אינו נפדה לפנים מן החומה בשוקי ירושלים לפנים מן חומת העיר והוה"ד דאינו נפדה אם העלוהו דרך גגין לירושלים ופשוט, ויעוין באילן שנופו נוטה לפנים יעו"ש ובתוס' שם במכות, וצריך לדחוק בשמועה דהכי מקשה, דדא פשיטא דגם פסח נאכל בלא בית כלל רק בכ"ז דרשו בית על חבורה קאי ודרשו חוצה תן חוצה ופירש רבינו ששתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה לעשות היקף והוי כל חבורה בבית אחד, אם תאמר דבעזרה וכיו"ב אין גג בכלל בית א"כ גבי פסח שהיו חבורות הרבה אוכלות פסחים בגג אחד אשר מפני זה אמרו הלילא פקע איגרא שהרבה פסחים היו אוכלים חבורות הרבה בגג אחד, א"כ אין מתקיים בבית אחד יאכל בחבורה חדא שגג ועליה אינו בית והוי רק כמו אור ותו הוי כשתי חבורות אוכלין כאחד דההיקף אינו מועיל להקרא שיהי' הפסח נאכל בבית אחד אם לא שאוכלים בבית אז מועיל ההיקף שחוץ להיקף הוי חוץ לבית אבל הפסח נאכל גם בגג ועליה רק שאינם אוכלים שם חבורות הרבה ודוק, ולשון רבינו בק"פ שאין הגגים והעליות בכלל הבית יעו"ש. ומתרצא בזה מה שמקשים העולם אמאי לא רמי ממשנתינו דתני והנותר שורפין אותו בחצירותיהן או על גגיהן מעצי עצמן הלא מקום אכילתו שם שריפתו יעוין מש"כ פי"ט מפסוהמ"ק ולפ"ז א"ש ודוק. אמנם רבינו בפ"ד מק"פ כתב שורפין אותו בחברותיהן והשמיט בגגיהן וצ"ע,

בה קדשים קלים והשיב שאלה גדולה שאלת אלא שט"ס כו', הרי דפסיקא להשואל ולהרשב"א דנאכלין קדשים קלים בגגי ירושלים וזה פלא נגד סוגיא ערוכה:

לכן נראה לפרש לכאורה דתנן בפרק בתרא דזבחים ומשהוקם המשכן כו' וקדשים קלים בכל מחנה ישראל כו' באו לנוב וגבעון כו' קדשים קלים בכל ערי ישראל דהא בכל מקום שהוא שם עושה במה ומקריבו, נמצא בכל מקום שראוי להיות במה להקרבת קדשים קלים ראוי הוא להיאכל וכי נתקדשה ירושלים הוא בשלילה שלא יאכל קדשים קלים לבד ירושלים ואם היו נאכלין בכל ערי ישראל הלא כל ארץ ישראל ואוירה ראוי לבמה וכמו שאמרו בתוספתא דפרת חטאת ובירושלמי מגילה פ"א במתו בראש גגו, א"כ הגגין ג"כ היו ראויים לבמה ולהיאכל קדשים קלים הנקרבים בבמת צבור, כן כי נשלל אח"ז לבד ירושלים ג"כ כל תוך ירושלים ראוי לאכילת קדשים קלים וגם גגין ועליות נתקדשו. אבל פסח שאינו ראוי להיות קרב רק בבמת צבור ובבמת יחיד אף בשעת היתר הבמות עובר על לאו דלא תזבח הפסח באחד שעריך, נמצא דגם בעת היתר הבמות לא היה ראוי להיאכל בכל ערי ישראל רק במקום הקרוב לבמת צבור לכן יתכן כי נתקדשה כל ירושלים לא נתקדשו גגין ועליות ותו אינו נאכל פסח בגג ועליה. אמנם תמיה לחדש דבר כזה, ובפרט דלשון רבינו בפ"י ממעשה"ק דכולן פסח ושאר קדשים קלים שווים הם, לכן יתכן דבאמת אור עזרה כעזרה ויעוין פ"ה משגגות במשל"מ אורך בזה רק בעזרה והיכל שמצוה לבנות בית והכל בכתב מיד ד' השכיל ואסור להוסיף על הבנין בלא קידוש, נתקדש רק העזרה ואור שבתוכה וגגה לא נתקדש, אבל ירושלים אטו לא נתקדש אוירה וכלום יש שיעור לגובה הבתים ואם יגביהו הבתים עד רום רקיע מי לא קדוש כל האור שבתוך הבית מה מקום יש לומר דגג לא נתקדש וכן עליה הא מאור ירושלים הוא וכלום צריך לאכילת קדשים קלים

פרק ו' הלכה ז'

שהגגות והעליות וכו'. ואפ"ל הגג של היכל לא נתקדש רק להניח עליו כלי קדש כמבואר בפסחים שם. וכתב הרש"א במכות י"ב א' דדווקא בקדושת עזרה לא נתקדשו אבל בקדושת ירושלים נתקדשו יעו"ש היטיב על תוס' שם ד"ה אילן וכו'. וצ"ע שזה היפך מה שמבואר שם בפסחים דפריך שם איני והאמר רב משום ר' חייא כזיתא פיסחא והלולא פקע איגרא מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא לא דאכלי בארעא ואמרי באיגרא עכ"ל אלמא דגם בקדושת ירושלים לא נתקדשה וצ"ע בזה (שוב מצאתי במל"מ פי"א מהל' שגגות ה"ד שהשיג עליו בזה) לכן נ"ל דכוונת התוס' דאילן לא דמי לגג דהגג מפסיק הוא ורשות אחרת היא משא"כ אילן אע"ג דענפים מרובין מ"מ הוא בטל לאויר ואויר ירושלים כירושלים דמי וצ"ע (שוב ראיתי כן במהר"ם לובלין שפי' כן) א"נ י"ל שכוונתם לחלק בין קדשים קלים למע"ש דבמע"ש הקילו וכמש"כ הריטב"א שם בשם יעו"ש (ובזה מיושב מה שתמה מרן בספ"ב מהל' מע"ש על מש"כ רבינו דהחלונות ועובי החומה כלפנים ותמה מרן דהא מוקמינן לה בבר שורא יעו"ש אמנם לפי"ז לק"מ דיש לחלק בין קדשים למע"ש) והבן (ועי' פסחים פ"ו א' דעליית ההיכל נתקדשה יעו"ש ועי' לקמן פ"ח הכ"ג).

ויקח אברהם

הלשכות הבנויות בקדש וכו'. נ"ב שם ס' צ"ו די"ט ע"א.

קרית ספר

הגגות והעליות לא נתקדשו בין גגי ירושלים בקדושתה לקדשים קלים בין גגי העזרה לקדשי קדשים. היו בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קודש לענין אכילת קדשי קדשים דהתורה רבתה חצרות הרבה אצל אכילה אחת דכתיב בחצר אהל מועד יאכלוה דכיון דכתיב במקום קדוש אמאי הדר

ויש לנו עוד בזה ועוד חזון בס"ד. ויעוין פ"ה מהלכות מעשה"ק ה"ד ובכס"מ שם. ובירושלמי פליגי אמוראי בגגי ירושלים אם נתקדשו יעו"ש ולא נזכר עליות יעו"ש כל הפלפול ואינו סותר דברינו ודוק. והנה בחלונות ועובי החומה אמר בגמ' זבחים (דף נ"ו) דגם על עזרה קאי ומזכיר שם דלתות היינו דמן האגף ולפנים קאי גם בעזרה ודוק:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

הלשכות כו' כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ' כיצד צולין [פסחים פ"ה ע"ב] אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו ומקשה עלה מברייטא דתניא לשכות בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש ומשני לה כשגגותיהם שוים לקרקע העזרה. פ"ל דבחלל אזלינן בתר פתחין ובגגין כיון ששוים לקרקע העזרה הרי הן כעזרה:

ומוהרר"ד ו' זמרא ז"ל כתב. תוכן חול כיון דפתוחות לחול דרך פתחא אזלינן וגגותיהן קדש כיון שהוא שוה לקרקע העזרה אין זה גג דנימא גגין לא נתקדשו אלא הרי הוא כשאר העזרה דאית בהו תרתי חדא דבנויות בקדש. ותו דגגין שוה לעזרה ואם אינם שוין אף גגין חול דגגין לא נתקדשו אפילו בגגין שלפנים ואפילו בעליות:

לפיכך גגין אלו אין אוכלים כו'. כתב מהר"ד ו' זמרא ז"ל שאין קדושתן כקדושת העזרה והנכנס לשם בטומאה פטור לגמרי כאשר יתבאר בהלכות ביהמ"ק:⁴

הר המוריה

בקדש ופתוחות וכו'. עי' פסחים פ"ה ב' פ"ו א' ובמע"ש פ"ג מ"ח ובפי' רבינו שם.

⁴ פ"ג הי"ט ובתוס' זבחים ל"ב ע"א בשם ר"א יעו"ש.

פרק ו' הלכה ז'

כדאמ' דלטומאה ליכא חיובא אלא באורך קפ"ז על רוחב קל"ה. המחילות הפתוחות לעזרה קדש החלונות ועובי החומות בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה דאף על פי שהלכו מבפנים בשיירי מנחה ובשיר של פגעים בקדושת עזרה.

כתב בחצר אהל מועד יאכלוה דהיינו חצר אהל מועד היינו במקום קדוש אלא לרבות חצרות הרבה כדאמ' אבל לא לשחוט שם קדשים קלים דהא בעינן לפני אהל מועד למעוטי צדי צדדים והנכנס לשם בטומאה פטור דדוקא לאכילה הוא דאיתרבו

הלכה ה-ט

ת. היו בנזירות לחל ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטמאה פטור. ונגזיתיהו חל לכל דבר.

ט. המחלות הפתוחות לעזרה קדש והפתוחות להר הבית חל. החלונות ועבי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה:

השגות הראב"ד ועובי החומה כלפנים. א"א אך אלו בששים לקרקע העזרה ומשכחת להו בבר שורא:

שורא עכ"ל. וצריך לדחוק ולומר שסמך רבינו על מה שכתב לעיל בסמוך גבי לשכות אם היו גגותיהם שוים עם קרקע העזרה דממילא משמע דהוא הדין לחלונות ועובי החומה:

משנה למלך

החלונות ועובי החומה כלפנים. עיין בספ"ה מהלכות מעשר שני ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות דין ה' וברפ"ט מהלכות קרבן פסח:

אבן האזל

המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול, החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה.

השגת הראב"ד, ועובי החומה כלפנים א"א אך אלו בששים לקרקע העזרה ומשכחת לה בבר שורא.

בפסחים דף פ"ו פריך בגמ' ממתני' דהחלונות ועובי החומה כלפנים ואמר בשלמא חלונות משכחת לה דשוו לקרקע העזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה בבר שורא, וזהו שהשיג הראב"ד דמבואר בגמ' דדוקא בששים לקרקע העזרה, והכ"מ כתב דיש לדחוק שסמך הרמב"ם על מה שכתב כבר גבי לשכות, ובודאי הוא דוחק, ונראה

כסף משנה

ומ"ש רבינו **החלונות ועובי החומה כלפנים וכו'.** בפרק כיצד צולין (דף פ"ה:) תנן החלונות ועובי החומה כלפנים ובפרק איזהו מקומן משמע דבין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה היו כלפנים. ופירש"י (באיזהו מקומן) החלונות עובי חלל החלונות שבחומות העזרה סביב מבפנים ועובי החומה בראשה מלמעלה:

ודע דבפרק כיצד צולין (דף פ"ו) אהא דמוקי רב חסדא מתניתין בלשכות בנזירות בקדש ופתוחות לחול גגותיהן קדש בשגגותיהן שוים לקרקע העזרה מתיב מדתנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת להו דשוו לקרקע העזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה בבר שורא. ופירש"י עובי החומה אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות. בר שורא חומה קטנה לפנים מחומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות עכ"ל. ויש לתמוה על רבינו למה סתם דבריו ולא פירש דהא דהחלונות ועובי החומה כלפנים דוקא בששוים לקרקע העזרה אבל אם אינו שוה לקרקע העזרה אינו כלפנים וכבר השיג עליו הראב"ד בזה וכתב ועובי החומה כלפנים א"א אף אלו בששים לקרקע העזרה ומשכחת להו בבר

פרק ו' הלכה ת-ט

קדשים קלים והנכנס לשם בטומאה פטור וגגותיהן חול לכל דבר. עיין נועם ירושלמי כלאים פ"ג.

ט. המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול. עיין מש"כ בחידושי לזבחים כ"ד ע"א.

אור שמח

היו בניויות לחול ופתוחות לקודש כו'.

הנה כיון דאין שוחטים שם קדשים קלים והוי כחוזן, אם יצא הדם שם אם נפסל לזריקה צ"ב. ואם כה נאמר דהדם נפסל ביוצא א"כ תו משכחת הא דפליגי ר' יוחנן ור"ל בריש פרק כל התדיר בקדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים אי מיפסלי ביוצא הואיל וסופן לצאת בירושלים אחר זריקה יעו"ש, א"כ הך פלוגתא משכחת גם בבשר קדשי קדשים לפני זריקה שיצאו לאותן הלישכות הבנויות לחול ופתוחות לקודש דלאחר זריקה נאכלין שם, אם אמרו הואיל וסופן לצאת אין נפסלין ביוצא, ואם נאמר כן בזה דנחלקו במנחה שבללה חוץ לחומת עזרה אם כשירה הואיל וכשרה בזר, דהקשו רבנן בתוספות דכיון דעשרון מקדש הרי נתקדשו ונפסלים ביוצא, ולפ"ז נאמר דפירוש דבלל בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש דאז אינן נפסלות ביוצא, ומוכח מדהקשו התוס' כן והוכיחו דקדושת כלי אינה נפסלת ביוצא דסברי דבלשכות הבנויות בחול הוי פסול יוצא וצ"ע, ויעוין זבחים (דף כ"ט) בתוס' ד"ה למקום שיהא משולש והריו"ט פי' כו' מחשב לזרוק בירושלים לא כו' וקדשי קדשים אפילו כו' ולפ"ז גם בקדשי קדשים משכחת כגון בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אם מחשב לזרוק שם הדם אינו פיגול, אך הלא מפורש הוא בגמ' והובא בהלכות מעשה"ק פי"ב הכ"ב ובמקום שמבשלין קדשי קדשים שם אופין את המנחות שנאמר זה

דהרמב"ם אינו מפרש כפירש"י דבר שורא הוא נמי שוה לקרקע העזרה והיינו כפירש"י שהחומה הקטנה במקום שהעזרה נמוכה היא בודאי גבוהה מקרקע העזרה, אלא שהיא שוה לעזרת כהנים שהיא גבוהה על עזרת ישראל שתי אמה ומחצה, אבל הרמב"ם מפרש דכדמתרין בבר שורא ואינו מפרש דהוא שוה לקרקע העזרה סבר דא"צ לזה ולא קשה מגגין ועליות לא נתקדשו דהתם הגגין ועליות הם רשות אחר, ושפיר אמרינן דלא נתקדשו אבל חומה קטנה בפנים החומה הגדולה של העזרה הוא רשות אחד ובודאי קדשה כיון שהוא באויר העזרה, ומה דלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לקדש דגגותיהן קודש דמוקמינן כשגגותיהן שוות לקרקע העזרה, וכן פסק הרמב"ם בהל' ז' זהו משום דתוכן חול כיון דפתוחות לחול, ולכן גם גגותיהן נחשב לרשות בפ"ע דאף דבבנויות בחול ופתוחות לקודש דתוכן קודש, מ"מ הגגין לא נתקדשו ולא אמרינן דהגגין הוו כמו תוכן, לא דמי, דלענין להתקדש שפיר אמרינן דלא נתקדשו אגב תוכן כיון דהגגין הם באויר של חול. אבל להיפוך אם תוכן חול אף דהגגין הם באויר קודש, מ"מ מהני הא דתוכן חול לעשות הגגין כמו תוכן שלא תחול עליהם קדושת עזרה, וכיון דגגין ועליות לא נתקדשו הוו חול, אבל כל זה במה דהוא עכ"פ רשות אחרת, אבל מה שאין על זה שם רשות בפ"ע והוא באויר עזרה וכמו חומה קטנה סביב החומה בפנים שנעשה לחיזוק החומה ודאי הוא רשות אחד ואינו בכלל גגין ועליות לא נתקדשו, ולפי"ז גם חלונות אף דאמר מעיקרא בשלמא חלונות משכחת לה דשוות לקרקע עזרה אינו אלא הו"א אבל למסקנא דמשני בבר שורא גם בחלונות לא צריך לזה שיהיו שוות לקרקע עזרה ושפיר סתם הרמב"ם דהחלונות ועובי החומה כלפנים.

אור הישר

היו בניויות לחול ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם

פרק ו' הלכה ת-ט

הבנויות כו' אוכלים שם קד"ק ואין שוחטין שם קדק"ל. וחייבין משום טומאה. ומגיהין לה תני אין חייבין משום טומאה. ונתבאר דברי רבינו. אלא דקא מבעיא לי פתוחות לכאן ולכאן מאי ובמע"ש [פ"ג מ"ח] תנן בנויות בקדש ולחול, ופתוחות לקדש ולחול. תוכן וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש. מכנגד החול ולחול, חול, וא"ת למה לא נתבאר זה בדברי רבינו ז"ל,⁵ וי"ל לפי שלא מצינו לשכה שהיה לה שני פתחים אלא בית המוקד⁶ ולשכת הגזית וכבר הוא מפורש בהם. לשכת הגזית חציה קדש וחציה חול.⁷ ובית המוקד נמי שתי לשכות שבה קדש, ושתיים חול. ולענין אם יתחדש לשכה שיהיה לה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול מתניא. וכן לענין מחילות הפתוחות לכאן ולכאן אמר ר' יוחנן מחילות לא נתקדשו. וקשיא לי דאמרין בגמרא ודוד קדש עד קרקע התהום.⁸ והנכון בזה שדוד קדש עד התהום כל ארעא סמיכתא ואם יעשו בה מחילות שלא נתקדשו אם יהיו פתוחות לחול יהיו חול. ואם יהיו פתוחות לקדש הרי הם קדש כדינם:

ט. המחילות כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ' כיצד צולין [שם בפסחים פ"ו ע"א] מפרשים מימרא דר' יוחנן שאמר מחילות לא נתקדשו, דמיירי בפתוחות להר הבית. וברייתא שאמרה לשכות בנויות לחול ופתוחות לקדש, תוכן קדש. ומיירי כשגגותיהם שוים לקרקע עזרה דומיא דרישא כאשר נתבאר. וא"כ הוי להו מחילות דמיירי בפתוחות לעזרה. ומשום הכי תוכן קדש. ול"ק אדר' יוחנן:

החלונות כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש בכיצד צולין החלונות ועובי החומה כלפנים.

המקום אשר יבשלו שם כו' שם יאפו את המנחה, חזינן דשם נאפין המנחות שנתקדשו בכלי וזה אף בלשכות הבנויות בחול כיון דפתוחות לקדש שמבשלים שם בשר חטאת כיון דנאכלת שם, והמנחות מתקדשים שם ואפייתן בפנים קרינא בהו, ובמשנה במעילה תנן במנחות קדשו בכלי וגבי שתי הלחם ולחם הפנים קרמו בתנור, היינו אע"ג דעשרון מקדש דנמשח כלי יבש, מכל מקום כיון דשתי הלחם לישתן ועריכתן בחוץ אין כלי שרת מקדש אלא בעזרה ואף להיפסל אינן מקדשין יעוין פ"ג דפסוהמ"ק, אכן מנחות דנעשו בפנים מקדש להו עשרון לפסול ביוצא ובלינה ויעוין תוס' סוכה (דף נ') בזה, נתברר דמנחות דכתיב דאפייתן בפנים בהנך לשכות הבנויות בחול פנים קרינא ובלל תוך חומת העזרה קרינא בהו אע"ג דאין שוחטין ואין חייב משום טומאה ע"ז ולענין דם צ"ב עוד:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

היו בנויות בחול כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל זבחים פ' איזהו מקומן [נ"ו ע"א] ברייתא לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש כהנים אוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחייבין משום טומאה. ומסיק התם כי היכא דתנן אין שוחטין. תני נמי אין חייבין משום טומאה פ' דדוקא לאכילה נתקדשו ויליף לה התם מדכתיב ואכלו אותו במקום קדוש בחצר אהל מועד. התורה רבתה חצרות הרבה לאכילה אחת:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב תניא בפ' איזהו מקומן [שם] בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש. ומוקמינן לה מדרבנן. וזה שכתב הרב ז"ל והנכנס לשם פטור, ומשמע אסור מדרבנן. ועוד תניא התם מנין ללשכת בנויות בחול ופתוחות לקדש. שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים ת"ל במקום קדוש בחצר אהל מועד. התורה רבתה חצרות הרבה לאכילת קדשים. וזהו שכתב תוכן קדש לאכילת קדשים. וכן תניא התם לשכות

⁵ גם השעה"מ העיר בזה.

⁶ כ"ה לשון התוספתא מובא בר"ש שם פ"ג דמע"ש בנויה בקודש ובחול כו' כגון לשכות בית המוקד.

⁷ כ"ה ביומא כ"ה ע"א וע' תוס' ישנים שם.

⁸ כן הקשו בתוס' פסחים ס"ז ע"ב ד"ה מחילות.

פרק ו' הלכה ח-ט

לקרקע,¹⁰ אלא ודאי בכל גונא הרי הם כלפנים. ותו דלא הוה תני תנא סתם החלונות ועובי החומות לאותם שהם שוין לקרקע, ולא דמי לגגין. דגגין לא נתקדשו כלל. ואם הוא שוה לקרקע לא נקרא גג אלא קרקע העזרה. אבל החלונות ועובי החומות המקום אשר בנו עליו הכותל נתקדש נמצא כל חללות שימצא בכותל לצד פנים או עובי החומה הכל נתקדש¹¹ והרי הוא כפנים כסתמא דברייתא וכלשון רבינו:

הר המוריה

אבל אין וכו'. כ"ה מסקנת הש"ס בזבחים נ"ו א'. ומטעם זה אני תמה על מש"כ רבינו בפ"ה המשניות בפ"ג דמע"ש וז"ל (במ"ח) ותועלת היותם קדש כדי שיהיה מותר לאכול בהם קדשי קדשים ולשחוט בהם קדשים קלים ומי שנכנס שם טמא חייב קרבן כמו שיתבאר בשבועות ואילו היו חול היה דינם ודין ירושלים שוה ולא היו הם חייבות בדין מאילו הדינין עכ"ל והא אסיקנא כאן דאין שוחטין בהם קדשים קלים ואין חייבים עליהם משום טומאה ואולי אפשר לדחוק דהוא קאי שם על פתוחות לחול ובנויין בקדש ומיירי מגגותיהן

¹⁰ כוון לזה במנ"ח מצוה שס"ב ומבאר יותר דהא לא ממעטינן רק מה שהוא אחר קפ"ז על קל"ה אמה וסברת הס"ד למעט חלונות ועובי החומה שהיו חוץ לשיעור זה. א"כ מה מקשה ממתני' דפסחים דמוקמינן לה התם בבר שורה דפרש"י חומה קטנה לפנים מחומת עזרה וא"כ הוא בתוך הקפ"ז אמה ושם לכ"ע נתקדש. וע"כ שמעינן דלא ס"ל דמיירי בבר שורה. ומתני' דעובי החומה כלפנים היינו חומת עזרה שהיתה חוץ להשיעור זה ושפיר מקשה.

¹¹ צ"ע מה מהני זה שנתקדש מקום החומה, לקידש חומה עצמה בקדושת עזרה, דקדושת עזרה הא הי' אחר גמר הבנין. ותמוה שלא הביא מ"ש התוס' שבועות ט"ו ע"ב ד"ה אמטו ובפסחים פ"ה ע"ב שכתבו דאף שהב"ד הלכו בפנים, מ"מ החלונות ועובי החומה כלפנים. דהי' מתקדש כל מה שהי' בלבם לקדש דהקידש הי' תלוי בדעת ב"ד יעו"ש, ולתי' ב' שכתבו שם לא א"ש.

ואמרינן עלה בשלמא חלונות משכחת לה ששוה לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה והלא כגגין ועליות הוא. ומשני משכחת לה בבר שורא דכתיב ויאבל חיל וחומה, פ"ה דאותה חומה דהיינו הסורג⁹ שהיה נמוך עשרה טפחים שוה לגובה קרקע עזרה, שהיתה הולכת וגבוה במעלות כאשר נתבאר. ולכך כתב כאן בהשגות א"א אף אלו כו' ובודאי שהדין עמו אלא שרבינו אפשר שסמך על מ"ש למעלה גבי גגין דדוקא בשוים לקרקע העזרה וה"ה לעובי החומה. ומ"מ ראוי היה לפרש:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב בהשגות א"א כו' דעתו ז"ל דכי היכי דגגות הלשכות אם לא היו שוים לקרקע העזרה לא נתקדשו אף אלו כו', וכשדחק אותו היכא משכחת חומה שוה לקרקע אמר דמשכחת בבר שורא כלומר שעושין לחוזק החומה מבפנים חומה אחרת שוה לקרקע. וקשיא לי עלה דאמרינן בפ' איזהו מקומן [שם נ"ו ע"א] תני תנא קמ"ל דרב נחמן כל העזרה היתה אורך קפ"ז על רחב קל"ה. א"ל הכי אמר לי אבא כגון זה כהנים נכנסים שם ואוכלין קדק"ד ושוחטין שם קק"ל וחייבין משום טומאה. למעוטי מאי, אלימא למיעוטה חלונות ועובי החומה. תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים ע"כ. ואם איתא לימא לעולם למיעוטה חלונות ועובי החומות וכגון שאינם שוין

⁹ ע' ברמב"ם לעיל פ"ה ה"ג לפנים ממנו סורג מקיף גובהו י' טפחים ולפנים מן הסורג החיל כו' ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חיל וחומה זו חומת עזרה יעו"ש וצ"ע. וע' בתיו"ט פ"ב דמדות מ"ג בתו"ד כתב וז"ל א"ל שזו דעת הרמב"ם כו' ועוד ברפ"ו מה' בהב"ח נראה ג"כ מדבריו שסובר שמקום יש חוצה לעזרה ונקרא חיל אלא שלדבריו נקרא כן ע"ש חומה נמוכה שלפניו כו' יעו"ש שהקשה על הכ"מ שצ"י ע"ד הרמב"ם שם מפסחים פ"ו ע"א דהא שם אמרי' דקרא חיל וחומה בבר שורה. הוא חומה נמוכה שהיתה לפנים מחומת עזרה וע' בזה במנ"ח מצוה שס"ב יעו"ש וזה עוד יותר קשה למהר"י קורקוס כאן דמיירי בדין עובי החומה כלפנים. וע' בהר המריה שם פ"ה אות י' י"א אריכות בענין זה.

פרק ו' הלכה ח-ט

אמנם הגר"א בשנות אליהו כתב וז"ל ירושלמי תני בנזירות בקדש ובחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול חול בנזירות בקדש ופתוחות לקדש ולחול כולו קדש בנזירות לחול ופתוחות לקדש ולחול כולו חול כז"ל שם הרי ז' בבות ג' במתניתין וד' בכרייתא עכ"ל ובאמת אין בכרייתא רק ג' בבות לכן נ"ל להגיה שכז"ל ומכנגד החול ולחול חול בנזירות בקדש ובחול ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול חול בנזירות בקדש וכו' וכללו של דבר לענין תוכן תלוי אם פתוח לקדש קדש אם פתוח לחול חול ובפתוח לקדש ולחול תלוי אם בנוי בקדש הרי תוכן קדש ואם בנוי בחול הרי תוכן חול. ולענין גגות תלוי בבנוי בקדש אם בנוי בקדש ה"ז קדש אע"ג דפתוח לחול ואם בנוי בחול ה"ז חול אע"ג שפתוח לקדש. וכן בפתוח לזה ולזה אם בנוי בקדש הרי גגן קדש ואם בנוי בחול הרי גגן חול ובבנזירות בזה ובזה מה שכנגד הקדש קדש ומה שכנגד החול חול בין בפתוח לזה ולזה בין בפתוח לזה או לזה ודוק היטיב (שוב פקח ה' עיני ומצאתי בשנות אליהו הראשון ד' לבוב בסופו בלוח השמטות כמש"כ והגהתי ונהניתי ולא יפה עשו המדפיסים החדשים שהשמיטו זאת).

ולפענ"ד הקצרה א"צ בירושלמי שום הג"ה וה"פ דבמשנה קתני ג' בבות. בבנזירות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש. ובנזירות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן חול. ובבנזירות לזה ולזה ופתוחות לזה ולזה מה שכנגד הקדש קדש ומה שכנגד החול חול. ומינה שמעינן דבתוכן הלך אחר הפתיחה ובגגותיהן הולכין אחר הבנין וקמוסיף עוד אם בנזירות בקדש ופתוחות לזה ולזה תוכן קדש ובנזירות בחול ופתוחות לזה ולזה הרי זה תוכן חול וה"פ דהירושלמי במתניתין תני דין דתוכן קדש וגגותיהן חול ודין דמכנגד הקדש ולקדש קדש ומכנגד החול ולחול חול וצריך עוד להוסיף שני דינין הנך דתוספתא בנזירות בקדש

אבל דברי הר"ע ברטנורא שם א"א ליישבן כלל וצע"ג. ועי' תוספתא פ"ב דמע"ש לפי גי' הגר"א וז"ל לשכה בנויה בקדש ופתחה לחול תוכה חול וגגה קדש אין אוכלים בה קדשי קדשים ואין שוחטין בה קדשים קלים ואין חייבין עליה משום טומאה. בנויה לחול ופתחה לקדש אע"פ שאין מקיימין כן תוכה קדש וגגה חול אוכלים בה קדשי קדשים ואין שוחטין בה קדשים קלים ואין חייבין עליה משום טומאה. בנויה בקדש ופתחה לחול ולקדש כלה קדש. בנויה לחול ופתחה לקדש ולחול כלה חול בנויה בקדש ובחול ופתחה לקדש ולחול כגון בית המוקד תוכן וגגותיהן מכנגד הקדש קדש ומכנגד החול ולחול חול עכ"ל והא דקאמר תוכן וגגותיהן קדש מיירי על כרחך בשגגותיהן שוים לקרקע עזרה והא דקאמר כגון בית המוקד לדוגמא בעלמא נקטיה דהיתה חציה פתוחה בקדש וחציה פתוחה לחול דאי לאו הכי וכי עדיף מכולה בנויה בקדש ופתוחה לקדש דגגים לא נתקדשו ואולי מיירי לענין שיהי' מונחים עליו כלי שרת (וכנ"ל בד"ה שהגגות) ועיי"ש בר"ש שהביא תוספתא זו יעו"ש גי' שלו ומש"כ עליו (ולפענ"ד הייתי מגיה בתוספתא דכז"ל אוכלים בה קדשי קדשים ואין שוחטים שם קדשים קלים וחייבין עליה משום טומאה ועיי"ש בזבחים דהכי מייתי ברייתא זו רק דלבסוף מגיה שם והבן) ובירושלמי במע"ש שם איתא כך וז"ל א"ר יעקב בר אחא כיני מתניתין תוכן קדש וגגותיהן חול מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול חול בנזירות בקדש ופתוחות לקדש ולחול תוכן קדש בנזירות בחול ופתוחות לקדש ולחול תוכן חול עכ"ל והגיה שם המפרש דכז"ל כיני מתניתין בנזירות לחול ופתוחה לקדש ולחול כולה חול בנזירות בקדש ופתוחה לקדש ולחול כולה לקדש בנזירות ובחול ופתוחות לקדש ולחול מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול חול עכ"ל והגיה זו על פי התוספתא.

פרק ו' הלכה ח-ט

כלפנים וכו'. כתב הראב"ד ע"ז וז"ל א"א אף אלו בעשויים שוים לקרקע העזרה ומשכחת להו בבר שורא עכ"ל ובאמת כ"ה מסקנת הש"ס פסחים פ"ו א' ובירושלמי שם הי"ב יעו"ש. ועי' לקמן פ"ט מהל' קרבן פסח ה"א מש"כ בזה. וע"ע זבחים נ"ו א'. (וע"ע לקמן הי"ב מש"כ בזה).

מעשה רקח

החלונות ועובי החומה כלפנים. ידוע דהראב"ד ז"ל השיג על רבינו דהיה לו לפרש בששוין לקרקע העזרה ומשכחת לה בבר שורא ע"כ. ומרן הקדוש כתב שצריך לדחוק ולומר שסמך על מ"ש לעיל בסמוך גבי לשכות וכו' ע"כ ומלבד הדוחק כאן נוסף עוד דבפ"י דמעשה הקרבנות הל' ה' וברפ"ט דקרבן פסח העתיק רבינו סתמא כמ"ש כאן ושם אין שייך לומר דסמך וכו' ומהתימה ממרן ז"ל שלא נרגש שם אך בספ"ג דמעשר שני נרגש ולא תירץ כלום וכבר כתבתי הנראה לענ"ד שם בדוחק ולהראב"ד ז"ל ששתק לו באותם המקומות ולא השיג עליו אלא כאן נראה דהטעם משום דהא דבעינן גגותיהם שוין היינו לרב דקאמר התם דגגין ועליות לא נתקדשו הא לאו הכי לא הוה בעינן שוין ובאותם המקומות לא ביאר רבינו דינו של רב כדי שנכריח דבעינן שוין אך כאן שביארו בדין הקודם הל' ז' שהגגות והעליות לא נתקדשו מעתה מוכרח דבהא דחלונות ועובי החומה בשוין דוקא קאמר ובהרב קרית ספר ראיתי שהעתיק ועובי החומות וכן מצאתי הגירסא בדפוס מגדל עוז ונראה שהם טעות סופר ע"פ ההיא דכיצד צולין.

ורבינו השמיט ההיא דתנן לשכות בנויות לקדש ולחול ופתוחות לקדש ולחול מכנגד הקדש ולקדש תוכן וגגותיהם קדש מכנגד החול ולחול חול והרב חיים אבועלפיה ז"ל פרשת צו דף י"ט הניחו בצ"ע ואפשר דמשום דמילתא דפשיטא היא לא הזכירה:

ופתוחות לקדש ולחול ותוכן קדש ובנויות בחול ופתוחות לקדש ולחול ותוכן חול (ואי לא מסתפינא אמינא שכצ"ל בירושלמי כיני מתניתין תוכן חול וגגותיהן קדש תוכן קדש וגגותיהן חול מכנגד הקדש ולקדש וכו' ודו"ק) ותמהתי על רבינו שלא כתב מזה כלום שוב ראיתי בשער המלך שהרגיש בזה וכתב דזה נלמד מלעיל פ"ה הי"ז והנה לפי מאי דמסקינן כאן דבלשכות הפתוחות לקדש אין שוחטין בהן קדשים קלים א"כ הא דקאמר בזבחים נ"ח א' וכו' דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכו' והא אפי' תימא דבפתוחות לעזרה מ"מ לא אתי שפיר וכדמסקינן בזבחים נ"ו א' ובירושלמי פ"ג דמע"ש בהלכה הנ"ל וצ"ל כמש"כ לעיל (בסי' א' ס"ק ל"ג) דמיירי על קרקע העזרה תחת המזבח יעו"ש היטיב. אבל י"ל דמחילות הפתוחות לקדש כשר נמי לעבודה כדמוכח בתוס' דפסחים ס"ז ב' בד"ה מחילות וכו' יעו"ש היטיב ודו"ק.

ולענין אם מותר לישב בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש עי' תוס' יומא ה' ב' ד"ה דאי ר"ח וכו' וביומא כ"ה א' ד"ה אין וכו' דכתבו לאיסור ועי' ברש"א שם שכתב דמהתם אין ראייה כ"כ יעו"ש דדילמא לפי שחציה היתה בנויה בקדש. והשער המלך השיג עליו דא"כ מאי הוכיח דהיתה בנויה חציה בקדש דילמא היתה בנויה בחול ופתוחה לקדש יעו"ש היטיב ועי' מש"כ עליו בס' יד דוד ביומא שם. ולא רציתי להאריך בזה כי אין נפק"מ לדינא.

ט. להר הבית חול וכו'. פסחים ס"ז ב' פ"ו א' ועי' תמיד כ"ז ב' ושם פי' המפרש וכן שם כ"ו א' דלא נתקדש אפי' בקדושת הר הבית יעו"ש היטיב וכן מוכח ברש"י פסחים פ"ו א' יעו"ש היטיב וע"ע בתוס' יומא ו' א' ד"ה מביתו יעו"ש היטיב ועי' בשער המלך מש"כ בזה יעו"ש היטיב.

מרכבת המשנה

דמתרין הש"ס כאן בשערי עזרה כאן בשערי ירושלים והשמיט רבנו חילוק זה עי' מל"מ פ"ז מהל' בית הבחירה הי"ג דמשו"ה פסק באגף לחומרא הואיל דקשיין דיוקי דמתני' אהדדי. ועיין תוס' פסחים דף פ"ה ע"ב ד"ה לא נתקדשו. דאפשר דרבנו מפרש דדרך ספק הוא דודאי אין חילוק בין שער ניקנור לשארי שערי עזרה אלא הכי קאמר הש"ס כאן בשערי עזרה כאן בשערי ירושלים ומסיק דאיכא למימר הכי ואיכא למימר להיפך דאמר רב שמואל בר רב יצחק דלא נתקדשו שערי ירושלים ולפ"ז י"ל דשערי עזרה הוא דנתקדש האגף, וממימרא אחריתא דרב שמואל בר רב יצחק דלא נתקדשו שערי ניקנור י"ל להיפך דבשערי ירושלים הוא דנתקדש האגף, וכיון שנשאר הספק פסק רבנו לחומרא דבין בשערי ירושלים ובין בשערי עזרה לא נתקדש האגף כן מוכרח לדעת רבנו.

שער המלך

היו בנזירות לחול ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת ק"ק. הנה ממשמעות דברי רבינו שכתב לאכילת ק"ק נראה דס"ל דדוקא לענין אכילת ק"ק תוכן קדש מיהא מותר לישב בה ולישן בה דלא קדישא לגמרי כקדושת עזרה וכ"כ התוספות פ"ק דיומא ד"ח ע"ב ד"ה דאי ר' חנינא משם י"מ וכתבו שם בס"ד וז"ל ול"נ כדמשמע לקמן בשלהי פ"ב גבי זקן ויושב במערבא ואין ישיבה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש וראיתי להרב ח"ה שם שכתב וז"ל והיינו ממאי דקאמר ואי ס"ד פתח א' כו' זקן ויושב במערבא והתנן אין ישיבה כו' מיהו ראיה גמורה ליכא דאימא דהכא בפתוחות לקדש דאסור לישב היינו משום דאיכא נמי חציה בקדש משא"כ התם דאיכא לאוקומא ביושב לאכול וכולה בחול ואפי' פתוחות לקדש עכ"ד ויש לדקדק עליו דאם כן דבכולה בחול ופתוחה לקדש יש בה ישיבה ואע"ג דתנן תוכן קדש היינו דוקא לאכילת קדשים אם כן היכי קאמר אביי ש"מ לישכת הגזית

ועובי החומה וכו'. עיין השגות, ודברי הכ"מ דחוקים וגם אין מספיקין למ"ש רבנו דין זה סוף פ"ב דמעשר שני ושם לא נזכר גגין ועליות, ועי' מה שכתבתי שם ובמראה מקומות של המל"מ. ועי' מ"ש פ"ב מהל' מעשר שני הט"ו דאזיר ירושלים כירושלים וכדעת התוס' מכות דף י"ב ד"ה אילן, משו"ה לא הזכיר רבנו דין גגין ועליות לענין אכילת מעשר שני אלא דוקא כאן לענין עזרה. ובריש פ"ט מהל' קרבן פסח כ' דגגין ועליות אינן בכלל הבית אבל לכתחלה ודאי מותר לאכול הפסח בגגין ועליות וזהו לענ"ד ברור ודלא כמו שצדדנו פ"ב מהל' מעשר שני הט"ו. ולהשגת הראב"ד נראה ברור דרבנו אינו מפרש כפי' רש"י, עיין בערוך ערך בר (שושא) [שורא], דודאי דוחק לומר דחיל מקרי מה ששוה לקרקע עזרה דכה"ג מקרי קרקע עזרה ויסוד ולא בר שורא אלא דרבנו מפרש דמסקנת הש"ס משכחת ליה בבר שורא וכו' הכי קאמר דלא אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו אלא בדיוטא עליונה וכה"ג אה"נ שעובי החומה שע"ג דיוטא תחתונה מקרי עלייה אלא עובי חומה דנקיט מתני' הוא דומיא דבר שורא שהוא עדיין בדיוטא תחתונה, וכי היכי דכל חלל דיוטא התחתונה יש לו קדושת עזרה ה"ה בר שורא. ונמצא לפי מסקנא זו גם החלונות א"צ לאוקים דשוה לקרקע העזרה דלא גרע חלון בחללו מעובי החומה דבר שורא. (וכן פי' רש"י במתני' דשאני עובי שערים מפני שמצורעים מגינין תחתיהן הגם דתמוה טובא האיך פי' רש"י במתני' עובי ראש החומה ודלא כמסקנת הש"ס דאיירי בבר שורא. ואין כן דעת רבנו אלא) דמפרש עובי החומה דמתני' כל שהוא בתוך דיוטא התחתונה אבל עובי ראש החומה היינו גגין כדמסיק הש"ס, ומשו"ה נמי חלל הפתח שמן האגף לפנים כלפנים ודוקא מן האגף ולחוץ והאגף עצמו כלחוץ וכמ"ש רבנו ריש פ"ט מהל' קרבן פסח, דכפי הנראה דחה רבנו הא

פרק ו' הלכה ת-ט

במסיבה שתחת הבירה זאת אומרת מחילות לא נתקדשו היינו לומר דמדשרינן ליה ליכנס במחילות שתחת העזרה עכ"ל דאין להם קדושת עזרה וא"ת אכתי היכי שרינן ליה הא בעל קרי משתלח חוץ לב' מחנות ואסור בהר הבית האי בעל קרי מאי הו"ל למיעבד ע"כ נטמא שם בהר הבית אמנם אם איתא דמחילות נתקדשו ויש להן קדושת עזרה היכי שרינן ליה ליכנס מהר הבית לקדושת עזרה הי"ל לומר שילך לבית הטבילה דרך הר הבית וא"כ אי ס"ל להתוספות הכי מאי פריך בגמ' שיפרישוהו למחילה שבהר הבית הא לכתחילה היכי שרינן ליה לשמש מטתו שם כיון שדינה כהר הבית גם מה שהכריח מדברי רש"י ז"ל דס"ל הכי הן אמת שכן מוכח ממ"ש בפסחים פ' א"ד דס"ז ע"ב ד"ה מחילות שכתב וז"ל לא נתקדשו כקדושת עזרה מיהו מדברי רש"י ז"ל פרק כיצד צולין דפ"ו ע"א ד"ה כי אמרה שכתב בעל קרי מותר ליכנס במחילות שבהר הבית משמע דס"ל שדינן כחול גמור אלא דאיכא למימר דמ"ש רש"י דמותר ליכנס במחילות מיירי בבעל קרי שנטמא על כרחו שם דמאי הוה ליה למיעבד וכמתני' דאירע לו קרי דפ"ק דתמיד וספר זה אינו מצוי בינינו לראות דברים ככתבן ומדברי המפרש פ"ק דתמיד על ההיא מתניתין דאירע לו קרי מבואר מדבריו דמחילות הפותחות להר הבית אפילו קדושת הר הבית אין להן ועוד נראה מדבריו שם דהא דאמרינן דמחילות הפותחות לא נתקדשו היינו דוקא במחילות דכל שני הפתחים שלהן הן פתוחות לחול אבל אם פתוחין לחול ולקדש הרי הן כקדש והרב דרך הקדש תמה עליו דהא ליתא דאם איתא מאי רבותייהו דמחילות הא אפ"ל לשכות הבנויות למעלה בעזרה אם פתוחות לחול תוכן חול כדאיתא בפרק כיצד צולין ומאי אולמייהו טפי ממחילות אלא ודאי דמחילות אפילו אם יש להן פתח לעזרה לא נתקדש משא"כ בלשכות יע"ש ולע"ד אין כאן מקום תמיהא שהרי לדעת המפרש דס"ל דאפ"ל קדושת הר הבית אין להם וכמ"ש היינו רבותייהו

חציה לקדש וחציה לחול וש"מ שני פתחים היו לה א' פתוח לקדש כו' נימא דלשכת הגזית היתה כולה בחול ופתוחה לקדש דתוכן קדש ויש בה ישיבה ושמא י"ל דכיון דלענין טומאה ושחיטה לא חשיבה כעזרה וכן לענין ישיבה אלא לענין אכילה דוקא משום דהתורה רבתה חצירות הרבה לא קרינן בבית אלהים נהלך ברגש דהא לא מיקרי בית אלהים לענין טומאה וישיבה ועוד י"ל בזה עיין בס' דרך הקדש די"ח ע"ד מ"ש משם מוהרימ"ט ז"ל ודוק ועיין בספר עץ חיים למורינו הרב המופלא ז"ל ס' צו די"ט ע"א שתמה על רבינו ז"ל שהשמיט דין לשכות הבנויות לקדש ולחול ופתוחות לקדש ולחול מכנגד הקדש ולקדש קדש מכנגד החול ולחול תוכן חול האמור בפ"ב דמ"ש ולי נראה דלק"מ שרבינו ז"ל סמך אמ"ש בפ"ה מה' אלו דין י"ז וז"ל הלשכת הגזית שבה סנהדרי גדולה יושבת וחציה היה קדש וחציה היה חול ולה ב' פתחים א' של קדש וא' של חול ע"כ וזה פשוט:

ט. המחילות הפותחות לעזרה קדש הפותחות להר הבית חול. הנה בדברי רבינו ז"ל לא פירש אם דינם כחול לגמרי ואין בהם אפילו קדושת הר הבית או אין דינן אלא שאין להן קדושת עזרה אבל קדושת הר הבית מיהא יש בהן מכיון שפתוחות להר הבית ואולם מדברי התוספות ז"ל פ"א דיומא ד"ו ע"א ד"ה מביתו למה פי' שכתבו וז"ל אלא נראה לפרש מביתו למה פירש הו"ל לומר שיפרישוהו למחילה א' בהר הבית כו' דמחילות לא נתקדשו נראה בהדיא דס"ל דמחילות הפותחות להר הבית דינם כחול דאי ס"ל שדינם כהר הבית אכתי תקשי להו דאין בעל קרי נכנס לשם והכי פריך דנפרישוהו למחילה שבהר הבית וראיתי להרב דרך הקדש די"ז ע"ב הביא משם ספר חנוכה הבית דמחילות שיש להם פתח להר הבית דינן כהר הבית וכתב שהכריח כן מדברי התוספות ורש"י ז"ל ולע"ד מדברי התוספות הללו מוכח בהדיא שלא כדעתו שהרי לפי דעתו ז"ל ע"כ מאי דאמר' בפ"ק דתמיד אמתני' דאירע לו קרי יוצא והולך

פרק ו' הלכה ת-ט

בזבחים כי קדיש דוד רצפה עד ארעית תהומא קדיש ות' דבכיצד צולין מסקינן דכי אמר ר"י בפתוחות לחול אבל פתוחות לקדש קודש והקשה הרב ז"ל וז"ל וקושיא מעיקרא ליתא כי לא אמר ר"י על מחילות שתחת העזרה אלא על מחילות שתחת הר הבית אבל ההיא דפ"ב דזבחים קאי על העזרה עצמה כדמוכח התם וצ"ע עכ"ד ולא זכיתי להבין דבריו שהרי בפרק כיצד צולין מוכח בהדיא דמחילות שתחת העזרה נמי לא נתקדשו כדתניא התם בהדיא ר"י אומר מחילות שתחת ההיכל חול וא"כ כ"ש שתחת העזרה ומשום הכי הוכרחו התוספות לומר דההיא דזבחים איירי בפתוחות לקדש וזה פשוט אחר זמן רב אנה ה' לידי ספר חנוכת הבית וראיתי לו שם ד"ג ע"א שכתב ליישב דברי רש"י שמ"ש ובעל קרי מותר ליכנס במחילות שבהר הבית ר"ל במחילות שהן תחת הר הבית אבל הן פתוחות חוץ להר הבית דאל"כ הי"ל לפרש ומותר ליכנס במחילות הפתוחות להר הבית א"ד יע"ש ואין זה דקדוק שהרי בתחלת דבריו כתב רש"י כי אמרה ר"י להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית וא"כ אדרבא משמע ודאי שמ"ש אח"כ ובעל קרי מותר ליכנס במחילות הר הבית אמחילות דלעיל מיניה קאי דהיינו פתוחות להר הבית ולכן היותר נכון מ"ש ומ"מ לדברי התוס' דפ"ק דיומא ניתן ליאמר שמ"ש שיפרישוהו למחילה א' שבהר הבית כונתם לומר שהמחילה היא תחת הר הבית אבל היא פתוחה חוץ להר הבית ולעולם דס"ל כדעת רש"י ז"ל:

דמחילות טפי מלשכות דאלו לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול פשיטא ודאי דיש להם קדושת הר הבית וכמ"ש רש"י ז"ל פרק כיצד צולין ד"ה ופתוחות וכדמשמע לישנא דברייתא דקתני ופתוחות לחול דהיינו להר הבית תוכן חול ואלו במחילות גריעי טפי ואפי' קדושת הר הבית אין להם וזה פשוט: ומה שהביא עוד ראיה הרב הנזכר מההיא דזבחים עיין בתוספות פרק אלו דברים ד"ה ומחילות ולע"ד נראה שכדברי המפרש מוכח מההיא דפרק כיצד צולין דמוקמינן למתניתין דקתני הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש כשגגותיהן שוין לקרקע העזרה ופריך עלה א"ה אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש ואי סלקא דעתך בשגגותיהן שוין לקרקע העזרה הו"ל מחילה כו' ומשני כי קאמר ר"י בפתוחות להר הבית והשתא אם איתא דמחילות הפתוחות לחול ולקדש דינן כחול אם כן אכתי תקשי ליה לתלמודא סיפא דההיא מתניתין דקתני פ"ג דמ"ש בנויות בקדש ובחול ופתוחות לקדש ולחול תוכן וגגותיהן מכנגד הקודש ולקודש קודש מכנגד החול ולחול חול אי מיירי בשגגותיהן שוין לקרקע העזרה הו"ל מחילה ואפילו היא בנויה כולה בקדש כל שיש לו פתח לחול תוכן חול לדעת הרב ז"ל אלא משמע ודאי כדעת המפרש דאם הן פתוחות לקדש ולחול תוכן קדש כנ"ל ודוק:

שוב ראיתי להרב ב"ש פ"ק דתמיד שהוקשה לו דברי רש"י ז"ל אהדדי כמו שהקשינו ולע"ד נראה ליישב כמ"ש ועוד הוקשה לו שם דברי התוספות דפרק א"ד ד"ה ומחילות שהקשה מההיא דאמרין

הלכה י-יא

י. בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין. ויש להם למשף העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשף חומת ירושלים עד מקום שירצו:

יא. אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותמים ועל פי סנהדרין של שבועים ואחד זקנים ושנאמר (שמות כה ט) "ככל אשר אני מראה אותך" וכן תעשו לדורות. ומשה רבנו מלך הקנה:

דמשום דפשטא דמילתא משמע טפי דמהלכות זו אחר זו מש"ה נקט¹² הכי:

כסף משנה

אור שמח

ויש להם למשוך את העזרה עד המקום שירצו מהר הבית.

אולי יצא זה לרבינו דיותר מהר הבית אין ביד ב"ד להוסיף מהא דתנן ריש חגיגה וב"ה אומרים כל שאינו יכול לאחוז כו' מירושלים להר הבית כו' ובירושלמי בעי איכן היו מראין פנים בעזרה או בהר הבית ופשיט מהא דאמרו דטמא פטור שאינו יכול לעלות ולהר הבית יכול לכנוס וע"כ דבעזרה היו מראין פנים ובעי מהיכן הוא מודד לענין קטן ופשיט דמן השילוח שהיה מהלך באמצע ירושלים, א"כ חזינא דהשיעור שוה בין למי שדר סמוך להר הבית בין למי שדר מרחוק, כן נראה הא דתני תנא מירושלים להר הבית ולא תני לעזרה ששם היו מראין פנים משום דרשות לב"ד להוסיף עד סוף הר הבית והשיעור בכולם שוה לכן השיעור להר הבית, ודברי הגמ' עד הכא מאן אתייה צ"ב ואכמ"ל ודוק. ורמז גדול לזה מקרא מלא בהר ד' יראה זהו בהר דלבד ההר אין רשות להוסיף. (נ"ב). אלא בירושלמי לבד ובהר המוריה וזה הוא ממכילתא בראשה וז"ל עד שלא נבחרה ירושלים כו' שנבחרה ירושלים יצאה ארץ ישראל כו' עד

ב"ד שרצו להוסיף על ירושלים וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ב') ובפ"ב דשבועות (דף י"ד):

יא. אין מוסיפין על העיר או על העזרות וכו'. בפרק שני דשבועות תנן שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכים ושתי תודות אחריהם וכו' וכל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה. ובגמרא מנא ה"מ אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות ופירש"י מנא ה"מ דבעינן כל הני לתוספת עזרה. וכן תעשו קרא יתירא למדרש לדורות וכימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וע' זקנים. שתי תודות מנחמיה בן חכליה גמרינן ובגמ' תני שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן ויליף לה מקרא דמאי נינהו חמץ. ואמרינן תו בגמרא וב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהם למימרא דב"ד קמי תודה אזלי והכתיב וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה ה"ק ב"ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב"ד אחריהם ואמרינן תו בגמרא כיצד מהלכות רבי חייא ור' שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה ומ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב"ד. ואיני יודע מניין לו לרבינו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ואפשר

¹² [כוונתו דלשון הפנימית משמע טפי שתהא זו מהלכת אחר זו]:

פרק ו' הלכה י"א

יעו"ש שנשארו בתימה. ויש ליישב דלא היו צריכים להמלך ולעשות משכן רק לקדש העזרה ואולי באמת ביום השמיני למילואים נמשה אהרן מתחלה ואח"כ קדשו העזרה. אף דבמילואים (ויקרא ח') כתיב דמשה את המשכן ואת כל אשר בו ואח"כ משה את אהרן מ"מ י"ל דלא בעינן משיחה דווקא דהכהנים גדולים מזמן יאשיהו ואילך יוכיחו שלא היה בהן משיחה כלל ומ"מ נתקדשו רק דבעינן לכל הפחות ריבוי בגדים ואהרן נתרבה בבגדים קודם משיחת המשכן ועוד י"ל כמש"כ התוס' בשבועות שם בד"ה אין עזרה וכו' כיון דבהדי הדדי קאתו לית לן בה וה"נ הוי בהדי הדדי ועיי"ש עוד בתירוץ בתרא דתוס' דכיון דא"א לית לן בה יעו"ש.

ומש"כ רבינו דמשה מלך היה. וכן היה במקום ע"א זקנים כדאיתא ברש"י סנהדרין ט"ז ב' ד"ה כן תעשו וכו' ובתוס' ד"ה את תבנית וכו' וע"ע בחי' הרשב"א בשבועות ובחי' הר"ן שם מש"כ בשם ר"י אבן מיגאש יעו"ש היטיב.

קרית ספר

אין מוסיפין על העיר או על העזרות אם רצו למשוך העזרה או חומת ירושלם עד מקום שירצו אלא על פי מלך ועל פי נביא ואורים ותומים וסנהדרין של ע"א דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו קרא יתירא למדרש לדורות ובימי משה שהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים דוכן תעשו משמע דאתא לרבווי כל הנך לדורות. ובתוספת העיר עושין בית דין שתי תודות ולוקחים לחם חמץ שבהם והולכין בית דין אחר שתי התודות שהולכות זו אחר זו ועומדין בכלי השיר על כל פנה ופנה ועל כל אבן ואבן דכתיב בספר עזרא דקאמר נחמיה כשנבנית חומת ירושלם ובא לקדש את העיר ואעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ ותהלוכות לימין מעל

שלא נבחר בית עולמים הי' ירושלים ראוי לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנא' כי בחר ה' בציון כו' וציון הוא ההר כמו שכתוב ויבחר כו' את הר ציון אשר אהב וזה ברור.) ובתרגום על פסוק בהר נחלתך כו' מקדש ד' כוננו ידיך בטורא דאחסנתך אתר מתקן לבית שכינתך כו' ומפורש כנ"ל, וכן בשמות רבה בא פ' ט"ו א"ל אם אין אתה נותן לי בהמ"ק ת"ק אמה על ת"ק אמה לא נתת לי כלום כו' ועיין בפ"א ה"ג ודוק:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ב"ד שרצו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל שבועות פ"ב [ט"ו ע"א] ובסנהדרין פ"ק [ט"ז ע"ב] יליף מדכתיב וכן תעשו כדברי רבינו. ואעפ"י שבסנהדרין לא הזכירו אלא ב"ד של שבעים ואחד ולא הזכיר שם לא מלך ולא או"ת התם לא איירי אלא במילי דסנהדרין אי בעי כ"ג או ע"א ומיהו מקרא דמייתי התם איכא למילף כלהו.¹³ ואי לשבעים ואחד לחוד לא צריך קרא שהרי העמדת סנהדרין יליף לה ממשה דבעי ע"א, אע"ג דלא כתיב בהו וכן תעשו אלא ודאי דקרא להצריך נביא ומלך ואורים ותומים:

הר המוריה

מוסיפין וכו'. ריש סנהדרין ותוספתא שם פ"ג ושבועות י"ד א' וט"ז א'.

יא. על פי המלך וכו'. כ"ז מבואר בשבועות שם והא דלא חשיב לה בסנהדרין שם וי"ד ב' ובסוטה מ"ה א' עי' תוס' שבועות ט"ו א' ד"ה שאין וכו'.

ובאורים ותומים וכו'. עי' בתוס' שהקשו בשבועות ט"ו א' ד"ה וכן תעשו וכו' דהא במשכן לא הוו או"ת וכי נשאלו באו"ת לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן ע"י המילואים נעשה המשכן

¹³ כ"כ התוס' שם בשבועות.

פרק ו' הלכה י-י"א

וילך אחריהם הושעיא וחצי שרי יהודה ואוכלין שם לחם אחד ועל פי נביא אוכלין את זו ושורפין זו דחגי זכריה ומלאכי היו שם ועל פיהם ברוח הקדש עשו ואין טעם בדבר ונראה דעד השתא גמרא גמירי לה הכי עד דאתא נחמיה. ואם הוסיפו על ירושלם מקדשין אותה בשיירי מנחה בירושלם מה ירושלם דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף בדבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל דהיינו שיירי מנחה ובחמץ כתודה לא איפשר אלא במצה ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו בירושלם דהכי גמירי לה כדאמ'.

החומה להקיף את העיר בתהלוכות שהלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימנם עד שהקיפו את כולה ומדקאמר גדולות משמע דהיינו גדולות שבתודה ואשמועינן דשל חמץ היו שהן גדולות שבלחמי תודה דכתיב על חלות לחם חמץ יקריב וגו' כנגד מצה הבא חמץ שיהא סלת במין החמץ כנגד שלשה מינין שבמצה ובמצה שלשה מינין כדכתיב על זבח התודה חלות מצות וגו' הרי מין אחד ורקיקי מצות הרי שני מינין סלת מורבכת חלות הרי שלשה מינין ובכל מין עשר חלות כדילפינן התם אלמא חלות החמץ גדולות כשלש של מצה והליכת בית דין אחריהם דכתיב

הלכה יב

וכיצד מוסיפין על העיר. עושין בית דין שתי תודות ולוקחין להם חמץ שפיהם והולכים בית דין אחר שתי התודות ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר (תהילים ל ב) "ארוממך ה' כי דליתני" וגו'. עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואוכלים שם להם תודה אחת משתי התודות והשניה נשרפת. ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו:

כסף משנה

למ"ד זו אחר זו חדא מי מיקדשא וכו' אלא אמר ר' יוחנן על פי נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת ומפרש רבינו דכי מסיק אלא א"ר יוחנן היינו לומר לא תיתני פנימית נאכלת וחיצונה נשרפת אלא האחת נאכלת והאחת נשרפת והנביא אמר להם אי זו יאכלנו ואי זו ישרפו:

משנה למלך

ועומדין בכנורות כו'. כתב מרן דיושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ומדברי רש"י משמע דלעולם אמרינן ליה שנתן טעם לזה המזמור לפי שאמרו משה בהקמת המשכן אך התוספות שם כתבו עד כי אתה ה' מחסי דכתיב לעיל מיניה ושלומת רשעים תראה דמשתעי באויבים שהיו מיצרין להם בשעת הבנין אבל משם ואילך לא משתעי בהכי. הרי דס"ל דמזמור זה לא נאמר אלא באותו זמן והכי דייקא שמעתתא דקאמר עד כי אתה ה' מחסי. ולדברי רש"י צריך טעם למה לא סיימו המזמור ולא ידעתי למה לא הביא מרן דברי התוס' הללו. ודע דבגמרא אמרינן ת"ר שיר של תודה בכנורות כו' ופירש"י שיר של תודה היו אומרים שם בכנורות ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו לא כתב מזמור זה ונראה דרבינו מפרש לה הכי שיר של תודה כלומר שיר של תודה זו שהיו מביאין לקדש העיר היה בכנורות ובנבלים כו' והיה אומר ארוממך ה' וגו':

ומ"ש **ועומדים בכנורות ובנבלים וכו'.** שם אהא דתנן ובשיר תנו רבנן שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים וכו' ואומר יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמור לדוד בברחו וגו' ופירש"י ארוממך ה' הוא מזמור חנוכת הבית לכך אומר אותו. שיר של פגעים יושב בסתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן. ואומר מה רבו צרי וגו' לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים צרי יהודה ובנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונים החומה ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' כי דליתני וצריך טעם למה ובשלמא מה רבו צרי איכא למימר דלא נאמר אלא באותו זמן שהיו הצרים מתלוצצים עליהם אבל היכא דאין צרים מתלוצצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה וי"ל דמזמור יושב בסתר עליון נמי אינו ענין לאמרו אלא כשיש צרים הנלחמים בהם דכתיב מחץ יעוף יומם וגו' יפול מצדך אלף וגו':

ומ"ש **ואוכלים שם להם תודה אחת וכו'.** שם אפולגתא דכיצד מהלכות השתי תודות תנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת בשלמא למ"ד זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת וכו' אלא למ"ד זו כנגד זו תרוייהו בהדי הדדי מיקדשי וליטעמך

איתא למימרא דבי"ד קמי תודה אזלי והכתיב וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה ה"ק בי"ד מהלכין ושתי תודות מהלכות ובי"ד אחריהם עכ"ל מבואר כדברי רבינו אמנם הגר"א בהגהותיו על הש"ס כתב וז"ל אחריהן נמחק ובי"ד נמחק ונ"ב וכל ישראל עכ"ל והנה מש"כ אחריהן נמחק לכאורה נעלם כוונתו על מאי קאי וצ"ל דהג"ה הראשונה קאי על המשנה דבאמת קשה לשון המשנה דהא תני בהדיא ובי"ד מהלכין וב' תודות אחריהן ובגמרא משני דבאמת היה להיפך דתודות קדמי ובי"ד אזלי אחריהן לכן הגיה ומחק תיבת אחריהן במשנה וכצ"ל ובי"ד מהלכין וב' תודות וכל ישראל אחריהם ומאי דמקשה הש"ס למימרא דבי"ד קמי תודה אזלי והכתיב וכו' י"ל דהכי מקשה מדתני ובי"ד מהלכין מקודם ואח"כ נקיט ומני וב' תודות וכל ישראל אחריהם משמע דקדמי בי"ד ואזלי והא כתיב וילך אחריהם וגו' כן נראה לכאורה. אך לפי"ז יש לעיין למה מחק תיבות ובי"ד והגיה במקומו וכל ישראל (הן אמת כי לפי מש"כ שהש"ס אינו מגיה המשנה רק מפרשה וא"כ הא במשנה איתא וכל ישראל אחריהם לכן הגיה הגר"א כן. והנה יש לכאורה קצת הכרח לזה כי יש לדייק בקרא דכתיב וילך אחריהם הושעיה וכו' והא תודות לשון נקבה הוא כדכתיב ואעמידה שתי תודות גדולות וגו' והו"ל למיכתב וילך אחריהן אלא ודאי דאחריהם אבי"ד קאי וה"ק התם ואעלה את שרי יהודה מעל לחומה ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלכות לימין וכו' היינו שלקח את שרי יהודה והם הבי"ד והעלום מעל לחומה ושוב אמר דאחר הבי"ד הלכו הושעיה וחצי שרי יהודה. הם מכלל כל ישראל אחריהם שהבי"ד הלכו בשוה עם התודות ויתר השרים שלא היו מבי"ד נתחלקו לשנים ומחצה מהם הלכו עם הושעיה אחר הבי"ד ושם כתוב ועזרא הסופר לפנייהם אולי לפי שהיה ראש בי"ד והוא הלך בראש כולם אמר שהוא ובי"ד הלכו לפני חצי השרים והם הלכו עם התודה האחת בשוה. ושוב אמר והתודה השנית וגו' ואני

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

וכיצד מוסיפין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש פ"ב דשבועות ולמדו אותו מדכתיב בנחמיה ואעמידה שתי תודות גדולות כו' ופ' שם מה גדולות גדולות שבתודה דהיינו חמץ שבה. כי כל חלה שבחמץ גדולה כשלש של מצה. ובגמרא אסיק ר' יוחנן דע"פ נביא נשרפת האחת ונאכלת האחת. ושם הזכירו בברייתא שאומרים שיר של פגעים ומזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו כו' ונראה שגם כן צריך להיות בספרי רבינו:¹⁴

ועל פי נביא שורפין את זו כו'. כתב מהר"ד ו' זמרא ז"ל היינו דאמרינן בגמרא [שם בשבועות ט"ז ע"א] ע"פ נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת. וא"ת דתנן הפנימיות נאכלת והחיצונה נשרפת וי"ל שכך היה מצוה הנביא לאכול הפנימיות ולשרוף החיצונה:¹⁵

הר המוריה

שתי תודות. כתב רש"י בשבועות ט"ו א' דמנחמיה בן חכליה גמרינן עכ"ל ובאמת כ"ה בכל הסוגיא שם והרשב"א כתב שם וז"ל שתי תודות במקום מילואים וכ"כ ר"ח ז"ל ואני תמיה והלא במילואים לא היה חמץ שכל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם וא"כ תמיה איך העמיד חמץ שבתודה וצ"ע עכ"ל ולענ"ד יותר תמוה הא התודה אינה מקדשת אלא העיר ולא העזרה והתם במילואים הוי עזרה ובעינן שירי מנחה כדלקמן וצ"ע.

והולכים בי"ד אחר וכו'. דע דבשבועות י"ד א' במשנה שם איתא כך וז"ל ובי"ד מהלכין וב' תודות אחריהם וכל ישראל אחריהם עכ"ל ושם ט"ו ב'

¹⁴ ע' בכ"מ ובמל"מ כאן ובתיו"ט פ"ב דשבועות בזה.

¹⁵ ע' כ"מ וברש"ש שם בשבועות.

פרק ו' הלכה י"ב

חברתה בשוה ולא זו אחר זו עכ"ל ואולי י"ל כי מול נופל כל שהוא נגד חבירו וכן בזה לאחר זה כיון שהם בשורה אחת נקרא מול סוף דבר אני נבוכ בזה וה' יאיר עיני.

ואיד היה ההילוך עי' תוס' פסחים פ"ה ב' ושבועות שם בתוס' אם היו מבפנים לחומה או מבחוץ לחומה ובמקרא משמע שהלכו על עובי החומה ממש וכ"כ התוס' שם ושם במסקנתם דלפי המסקנא שמירי בבר שורא אה"נ דהלכו על עובי החומה ובאמת יש לעיין ולפי ההו"א דמירי בחומה גבוהה וכי לא יתכן להיות חומה רחבה שיהיו הולכין עליה ובהיות כן יש לתמוה לכאורה על מאי דמקשה הש"ס בפשיטות בפסחים על מ"ד גגות ועליות לא נתקדשו מהא דעובי החומה כלפנים ומאי קושיא כיון דהלכו עליה וקדשוה ובחומת העזרה פשיטא דלק"מ כמו דמשני הש"ס לעיל מזה מהיכל לותיב איניש שאני הכא דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל יעו"ש וה"נ עזרת ישראל כיון דמה"ת צריך לעשות חצר למקדש כמש"כ פ"א ה"ה א"כ וודאי דכותלי עזרה מקודשים (ולפי"ז מיושב היטיב מאי דלא כתב רבינו בסעי' ט' דמירי בבר שורא משום דמירי כאן בדיני עזרה ובעזרה באמת מקודשות הכותלים) אבל גם מחומת ירושלים יש לעיין מאי קושיא אה"נ מאי דקדשו קדשו ואולי י"ל דאה"נ רק מקשה מהא דמשמע שם דהעובי החומות של הבתים דירושלים דינם כלפנים ונתקדשו וצ"ע לפי"ז על רבינו לקמן בפ"ט מהל' קרבן פסח וכבר כתבתי לעיל ה"ז יישוב על מש"כ רבינו לעיל בספ"ב דמע"ש. סוף דבר אני נבוכ מאד בעניינים הללו כי לכאורה היה נ"ל לחלק בין מקום שיש חלל תחתיו כמו גג ועלייה או דבר אטום כמו כותל ועמוד אבל מהש"ס לא משמע כן וצע"ג.

וע"ע שם בשבועות ט"ו ב' וז"ל ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני

אחריהם וחצי העם וגו' אלמא דהעם הלכו אחריהם אבל הבי"ד הלכו בשוה עם התודות ועכשו אתי המשנה כפשוטה וה"ק דהב"ד היו מהלכין וכן התודות מהלכין בשוה עם הבי"ד אבל כל ישראל הלכו אחריהם (ודלא כס"ד מתחלה דהבי"ד היו מהלכין תחלה והתודות וכל ישראל אחריהם אחרי הבי"ד) כן נראה לענ"ד ליישב דבריו הקדושים אם לא נפל בהן ט"ס. אבל רבינו אזיל בתר נוסחא דידן.

אך יש לעיין למה השמיט הא דכל ישראל אחריהן הנשנה במשנה בהדיא. ואולי י"ל דס"ל לפי המסקנא דש"ס דצ"ל ובי"ד אחריהם וכל ישראל לא נזכרו כאן כלל וצ"ע בזה. והנה צ"ל לדעת הגר"א הא דקאמר הש"ס מ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לבי"ד צ"ל הך דמקרבא לכל ישראל. אבל יש לעיין קצת הא בקרא דאייתית לעיל מבואר דחצי העם הלכו אחר הראשונה וחצי השנית הלכו אחר השנייה וא"כ איך שייך לומר הפנימית דמקרבא אל הבי"ד או אל העם (ולפי"ז י"ל דהיה קשה לו להגר"א הא דכתיב וילך אחריהם וכו' אחריה הו"ל למיכתב ור"ל אחר אחת מהנה) הא למ"ד זה אחר זה הלכו א"כ היתה הולכת האחת תחלה ואחריה חצי העם ואח"כ הלכה השניה ואחריה חצי העם ולמ"ד זו אצל זו א"כ הלכו התודות ואחריהם הבי"ד וכל ישראל או הבי"ד הלכו עם התודות בשוה ואחריהם כל ישראל וא"כ איך כתב רש"י ז"ל וה"ק הך דמקרבא לחומה שהיא פנימית ממוצעת בין העם לחומה. הך דמקרבא לבי"ד ההולכת אחרונה עכ"ל ובאמת לולי דברי רש"י ז"ל הפי' בפשט הסוגיא אתי שפיר בהא דקאמר הפנימית דמקרבא אל החומה אבל הך דקאמר דמקרבא לבי"ד יש לעיין בזה גם יש לעיין במה דנחלקו שם אם הלכו זו אצל זו או זו אחר זו ורבינו פסק כמ"ד זו אחר זו והא בנחמיה שם כתיב בהדיא והתודה השנית ההולכת למואל ואני אחריהם וכתב שם רש"י וז"ל תודה אחרת שהיתה שנית לחברתה אותה הולכת נגד

פרק ו' הלכה י"ב

וברא"ש סי' ו' שם ליתא כלל להך דשיר של תודה יעו"ש היטיב וי"ל דכך היתה גירסת רבינו וק"ל.

ודע דהגר"א כתב שם בהגהותיו וז"ל עליון שמת מעונך נמחק מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו נמחק על עמך ברכתך סלה נמחק עכ"ל וטעמו כי כן הוא ברי"ף ורא"ש שם וכ"מ ברש"י ד"ה ואומר ה' מה רבו וכו' ובתוס' ד"ה עד כי אתה ה' מחסי וכו' ועי' בטור ושו"ע או"ח סי' רל"ט יעו"ש היטיב.

להם תודה אחת וכו'. ובמשנה מבואר שם דהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. יפה כתב מרן ז"ל דלפי המסקנא דמסקינן על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת תו ליכא לחלק בין פנימית לחיצונה יעו"ש והכי מבואר בלשון פי' רבינו למשניות כמבואר שם למי שמדקדק בו וכן מורה הלשון נאכלת ונשרפת בלשון בינוני דתמיד הדין כן דעל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת ואין ליתן בה חק קבוע ולא יעבור.

מעשה נסים

ואומר ארוממך וכו'. עיין מה שהקשה מרן ז"ל למה לא כתב שיאמר שיר של פגעים יעו"ש מה שתירץ ואין תירוצו מחוור שהרי משה רבינו ע"ה אמרו בהקמת המשכן ולא היה שם צרים [עיין כ"מ]:

מעשה רקת

ואומרים ארוממך ה' וכו'. על מ"ש מרן ז"ל דלמה לא העתיק שיר של פגעים וכו' עיין להתוס' יו"ט ז"ל ובסמ"ג סוף עשין קס"ג העתיק ארוממך לבד עיין עליו והמל"מ ז"ל נראה שלא ראה דברי התוס' יו"ט ז"ל עיי"ש:

וכו' ושיר של פגעים וי"א שיר של נגעים וכו' ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה על עמך ברכתך סלה עכ"ל הגמ' וכתב רש"י וז"ל ת"ר שיר של תודה היו אומרים שם בכנורות ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ארוממך ה' וגו' היא מזמור שיר חנוכת הבית לכך אומר אותו. ושיר של פגעים יושב בסתר עליון ולפי שאמרו משה בהקמת המשכן דכתיב ויברך אותם משה ומה בירכן וכו'. ואומר ה' מה רבו צרי לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים בשרי יהודה ובנימין וכו' יעו"ש היטיב. ורבינו השמיט הא דמזמור לתודה וכן הא דשיר של פגעים. והנה הא דמה רבו צרי פשוט הוא וכמש"כ מר"ן דזה לא היה שייך רק בזמן נחמיה שהיו שם צרים רבים וכמש"כ רש"י וכ"כ מרן. וכן זה שייך ג"כ בשיר של פגעים ודלא כרש"י שכתב הטעם משום דמשה אמרו רק עיקר הטעם כמש"כ תוס' ד"ה עד כי אתה וכו' ובאמת דברי רש"י כבר הניח הרש"ל בחכמת שלמה וכן הב"ח בהגהותיו בצ"ע יעו"ש היטיב דא"כ הו"ל לומר ויהי נועם (וכמו דאיתא בתוספתא דמנחות פ"ז ובתו"כ פרשת שמיני יעו"ש) וכ"כ התוס' יו"ט ועי' במל"מ ג"כ. והא דהשמיט מזמור לתודה עי' במל"מ שכתב דרבינו מפרש דהא דקאמר שיר של תודה לא קאי כלל אמזמור לתודה רק ה"ק דהשיר שהי' אומרים אז על התודה היו אומרים בכנורות וכו' ומהו השיר מפרש וקאמר ארוממך ה' וגו' יעו"ש ונ"ל ראייה דהא אין אומרים שירה כ"א על קרבן ציבור הקבוע לו זמן כדאיתא לקמן פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ב ופ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ח (ורק על בכורים אומרים שירה כדאיתא בפ"ד מהל' בכורים הי"ז יעו"ש) ואף שהתוס' בע"ז כ"ד ב' ד"ה מזמורא יתמא וכו' כתבו כרש"י ותמוה הוא ואף דיש לדחוק דבשעת סמיכה על התודה צריך לומר דברי שבח והודיה כדאיתא לקמן פ"ו מהל' איסורי מזבח ה"ט' יעו"ש מ"מ לרבינו לא משמע כן מדקאמר שיר של תודה לא משמע ליה על מאי דאומר בשעת סמיכה. ודע כי ברי"ף פ"ק דברכות

הלכה יג-יד

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה. מה ירושלים התודה שנגאכלת בה מקדשקה אף העזרה שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו.

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הנה אין קדוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא הנה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ובמה נתקדשה בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתו וקדשו לעתיד לבוא:

השגות הראב"ד בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת:

כסף משנה

רבינו כמ"ד קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומדאמרינן התם בגמרא תנאי היא דתנן א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו' א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אוכלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא מדר' יהושע סבר קדשה לעתיד לבא מכלל דר' אליעזר סבר לא קדשה לעתיד לבא והא קי"ל דר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע וכ"ש למאי דדחי התם דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכ"ת קלעים למה לי לצניעותא בעלמא דהשתא אף ר' אליעזר סבר דקדשה לעתיד לבא. ועוד דבפרק השוחט ומעלה (זבחים דף ק"ז:) גרסי' איתמר המעלה בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ר"ל אמר פטור וכו' לא קדשה לעתיד לבא ובפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע דדחי דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה

וכן אם הוסיפו על העזרה וכו'. אמר רמי בר חמא אין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה מ"ט וכו' כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל:

יד. כל מקום שלא נעשה וכו'. שם (דף ט"ז) אהא דתנן כל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה איתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש ואע"ג דלא היו אורים ותומים ואמרינן דתנאי פליגי בהאי מילתא מר סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומר סבר קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ופסק

פרק ו' הלכה יג-יד

ויירושלים לשאר א"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לר' יוסי דאמר קדושה שני' קדשה לעתיד לבוא לא אמר אלא לשאר א"י, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהי' יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ד' לעולם, כך נגלה לי מסוד ד' ליריאי לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת,

במה שהקשה הראב"ד מאם אין מקדש ירקבו כבר כתב המל"מ דהרמב"ם ג"כ סובר כן כמו שפסק בפ"ב מה' מע"ש, והעיקר תלוי אם יש מזבח, דביש מזבח דמותר לשחוט בכור בעזרה מותר לאכול מעשר, ומה דתנן אם אין מקדש היינו דגם מזבח אין, ומה שהקשה הראב"ד מהא דאמרינן דנפול מחיצות חשוב אין לו מתירין, ציין המל"מ לדברי הרמב"ם בסוף פ"ו מה' מע"ש ובס' בנין ציון סי' ב' ביאר כונתו דדוקא התם שנכנס לירושלים וכבר היו במחיצות קלטו מחיצות לענין זה שלא יוכל לאכול אח"כ בלא מחיצות, ואינו מובן בסברא דכיון דנימא דמחיצות אינם מעכבות אלא קדושת המקום, א"כ מה בכך שהיו בהמחיצות הא אין המחיצות עיקר אלא המקום שהוקדש במחיצות.

ונראה דיש כאן שני דינים א' מצות אכילת מע"ש בירושלים וגם הבאתו לירושלים, ב' איסור לאכול חוץ מירושלים, והנה האיסור לאכול חוץ מירושלים הוא מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, ועל זה יש לומר דכיון דהמקום כבר נתקדש וקידשה לעתיד לבוא לא נקרא זה בשעריך, אבל עיקר מצות אכילת מע"ש והבאתו לירושלים דאז הוא מקום מיוחד לפני ד' ושייך בו למען תלמד ליראה, אבל אם חרבו המחיצות ואין ירושלים מקום מיוחד לא קרינן בי' במקום אשר יבחר כיון דאינו מקום מיוחד, ואף דאמרינן דכל זמן שאין בית אינו נאכל כלל, לא דמי, דלענין מה דהוקש לבכור הוי ממש כבכור, דמה בכור אינו נאכל כלל אלא כשיש בית, דבלא בית והיינו כשאין מזבח א"א להקריבו, ה"נ מע"ש אינו נאכל כלל אלא

קאמר וכו' וידוע דהלכה כר"י לגבי ר"ל וא"כ קי"ל דקדשה לעתיד לבוא וכל שכן למאי דדחי דכ"ע קדשה לעתיד לבוא. וכתוב בהשגות א"א סברת עצמו היא זו וכו'. ומ"ש שזו סברת עצמו ולא ידע מאין לו כבר הוכחתי מאין לו לומר כן במקדש וירושלים:

משנה למלך

ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה כו'. כתב מרן אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו כו' ועיין במ"ש רבינו לעיל רפ"ב מהלכות מעשר שני שכתב דמעשר שני אינו נאכל היום בירושלים משום דבעינן שיהיה הבית בנוי דומיא דבכור וכ"כ הטי"ד סי' של"א דהיה ראוי לאוכלו בירושלים אע"פ שאין חומה דקדושת העיר והבית לא בטלו אלא שאי אפשר לאוכלו כיון שאין מזבח דאתקש לבכור וא"כ לא קשיא כלל לרבינו ממה ששינו במשנה אין מקדש ירקבו וההיא דפרק הזהב דנפול מחיצות המעיין היטב בדברי רבינו ספ"ו מהלכות מעשר שני שהביא דין זה יתיישב לו קושיא זו ודוק:

אבן האזל

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור, וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה, לא במעשיו נתקדש המקום שלא הי' שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשה לעתיד לבוא.

השגת הראב"ד בקדושה ראשונה שקידשה שלמה א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפיל מחיצות אלמא דמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא לא חילק בין מקדש

פרק ו' הלכה יג-יד

לדין מצות אכילה והעלאה, אבל דין אסור שלא לאכול בחוץ לחומה תלוי רק בקדושת המקום כדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך, והתוס' במכות דף י"ט כתבו דהעשה הוא מוצרת הכסף דנלמד דבלא פדיון אסור לאכול חוץ לירושלים, אבל זהו חוץ לירושלים ממש כדכתיב וכי ירבה ממך הדרך אבל כשנפלו המחיצות לא נוכל ללמוד מכאן, אלא דליכא מצות העלאה ואכילה אלא במקום אשר יבחר ד' וכמו שנתבאר שם.

בד"ה ולפי"ז, מש"כ דמשנפלו המחיצות הוי אין לו מתירין משום טורח העלאה, כתב דלד' התוס' בב"מ דף נ"ג בד"ה ליהדר מוכח דגם בלא נכנס לירושלים הוי אל"מ משום טורח, ומה דפריך משום דויצא משמע אפי' פסיעה אחת ושיטת הרמב"ם בפ"ו מהל' מע"ש דחוץ לירושלים הוי תמיד אל"מ והנה זה ודאי דלשיטת התוס' א"א ליישב כמש"כ בשיטת הרמב"ם דלדבריהם ע"כ בנפול מחיצות אסור לאכול, אבל הרמב"ם אינו מוכרח לד' התוס' דקושייתם ממה דלא פריך בגמ' על מעשר שאין בו שו"פ יש ליישב באופן אחר דסתם מע"ש שאין בו שו"פ אין בו כזית לפי חשבון ככר בפונדיון כדתנן בפאה בפ"ח ועיין בשבת ד' קי"ח ובב"ב ד' ט', ובמה שאין בו שיעור אכילה ודאי ליכא מצות העלאה, ודברינו מוכרחים אפי' אם היינו אומרים דבלא נכנס לירושלים הוי תמיד אין לו מתירין דעכ"פ צריך ליישב החילוק בין נפלו מחיצות ובין לא נפלו, ועוד יותר דלשיטת הרמב"ם בהל' מע"ש מוכח שיטתו דוקא מסוגיא זו דגם בנפול מחיצות מותר לאכול מע"ש, דהא שם בסוגיא אמר מעיקרא ומאי יצא דנפול מחיצות, ואח"כ בשינוייה דרב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא משני כן אלא דחדא קתני, ופריך וניהדר וניעיילה ומשני דנפול מחיצות, ופירש"י והיינו יצא דקתני, אבל הרמב"ם בפ"ו הל' ט"ז כתב מע"ש בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות ומוכח דצריך דוקא יצא ונפלו, וע"כ משום דכ"ז שהם בירושלים מותר

כשיש בית, אבל מחיצות ירושלים לא דרשינן מקרא, רק דליכא מצות אכילה ומצות הבאה לירושלים אלא כשיש מחיצות, אבל איסור אכילה דנלמד מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך אינו אלא על חוץ לירושלים, דליכא קדושת מקום ונקרא בשעריך, אבל בירושלים לא נקרא בשעריך.

ולפי"ז כיון שנתבאר שמצות הבאה לירושלים אינו אלא כשיש מחיצות לכן שפיר אמרינן דכשנפלו המחיצות נקרא אין לו מתירין דבאמת העלאה לירושלים הוי טורח גדול, ומ"מ לא נקרא אין לו מתירין בשביל זה כיון דקודם שנתבטל הוי עליו המצוה לעלות לירושלים ולהביא המע"ש ואינו צריך להרויח בשביל שנתבטל, ולכן שפיר אמרינן דהוי יש לו מתירין דיעלה לירושלים ויאכלנו כמו קודם, אבל כ"ז כשיש מצוה לעלות לירושלים, אבל כי ליכא מצוה והי' לו רשות גם קודם שנתבטל להניח המע"ש עד שירקב, א"כ עכשיו שנתבטלו הוא ממש איסור בהיתר ושפיר בטל.

מלואים והשמטות

לידידי הרב הג' הנעלה מו"ה אברהם שפירא שי' ממצוייני ישיבת חברון

בפ"ו הל' י"ד בד"ה ונראה, במש"כ אבל אם חרבו המחיצות וכו' אבאר בזה דברי וממילא יתיישבו הערותיו, ודאי צריך לפרש דהגמ' מיירי שהבית קיים רק שמחיצות ירושלים נפלו, וליישב השגת הראב"ד מהא דאמר בגמ' דנפלו מחיצות חילקתי בין היתר אכילה בירושלים ובין מצות העלאה דלדין היתר אכילה צריך רק קדושת המקום דכבר לא הוי בשעריך, אבל למצות העלאה צריך דוקא מחיצות, שע"י המחיצות נתיחד המקום, וקרינן ב' לפני ד', וע"ז כתיב בפ' ראה והי' המקום וגו' שמה תבואו וגו', וזה שאמרו בספרי שם בקרא דואכלת לפני ד' וגו' דאינו נאכל אלא לפני מן החומה, זהו

פרק ו' הלכה יג-יד

מחיצות, וכן"ל, ובמש"כ דקרא דלא תוכל לאכול בשעריך אינו אלא כשראה פני החומה, הא בהכי מיירי שם כשנכנס לירושלים ויצא. [ע"כ].

אור הישר

ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבא. עיין נועם ירושלמי שביעית פ"א ועיין עוד לקמן הל' מעשה הקרבנות פי"ט הט"ו ובמל"מ שם ובכ"מ תרומות פ"א ה"ה.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

כל מקום שלא נעשה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש במשנה ובגמרא [שם] נחלקו ר"ה ור"ג. דר"ה אמר בכל אלו תנן שצריך כולם, ור"ג אמר באחת מכל אלו תנן שאין צריך אלא אחת מאלו. והלכה כר"ה באיסורו. וסוגיא כוותי' מוכחא. ושם אמרו לר"ה כשקדש עזרא לא היה שם או"ת ובמה נתקדש, ותירצו דקסבר קדושה ראשונה קדשה לעתיד ועזרא לא היה צריך לקדש אלא זכר בעלמא הוא דעביד. ורצו להעמיד זה במחלוקת ר"א ור"י דתניא אר"א שמעתי כשהיו בונין בהיכל וכו' אר"י שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית ואוכלין קדק"ד אעפ"י שאין קלעים, קדשים קלים ומע"ש אעפ"י שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לעתיד. מכלל דר"א סבר לא קדשה. ודחי רבינא דכ"ע קדשה לעתיד. ומר מה דשמע לי' קאמר, ומר מה דשמע לי' קאמר. והקשו התוס' [שם ד"ה דכ"ע] דהא אשכחן בפ"ק דחגיגה [ג' ע"ב] דאית לי' לר"א דלא קדשה לעתיד ותירצו דהתם לענין תרומה ומעשרות מיירי ואותה קדושה בטלה, אבל קדושת מחיצות אפשר דלא בטלה כיון דאקרי נחלה. וכן קדושת בתי ערי חומה שהזכירו גם הוא קדושת מחיצות, עכ"ל, והם כדברי רבינו. ובהשגות א"א סברת עצמו הוא זו כו'. וכבר כתבתי ראייה לדברי

לאכול גם בנפלו, ומפרש הא דר"ה ב"י כפשטה וסבר כהלכה דאוכלין אף כשאין מחיצות, והרמב"ם פסק שם כר"ה ב"י גם בזה דחדא קתני שכתב ואע"פ שאין בו שו"פ ולא סבר כשינויאי קמא דבפחות משו"פ לחוד סגי.

והנה אח"כ ראיתי שהרמב"ן יישב במה שעמדו בתוס' במה דלא פריך וניהדר וניעייליה על אין בו שו"פ וז"ל אי קשייא ויעלה ויאכל הכל בירושלים, ולא קשיא דכיון דאין לו פדיון לאו דשיל"מ מיקרי דלפדות קאי כל מעשר ואינו עשוי להעלותו בירושלים בעצמו, והא דאקשינן ונהדר וניעייליה בשנכנס לירושלים, דמשעה שנכנס להאכל שם הוא עומד וה"ק והא חזי למיהדר ולעייליה דלהכי קאי מעיקרא עכ"ל, ואין דבריו מבוארין דהא גם מע"ש שאין בו שו"פ כבר אינו עומד לפדיון, וממילא עומד להאכל בירושלים, ולפימש"כ דבריו מבוארים דמע"ש שאין בו שו"פ אינו עומד להעלותו בירושלים שאינו מחוייב לעלות בשבילו לירושלים ויוכל להמתין עד שיזדמן לו מע"ש של אחרים ויצרפם ויפדם ביחד, ועכשיו שנתערב עם הרבה חולין אין לאכלם אף דלא יוכל לפדות המע"ש דהא מ"מ כיון דלאו להכי קאי מעיקרא קודם התערובות לא הוי דשיל"מ ומשום טורח העלאה, אבל משנכנס לירושלים קודם התערובות כבר עמד להעלותו ולכן הוי דשיל"מ.

ובמה שכתב דדעת הרמב"ם הוא דחוץ לירושלים הוי תמיד אין לו מתירין והוא מדבריו שם בהל' י"ד דאם נתערבו בירושלים אסורים בכ"ש משום דהוי דשיל"מ, כבר כתב שם המל"מ דזה סותר למש"כ בסוף הפרק דלא חשיב דשיל"מ אלא כשנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות וכבר עמד בזה הפר"ח ביו"ד סי' ק"ב והחליט דהרמב"ם כתב שני הדינים בפני עצמם, מקודם כתב הדין בירושלים ואח"כ כתב דגם בחוץ לירושלים דוקא בנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות, אבל זה מיושב דוקא לשיטתו דבירושלים עצמה לא מהני נפלו

פרק ו' הלכה יג-יד

מע"ש בירושלים אעפ"י שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לעתיד והוא אשר הזכרתי בסמוך. וכיון דמייתי לה בעדיות ודאי דהלכתא היא. ומה שאמר סו"פ חלק [סנהדרין קי"ג ע"א] ופ' הזהב [ב"מ נ"ג ע"ב] דנפל מחיצות כתב בעל התרומה ז"ל דפליגי וסברא לא קדשה לעתיד ולא קי"ל הכי אלא דקדשה לעתיד לענין בית וקדושת ירושלים לאכול בתוכה מע"ש אעפ"י שנפלו מחיצות והנכנס שם בזה"ז חייב כרת ומעלה בחוץ בזה"ז חייב כרת דלא בטלה אלא לענין מעשרות וכדברי רבינו. וכתב הוא ז"ל²⁰ דמאשר לו חומה. ילפינן הכי לחלק בין קדושת הארץ לקדושת מחיצות²¹ וטעם רבינו נכון ומקובל וכאשר דרשו ז"ל [מגילה כ"ח ע"ב] והשימותי את מקדשיכם אעפ"י שהם שוממין בקדושתן הם עומדין, פ"י דהוי לי' למיכתב ומקדשיכם אשומם. ומדכתיב והשימותי ובתר הכי כתב מקדשיכם מוכח שגם אחר שישומו יהיו בקדושתן²² ויקראו מקדשיכם וכבר אמרו²³ שלא זזה שכינה מכותל מערבי לעולם:

וזה שעשה עזרא שתי תודות כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל הכי אמרינן בגמרא דשבועות [ט"ז ע"א] דנחמיה בן חכליה לזכר הוא דעביד, דאמרינן התם איתמר. ר"ה אמר בכל אלו תנן דקסבר קדושה ראשונה כו' ולעתיד לבא, ועזרא לזכר כו'. ומותיב רבא לר"נ כל שלא נעשה בכל אלו תנן, ודחיק תני

²⁰ כוונתו י"ל דרק לדעת בעל התרומה ילפינן משם. אבל הרמב"ם דס"ל בפ"ב משמיטה ה"ז דנתבטלה קדושת בתי ערי חומה בחורבן הבית. והא דס"ל שם בה"ט"ו כר"א בר' יוסי דדריש אשר לו חומה היינו רק כגון שבזמן הבית חרבה חומתה וכמ"ש הכ"מ שם. א"כ לשיטתו לא שמעינן משם דלא בטלה קדושת מחיצות.

²¹ כ"כ גם התוס' יבמות פ"ב ע"ב ובר"ש פ"ו משביעית מ"א.

²² כ"כ גם התיו"ט שם פ"ג מ"ג ובתוס' רע"א שם בשם מהרי"ט ח"א סי' קכ"ג כתב עוד טעם.

²³ מד"ר שה"ש עה"כ הנה זה עומד אחר כותלנו - וע' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ח.

רבינו. גם בעל התרומה¹⁶ הכריע כדברי רבינו מהא דאיפלגי ר"ל ורבי יוחנן בפ' השוחט ומעלה. [זבחים ק"ז ע"ב] דר' יוחנן סבר דמעלה בזה"ז בחוץ חייב כרת ור"ל סבר דפטור. ואוקי פלוגתייהו בקדושה ראשונה אי קדשה לעתיד או לא. דר' יוחנן סבר קדשה. ובכל דוכתא קי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל. גם כי שם אוקמוה לר' יוחנן כר' יהושע ור"ל כר' אליעזר, ובכל דוכתא קי"ל כר"י לגבי ר"א. וא"כ על כרחנו צריכים אנו לחלק בין קדושת מחיצות לקדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות, עוד הכריע מהא דאמר ר' יוחנן¹⁷ ג' נביאים עלו עמהם וכו' ואחד העיד להם שמקריבין אעפ"י שאין בית, מוכח דקדושה לא בטלה לכ"ע. עוד הכריח כן מהא דאמרינן בפ' ידועות הטומאה [שם בשבועות י"ד ע"ב] בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום המקדש וכו' ומיירי בזה"ז וכאשר הכריחו בתוס'¹⁸ דאי בזמן הבית ידועה חשובה כיון שהיה לו לישאל. אבל בזה"ז אין מצוי לישאל, מוכח דקדושה לא בטלה, גם באותו פ"י¹⁹ אמרו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וכו' מקדש שקדושתו קדושת עולם לא כ"ש. מוכח דקדושת מקדש לא בטלה. גם בעדיות [פ"ח ה"ו] תנן אר"י שמעתי שמקריבין אעפ"י שאין בית ואוכלין קדק"ד בעזרה אעפ"י שאין מחיצה ואוכלין

¹⁶ בהלכות א"י סי' רנ"ג הובא בסמ"ג מ"ע קל"ו ובר"ן פ"ק דשבועות.

¹⁷ זבחים ס"ב ע"א ובתוס' ד"ה אחד כתבו ראייה זו. וקצת צ"ע שלא הביא ראי' זו גם מהברייתא שם בשם ראב"י דמשנתו קב ונקי וע' רשב"ם ב"ב קל"ח ע"א דגם בברייתא שייך כלל זה.

¹⁸ שם ד"ה ונעלם. וגם המג"א או"ח סי' תקס"א הביא ראייה זו יעו"ש. ובאמת למ"ש הרמב"ם פי"א משגגות ה"ב וז"ל מי שלא ראה המקדש כו' יעו"ש ומשמע מדבריו דלא פי' כמ"ש התוס'. רק דמיירי אפי' בזמן הבית א"כ לשיטתו אין ראייה וכבר העירו בזה.

¹⁹ ט"ז ע"ב. אמנם צע"ק דכ"ה רק לפרש"י שם אבל לפי' התוס' שם ד"ה קדושתו נדחה ראייה זו והמהר"י קורקוס בעצמו הוכיח לעיל פ"א ה"ג דהרמב"ם ס"ל כפי' התוס'.

פרק ו' הלכה יג-יד

בפ"ה המשנה, והנכון בזה. דה"ק כיון דפסקנו דבשאר עירות לא קדשה לע"ל. הוי לך למיפסק נמי הכי כר"נ וכתנא דקאי כוותיה:

ובמה נתקדשה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל וא"ת דבגמרא²⁵ אמרינן דדוד קדשה דאמרינן בפ"ב דזבחים מאי קא מבעי' לי' כי קדיש דוד רצפה העליונה קדיש, או דילמא עד לארעות תהומא קדיש. והכי אמרינן בירושלמי שבועות דוד זה מלך גד זה נביא. וי"ל דכיון דשלמה בנאו הוי כאלו הוא קדשו. א"נ דוד קדיש המקום ושלמה קדש הבנין ואת ירושלים:

המאיר לארץ

השגות הראב"ד, ולא ידעתי מאין לו וכו'. נ"ב ע"י דברי אמת לבכר דוד, בענין טבל ס"ד, ישוב היטב על זה.

הר המוריה

ואוכלין אותן וכו'. לכאורה מנ"ל דנאכלת דילמא נשרפת כיון דהכל על פי נביא נעשית וכמש"כ בסעי' י"ב. אבל באמת לק"מ דהא אין מביאין קדשים לבית הפסול וא"כ האיך הותר לשרוף קרבן כשר רק משום דכיון דעל פי נביא נשרף שפיר דמי והיינו דווקא היכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר (ועי' לעיל פ"א ה"י מש"כ ליישב דברי רש"י בזבחים כ"ד א' שכתב דעזרה מקדשין בב' תודות יעו"ש היטיב ועי' ברש"י במגילה י' א' בד"ה לאו מכלל וכו' שכתב וז"ל סבר לא קידשה לאחר חורבן ולפיכך פירסו קלעים במקום בנין וחזרו וקידשו בתודות ובשיר כדאיתא במס' שבועות עכ"ל ושם א"א ליישב כן ושם יקשה קושיית התוס' דשבועות וצ"ל ע"כ כתירוץ הראשון שבתוס' שם יעו"ש היטיב ויותר נ"ל לומר

באחת מאלו, משמע דפשטא דמתני' דבכל אלו וקסבר קדושה ראשונה כו' וקדשה לעתיד לבוא. ומשנה דעדות נמי אמרינן דר"א ור"י תרווייהו ס"ל קדשה לעתיד לבא, ומר מה דשמע לי' קאמר כו' ותני חד אליבא דר' ישמעאל. א"נ רבי אליעזר בר רבי יוסף סבר נמי קדושה כו' וקדשה לעתיד לבוא. וסתם מתני' דפ"ק דמגילה [י' ע"א] ופ' בתרא דזבחים [קי"ב ע"ב] באו ירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה נחלה. ולהכי נקראת ירושלים נחלה לקיים קדושתה ועמידתה לעולם. וע"ז אמר הנביא ונחלתו לא יעזוב וגו'. וכתב רבינו בפ"ה המשניות בעדות [פ"ח מ"ו] מן העיקרים הברורים דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא. ורצוני לומר בקדושתה הראשונה שקידשה שלמה המלך ע"ה, ובמקדש בלבד הכל מודים בו. אבל בקדושת שאר ארץ ישראל יש בו מחלוקת. ואנו סומכים בזה על קדושת עזרא וכו'. ומ"ש ובמקדש בלבד, לאו דוקא אלא ה"ה לכל ירושלים, אלא לפי שהי' אוכלים שם קדשים ומעשר שני קרי לי' מקדש.²⁴ וא"ת הא ר"נ דפליג עליה דר"ה בפ"ב דשבועות וס"ל דלא קידשה לע"ל ועזרא קדושי קדיש, מוקי נפשי' כתנא דבי רבי ישמעאל בר רבי יוסי. ואיך אמר הכל מודים בו. וי"ל דר"נ אמר הכי, אבל אנן לא ס"ל הכי אלא אמרינן דרבי ישמעאל ב"ר יוסי לא אמרה אלא בשאר עירות, והכי משמע מדקתני למה מנו חכמים את אלו, כשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקדשים, אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ. ואע"ג דהוי מצי למימר דר"י ב"ר יוסי בשאר עירות איירי מ"מ ניחא לי' לאשכוחי תנא דקאי ר"נ כוותי', אבל לא ס"ל הכי וא"ת כיון דרבינו סובר דלא פליגי בקדושת ירושלים, מאי כתב הכא, ולמה אני אומר דמקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד, והלא הכל מודים בו כאשר כתב

²⁴ צ"ע שלא הביא שכ"כ הרמב"ם בפ"ה מ"ר ה"ה פ"ד מ"א דמקדש תקרא ירושלים כולה. וע' בזה בתיו"ט פ"א דשקלים מ"ג.

²⁵ זבחים כ"ד ע"א ובקושיית הרדב"ז ע' תוס' שם ד"ה הואיל מ"ש ע"ה.

פרק ו' הלכה יג-יד

ס"ל דקדשה לע"ל ופוסק כברייא דאבא שאול ועוד דסתם מתניתין אתי כוותיה דר"ה ור"נ הוכרח להגיה תני בא' מכל אלו והדברים פשוטים וברורים.

לא מלך וכו'. וכ"כ רבינו בפ"ה המשניות שם וכ"כ רש"י בד"ה ר"ה וכו' ואף דבש"ס לא נזכר זה מ"מ הוזכר שם כברייא דשני ביצעין וכו' שהובא בס"ק כ"ב ואע"ג דהוה שם זרובבל דהוי פחת יהודא ואי משום דלא הוכתר בכתר מלכות ולא נמשח בשמן המשחה הא גם מרע"ה היה כן וי"ל דמ"מ איקרי משה רבינו בשם מלך כדכתיב ויהי בישראל מלך משא"כ זרובבל לא נקרא כלל בשם זה ועוד י"ל דבעינן שיהא נשיא שלא יהא אחר על גביו ע"ד דאיתא בהוריות ט' א' וי' א' יעו"ש משא"כ זרובבל היה משועבד ונכנע תחת יד מלך פרס אז.

ויקח אברהם

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכו'. נ"ב זרע אברהם דע"ה ע"א אות לישועה דקס"ב ע"ג.

זרע אברהם

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכו' אין קדוש גמור וכו' ובמה נתקדשה וכו'. עיין בהשגות ובמרן הכ"מ ז"ל ובתוס' יו"ט ז"ל פ"ח דעדיות משנה ו'. וכתב מהר"ח אבולעפיה ז"ל בס' עץ החיים פרשת ויצא (דף י"ח ג') וז"ל והרב שער אפרים תירץ על מ"ש רבינו בפ"ב מהל' מעשר שני דאין מעשר שני נוהג וכו' ואין לומר דטומאה הותרה בצבור וכו' דבכור קרבן יחיד הוא א"נ אף מקריביה וכו' אפ"ה מקום המזבח מעכב וכ"כ בעל דמשק אליעזר עכ"ל הנה השער סגור וסתום בפנינו לא ידענו איה מקומו גם ס' דמשק אליעזר לא נמצא אתי אבל כוונתם הוא ממש כוונת מוהר"ם גאלאנטי בס' קרבן חגיגה (ד' נ"ה) שתירץ

דמש"כ רש"י שם דמילי מילי נקט במקום הבית פירסו קלעים וגם העיר הוצרכו לקדש בתודות ובשיר ולאפוקי ממ"ד דלא הוצרכו לקדש והיינו למ"ד בכל אלו תנן ועזרא זכר בעלמא הוא דעביד והבן ועי' ברשב"א בשבועות שכתב שאכילה אינה מעכבת ולכן אפ"ה לא אכלו שירי מנחה ג"כ מתקדשת יעו"ש היטיב. ועי' בסעי' י"א דכאן בעינן נמי מלך וכה"ג ואו"ת וכל הדברים שבעינן בקידוש העיר רק דנפק"מ במקום התודות שבקדוש העיר בעינן הכא שירי מנחות ופשוט.

יד. אין קדוש וכו'. פסק כרב הונא דשבועות ט"ז א' וכתב מרן דלכן פסק כן משום דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל יעו"ש ולכאורה אין זה מספיק דאכתי אף דקדושה ראשונה קדשה לע"ל מ"מ י"ל דבאחת מאלו די ואף דהש"ס תלי בהכי דהכי איתא שם ר"ה אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לע"ל ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוה או"ת עכ"ל מ"מ אין מוכרח מזה דהתם הוכרח הש"ס למיתלי אליבא דר"ה דס"ל קדשה לע"ל דאל"כ היך קדשה עזרא ואמטו להכי קאמר דר"נ ס"ל דאה"נ דלא קדשה לע"ל. ונמצא למ"ד לא קדשה לע"ל מוכח על כרחך לומר דבאחת מכל אלו תנן אבל למאן דס"ל דקדשה לע"ל אינו מוכרח דבעינן בכל אלו הן אמת דמאן דס"ל בכל אלו מוכרח לסבור דקדושה ראשונה קדשה לע"ל אבל לא מוכרח איפכא דמאן דס"ל דקדושה לע"ל יסבור דבכל אלו תנן. אבל לאחר העיון אתי שפיר דברי מרן דשם אקשינן לר"נ מהא דאבא שאול דשני ביצעין היו בהר המשחה עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה בלבד שלא במלך ולא באו"ת וחברים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מע"ש וכו' יעו"ש ומשני תנאי היא ופליגי בהך פלוגתא אי קדשה לע"ל ואבא שאול ס"ל דקדושה לע"ל יעו"ש וא"כ חזינן דמאן דס"ל דקדושה לע"ל ס"ל דכל אלו בעינן ורבינו

פרק ו' הלכה יג-יד

משום שאין שם מזבח והמעשר ג"כ אע"פ שאינו תלוי במזבח ולא בבהמ"ק כלל שאינו תלוי אלא בירושלים ויכול לאוכלו בזה"ז בכל ירושלים ואע"פ שאין חומה עם כל זה לא נוכל לאוכלו מצד עכוב המזבח דאתקש לבכור ע"כ תורף דברי הרב קרבן חגיגה וכתב שכן ראה קרוב לזה בס' ברכת הזבח וזהו ממש דברי הרב שער אפרים והרב דמשק אליעזר בלי ספק אלא שהביא מהר"ח אבולעפיה ז"ל דבריהם בקיצור כדרכו ז"ל והקשה על דבריהם לתירוץ הב' דאי הכי איך פסק רבינו סוף הל' מעשה הקרבנות המעלה בחוץ בזה"ז חייב והלא אינו ראוי לפנים שאין מכירין מקום המזבח עכ"ל אישתמטתיה דברי התוס' ביומא (ס"ג א') בד"ה שלמים ובזבחים (נ"ט ב') בד"ה מעמוד א' עד שלא נבנה וכו' דהקשו קושיא זו בעצמה על ר' יוחנן עצמו ותירצו לחד תירוץ דר"י איירי כשבנה המזבח במקומו והעלה בחוץ דס"ל קדשה לעתיד לבא עכ"ל ובהא מתרצא דברי רבינו נמי דמיירי שבנה המזבח במקומו ושחט והעלה בחוץ ובא לומר דאפי' בזה"ז דאין הבית בנוי אפ"ה אם שחט והעלה בחוץ על אותו אופן שאם היה בהמ"ק קיים היה חייב כגון שהיה המזבח בנוי בזה"ז נמי חייב משום דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל:

ואחר החיפוש חפשתי ומצאתי סוגיא בפ' קדשי קדשים (ס' ע"ב) לפום גירסת התוס' מסייעת לדברי הנך רבוואתא והיא גירסת רבינו בלי ספק ושפיר פסק כאן דאוכלין קדשים קלים ומעשר שני בירושלים ופסק בהל' מע"ש דאין נאכלים לא בכור שהוא קדשים קלים ולא מע"ש משום דאתקש לבכור בזמן הזה וזה נוסחה רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מע"ש לירושלים ויאכלנו בזה"ז וכו' מה בכור וכו' ת"ל והבאתם שמה עולותיכם וכו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא לפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית וכו' מאי קסבר אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אפי' בכור נמי ואי קסבר לא קדשה אפי' מעשר נמי אמר רבינא לעולם קסבר

ב' תירוצים על רבינו התירוץ הא' דאה"נ דאין הבית מעכב דיכולין להקריב בזמן הזה אע"פ שאין בית ולא מחיצות ונאכלין קדשי קדשים אע"פ שאין מחיצות וקדשים קלים ומ"ש בירושלמי אע"פ שאין חומה ומי מעכב עלינו הטהרה שאין אנו טהורים ואפר פרה לא שכיח כדי שנטהר מטומאת מת שאנחנו טמאים לנפש אדם וכה"ג אפי' בית המקדש על מכונו ואנחנו טמאים אין אנו יכולים להקריב קרבן יחיד דבשלמא קרבן צבור יכולים להקריב בזמן הזה ואע"פ שאין בית משום דטומאה הותרה בצבור אבל הבכור אי אפשר להקריבו דאין טומאה הותרה לגביה דקרבן יחיד הוא ואפר פרה לא שכיח ולכך אינו נוהג בזמן הזה ואה"נ אלו שכיח אפר פרה בזה"ז היינו מקריבים הבכור ונאכל בכל ירושלים אע"פ שאין חומה דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא אלא הטומאה היא המעכבת ולכך פסק כאן דקדשים קלים נאכלים בזה"ז בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומה דכך הוא הדין שאין המקום מעכב ומ"ש רבינו בפ"ב מהל' מעשר שני הל' א' דהבכור אינו נאכל אלא בפני הבית היינו טעמא משום טומאה דאי אפשר ליטהר בזה"ז ולכך אין מקריבים בכור ולא שום קרבן יחיד בזה"ז והמעשר ג"כ מצד המקום אינו מעכב ויכול לאוכלו בזה"ז בירושלים אע"פ שאין חומה ולכך פסק כאן דיכול לאכול מעשר שני בזה"ז בירושלים ומ"ש בהל' מעשר שני דאתקש לבכור ואינו נאכל אלא בפני הבית ולא בזה"ז היינו מטעם טומאה ג"כ בבכור.

והתירוץ הב' הוא דכל מה שאנו אומרים מקריבים אפי' שאין בית היינו דוקא בית ממש ר"ל מצד המקום אינו מעכב דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא אבל מי מעכב המזבח ומקומו וצורתו ותבניתו דאפי' בית המקדש על מכונו ואין שם מזבח ואפי' נפגם בחגירת צפורן אין יכולים להקריב שום קרבן ולכן שפיר פסק כאן דקדשים קלים נאכלין בזה"ז ואע"פ שאין חומה. ומ"ש רבינו בהל' מע"ש דהבכור אינו נאכל אלא בפני הבית היינו טעמא

פרק ו' הלכה יג-יד

קדושת ירושלים נ"ל דסברי כסברת רבינו שכתב דטעם קדושתן לע"ל הוא מפני השכינה שאינה בטילה ודבר ידוע דעיקר השכינה היא במקדש כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב והיה המקום וגו' לשכן שמו שם ומן המקדש נמשכת הקדושה ומתפשטת בירושלים וזהו שכתבו לעיל מזה וז"ל זהו תימא לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימת עכ"ל וא"כ אי אמרת דאפ"ל במקדש בטלה קדושתו לעתיד ולא הועיל לו במה שמקור השכינה שם כ"ש בירושלים שבאה לה הקדושה מחמת ההתפשטות וא"כ ודאי אי בטלה קדושת הבית מכ"ש שבטלה קדושת ירושלים אבל קדושת הארץ אינו מחמת השכינה אלא מחמת חזקה שהחזיקו בה כדכתב רבינו ולכך כתבו אבל קדושת הארץ קיימה להתחייב בתרומה ומעשר ר"ל אע"פ שקדושת הבית וירושלים בטלה לא בשביל זה בטלה קדושת הארץ דלאו הא בהא תליא שאינה מטעם אחד וא"כ בהפרשת מעשר חייב בזה הזמן מטעם דלא בטלה קדושת הארץ אבל בהעלאה לירושלים פסול דאין לו היתר בירושלים כיון דבטלה קדושתה וא"כ מהיכא תיתי דיעלהו לירושלים הרי הוא נאכל בכל ערי ישראל וכו' אמר רבינא לעולם קסבר קדשה לעתיד לבא ולא מיירי כלל בחובת העלאה ר"ל דודאי חייב להעלותו לירושלים דאין היתר במקום אחר כיון דקדושת ירושלים לא בטלה נאסרו כל ערי ישראל למעשר אלא הספק שלו אם יכול לאוכלו בירושלים בזמן הזה או לא.

ובאה המסקנא דילפינן אכילת מעשר מאכילת בכור דהכא במאי עסקינן בבכור שנזרק דמו קודם חרבן הבית שאז היה המזבח קיים ונשחט הבכור ונזרק דמו על המזבח כראוי ולא הספיק לאכול את בשרו עד שחרב הבית לא תימא דיכול לאוכלו אע"פ שאין מזבח דדבר התלוי במזבח דהיינו הדם כבר נזרק על המזבח כהלכתו אבל הבשר אינו תלוי במזבח אלא בירושלים ונאכל אע"פ שאין

וכו' וקדשה לעת"ל והכא במאי עסקינן בבכור שנזרק דמו קודם חרבן הבית וחרב הבית ועדין בשרו קיים ואתקש בשרו לדמו מה דמו במזבח אף בשרו במזבח ואתי מעשר ולילף מבכור כך היא גירסת התוס'. ופירשו דהכי פריך אפ"ל בכור נמי משכחת לה בלא חומת ירושלים ובלא חומת העזרה כמו שפ"ל בקונטרס שמקריבים אע"פ שאין בית כלומר יבנה המזבח ויזרוק הדם ויאכל הבשר אבל בלא מזבח פשיטא ליה דאינו יכול להקריב כדאמרינן לעיל מודה רב בדמים אע"פ שהבית קיים וכ"ש בזה"ז עכ"ל הא דנקטו גבי בכור חומת ירושלים וחומת העזרה משום דלהקרבנה צריכה חומת עזרה אי אמרינן לא קדשה לעתיד לבוא ולאכילת הבכור צריך חומת ירושלים ולהכי קאמרי אפ"ל בכור נמי משכחת לה בלא חומת ירושלים ובלא חומת עזרה אי אמרינן קדשה לע"ל ר"ל דאין אנו צריכים לא לזה ולא לזה דמקריבים אע"פ שאין בית ואוכלין קדשים קלים בירושלים אע"פ שאין חומה אבל בתנאי שיבנה המזבח ויזרוק הדם עליו ויאכל הבשר בירושלים אבל בלא מזבח פשיטא ליה דאינו יכול להקריב אע"פ שמקריבים בזה"ז אע"פ שאין בית דקדשה לע"ל אפ"ה אם אין שם מזבח אינו יכול להקריב דאפ"ל בזמן הבית וליכא מזבח שיזרק עליו את הדם אותו קרבן פסול כדאמר לעיל מודה רב בדמים ר"ל דרב אמר לעיל מזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו ואפ"ה מודה רב בדמים בעינן מזבח וכ"ש בזמן הזה. וסיימו ואי קסבר לא קדשה קדושת הבית לבנות המזבח וכ"ש קדושת ירושלים אבל קדושת הארץ קיימת להתחייב בתרומה ומעשר כמו בנוב וגבעון אפ"ל מעשר יהא פסול פשיטא דאין לו היתר בירושלים עכ"ל.

האי דנקטו לבנות מזבח ר"ל דאי לא קדשה קדושת הבית לעתיד לבוא אז לא יועיל בנין המזבח כדי לשחוט בכור בשבילו דלא יועיל בנין המזבח אלא אי אמרינן קדשה לעת"ל ואז אפ"ל הבית חרב יוכל לבנות המזבח ולהקריב בשבילו מאי דאמרי וכ"ש

פרק ו' הלכה יג-יד

מ"ש התוס' יו"ט ז"ל דהראב"ד ס"ל כר"נ דבאחד מאלו תנן וכתב עליו ודוחק דהו"ל לחלוק וכו' ולשיטתו זו הקשה דלהראב"ד איך הקריבו בימי עזרא והרי חסרו וכו':

עוד הקשה על מ"ש מרן דלמה יניח עזרא מלקדש שמא יותן רשות וכו' תמוה דגם בימי עזרא לא יוכל להקריב כדכתיב כ"ש בגלות עכ"ל ונראה דאין כאן שום קושיא מכל קושיות הללו דאלו הדינין דבכל אלו והמעלה בחוץ בזמן הזה הם תלויים בפלוגתא דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא או לא קדשה לעתיד לבא דאי אמרינן קדשה לעתיד לבוא נמשך מזה דבכל אלו תנן וכדאמר הש"ס דשבועות (דף ט"ז) על רב הונא ונמשך מזה דהמעלה בחוץ בזה"ז חייב ואי אמרינן לא קדשה לע"ל נמשך מזה דבאחד מאלו תנן וכדאמר הש"ס התם על רב נחמן ונמשך מזה דהמעלה בחוץ בזה"ז פטור וכיון שכבר השיג עליו בעיקר ושורש הדין ואמר דקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל א"כ ממילא משמע דימשך מזה דבאחד מאלו תנן והמעלה בחוץ בזה"ז פטור ולכך לא רצה להטריח עצמו וישיג עליו בכל פרט ופרט ואהדורי מילי למה לי וכיון שכן מתרצן קושיותיו הללו:

עוד כתב הראב"ד ז"ל וז"ל אלמא למ"ד קדושה ראשונה וכו' לשאר א"י וכו' עכ"ל וכתב ע"ז מרן הכ"מ ז"ל וז"ל י"ל דאין משם ראייה דכיון דחזינן דר' יהושע דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא וכו' ממילא משמע דבהני דוקא קאמרי לא בשאר א"י וכו' עכ"ל ואנא אמינא אף רבינו ס"ל דר' יוסי נמי לא קמירי אלא בא"י ולא נגע ולא פגע במקדש וירושלים כלל חדא דקרא דקדריש ר' יוסי הוא בא"י מיירי דקרא ה"ק והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וקדריש ירושה ראשונה ושניה יש להם שלישיית אין להם ופירש"י ז"ל ירושה ראשונה דבימי יהושע הוא ירושה וכן שניה דבימי עזרא דכשגלו גלות

מזבח ת"ל ואת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר ובשרם יהיה לך ויליף מינה בשעה שאתה ראוי לזרוק את הדם אתה אוכל את הבשר ולא אחר שנהרס המזבח והשתא יליף אכילת מעשר מאכילת בכור דמה אכילת בכור בעיא מזבח משום דאתקש בשרו לדמו אף אכילת מעשר בעיא מזבח ואין שום מעשר נאכל בזמן הזה ע"כ סוגיית הגמ' ופירושה לפי גירסת התוס' ופירושם.

והשתא באו דברי רבינו על נכון דכאן פסק דקדשים קלים ומעשר שני נאכלים בזמן הזה דהיינו אי בנה המזבח במקומו ואין בנין הבית וירושלים מעכב דקדושתו קדושת עולם. ומה שפסק ברפ"ב דלא מעשר שני ולא בכור נאכלים בזמן הזה היינו מצד שאין שם המזבח דדין הבכור כך הוא דינו דאינו נאכל אלא בזמן שיש מזבח משום דאתקש לדמו ואף המעשר אינו נאכל אלא בזמן המזבח מגזירת הכתוב דהקישו הכתוב לבכור ומטעם זה פסק בפ"ו דמעשר שני (יקרב) [ירקב] בזה"ז משום דלא אפשר לאוכלו בירושלים מצד עכוב המזבח לכך אפי' קדושת ירושלים קדשה לעתיד לבא ואין חומתה מעכבת אינו יכול לאוכלו מצד המזבח ושפיר קאמרי הנהו רבוואתא בתירוצם הב' שזהו ודאי בלי ספק כוונת רבינו ותו לא מידי:

עוד הקשה הרב הנזכר וז"ל עוד קשה הראב"ד דס"ל דקדושת עזרה לא קדשה לעת"ל איך הודה במעלה בזמן הזה דחייב כרת וכו' עכ"ל דכוונתו מדלא השיג על רבינו שם מכלל דהודה לו. עוד הקשה לסברת הראב"ד ז"ל איך הקריבו בימי עזרא דבכל אלו תנן כפסק רבינו וחסרו מלך אורים ותומים עכ"ל דכוונתו נמי מדלא השיג על רבינו ז"ל במה שפסק כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכו' אין קדוש גמור וכו' אם איתא דחולק עליו בזה וס"ל כרב נחמן דבאחד מאלו תנן למה לא השיג עליו שם ויאמר א"א באחד מאלו תנן אלא ודאי הודה לו וכ"כ הוא עצמו לקמן בהדיא על

פרק ו' הלכה יג-יד

א"י בטלה לה בחרבן ראשון והוצרכו לירושה שניה דהיינו דעזרא ולבסוף כתב וכיון שעלה עזרא וכו' ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל וכו' הוא מקודש היום ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות וכו' עכ"ל זהו שאמר ר' יוסי שלישיית אין להם דר"ל כיון שנתקדשה שניה הרי היא קדושת עולם ולא תצטרך ליקדש פעם אחרת ונתן טעם לזה למה קדושת הארץ הראשונה בטלה לה ולא היא כקדושת המקדש וירושלים ומאי שנא דקדושת עזרה השניה נשארה ולא בטלה לה ובזה עלו דברי רבינו כהוגן דהשתא פסק כר' יוחנן לגמרי דהלכה כוותיה לגבי ר"ל:

ומ"ש מרן הכ"מ ז"ל על הראב"ד ז"ל וז"ל ומ"ש ולא עוד וכו' ואם לדין יש תשובה דאעפ"כ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמא בזמן החרבן יותן לנו רשות להקריב עכ"ל לא ידענא מאי קשיא ליה למר דהא הראב"ד גופיה נתן טעם לדבר ואמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידין להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם עכ"ל וא"כ כיון שידע עזרא שעתיד להתקדש ע"י הקב"ה מוכרח עליו לסלק עצמו מקדושתו לעתיד לבא ולא קדש אלא לשעתו וממילא לא יותן רשות לבני הגולה להקריב ואין כאן תפיסה להראב"ד ז"ל:

ומ"ש עוד מרן ז"ל וז"ל ומה שכתב לפיכך הנכנס וכו' אני תמיה דמעיקרא משמע דכמסתפק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה וחיידוש גדול הוא והיה צריך להביא ראיה עכ"ל נראה דהא דקאמר מעיקרא ואני אומר לאו כמסתפק אמרה אלא מטעם דקאמר לבסוף ודבר זה נגלה אלי מסוד ה' ליריאו ומשום דדבר זה לא אמרו משם גמ' ולא מסברא ולא משם אחר לכך אמר אני אומר ר"ל דדבר זה אני אומר ולא זולתי דדבר זה נגלה אלי מסוד ה' ליריאו:

ראשונה בטלה קדושת הארץ עכ"ל הרי לא הזכיר אלא קדושת הארץ ולא קדושת מקדש וירושלים דבהנך לא איירי ר' יוסי וכן בדבור שאחר זה כתב וז"ל שלישיית אין להם כלומר לא בעי למהדר ומירתא וכו' ואשמעינן האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס עכ"ל הרי לך בהדיא דקרא לא איירי אלא בקדושת הארץ ולא במקדש וירושלים. ועוד דההיא ברייתא הביאה הש"ס ביבמות (דף פ"ב ב') גבי תרומה בזמן הזה דהוא דבר התלוי בקדושת הארץ וכיון שכן רבינו פסק כר' יהושע במה שהזכיר וכו' יוסי במה שהזכיר ר' יהושע לא הזכיר אלא קדושת מקדש וירושלים כדכתב מרן ז"ל ושמעינן ליה דקדושתן קדשה לשעתה וקדשה לע"ל אבל מקדושת הארץ לא הזכיר כלום ור' יוסי לא הזכיר אלא קדושת הארץ ושמעינן ליה דקאמר בהדיא דקדושה ראשונה דהיינו דיהושע בטלה אבל שניה דעזרא קדשה לשעתה וקדשה לע"ל אבל מקדושת המקדש וירושלים לא הזכיר כלום ורבינו פסק כוותיהו במה שפירשו בדבריהם.

וטעמו של רבינו הוא כיון דר' יוחנן ס"ל כתרוייהו דהא בהך סוגיא דזבחים סבר כר' יהושע דקדושת המקדש וירושלים לא בטלה ולכך אמרינן המעלה בחוץ בזה"ז חייב כרת ובהך סוגיא דיבמות שהבאתי קאמר הש"ס כשהקשה לר' יוחנן דאמר אע"פ שלא רבו חולין וכו' כדאיתא התם אמר דאמרינן כר' יוסי הרי לך בהדיא דר' יוחנן סבר כתרוייהו כר' יהושע בקדושת מקדש וירושלים וכו' יוסי בקדושה שניה של א"י דבכולהו קדשי לשעתם ולעתיד לבא וזהו ממש מ"ש רבינו וז"ל שלא קדש העזרה וירושלים לשעתן וקדשם לע"ל זה דברי ר' יהושע ואח"כ כתב ולמה אני אומר וכו' קדושה ראשונה קדשה לע"ל ובקדושת שאר א"י וכו' לא קדשה לע"ל עכ"ל ר"ל ובקדושת א"י הראשונה דומיא דקדושת העזרה וירושלים שהזכיר דהיא קדושה הראשונה זהו שאמר ר' יוסי קדושה א' וב' יש להם ר"ל דירושה ראשונה של

פרק ו' הלכה יג-יד

למחיצות ונכנסו וקלטום ואח"כ יצא אבל כי ליתנהו כגון שנכנסו וקלטום המחיצות ואח"כ נפול לא גזור ויכול לפדותם אע"ג דהאי גוונא מקרי נמי יצא ומשני לא פלוג רבנן בין יוצא מתוכם ממש ועדיין המחיצות קיימות בין יצא דהיינו נפול מחיצות דמקרי נמי יצא בתרוייהו כגון שקלטום המחיצות שוב אין יכול לפדותם עוד. וכן לקמן בד"ה דנפול מחיצות כתב וז"ל דנפול מחיצות והיינו יצא דקתני עכ"ל הרי דרש"י ז"ל מפרש הסוגיא דנפול מחיצות מקרי יצא אע"ג דלא יצא ממש קאמר אלא אע"ג דעדיין בתוכם מקרי יצא על ידי נפילת המחיצות וטעמא משום דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא זו היא סברת הראב"ד ז"ל. אבל רבינו ז"ל מפרש לה ומאי יצא דנפול מחיצות דקאמר הש"ס היינו יצא ממש ומאי דפרכת וליהדר וליעייליה עם תערובתו ויאכלנו בירושלים דנפול מחיצות ר"ל כיון דאיכא תרתי יצא ונפול מחיצות אע"ג דקדושת ירושלים קדשה לעת"ל אפ"ה כיון דאיכא תרתי מיגרע גרע ולא מצי למהדרינהו או לפדותם כיון שכבר נכנסו ומשו"ה כתב בפ"ו דמעשר שני ומעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות וכו' אבל אה"נ אלו היה עדין שם בירושלים ונפול מחיצות נאכל כיון שקדושה ראשונה קדשה לעת"ל זהו מה שנראה לי ודו"ק:

לחם יהודה

מה שחילק הרב דקדושת מקדש וירושלם קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא אבל קדושת ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא יעו"ש בהשגת הראב"ד ז"ל ובפירוש מרן כ"מ ז"ל ועיין בתוס' יו"ט סוף מס' עדיות:

וקשה לי על החילוק הזה מהסוגיא דפ"ב דשבועות דאיפליגו רב הונא ורב נחמן בקדושת העיר שהיא ירושלם והעזרות אי קדשי לעתיד לבוא או לאו

ואכתי פש גבן מ"ש הראב"ד ז"ל וז"ל ובגמ' אמרו דנפול מחיצות עכ"ל לא ראיתי שום מחבר שהשיג עליה אבל ראיתי להמל"מ ז"ל שרמזה כאן וז"ל וההיא דפרק הזהב דנפול מחיצות המעיין היטב בדברי רבינו ספ"ו מהל' מעשר שני הל' ט"ז וז"ל מע"ש בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם ואי אפשר לפדותו מאחר שנכנס וכו' ונמצא דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב וכו' עכ"ל דע דגרסינן בפ' הזהב (דף נ"ג) תניא מעשר שני בטל ברובא ובאיזה מעשר שני אמרו במעשר שאין בו שוה פרוטה ושנכנס לירושלים ויצא וכו' ופריך ושנכנס לירושלים ויצא ואמאי וליהדר וליעייליה ר"ל עם תערובתו ויאכלנו בירושלים ואסיק מאי יצא דנפול מחיצות והאמר רבא מחיצה לאכול דאורייתא מחיצות לקלוט דרבנן וכי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות כי ליתנהו למחיצות לא גזרו רבנן לא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות בין ליתנהו למחיצות ע"כ ופרש"י ז"ל וז"ל מאי יצא נמי דקאמר דנפול מחיצות חומות ירושלים ושוב אין מעשר נאכל שם עד שיעמדו מחיצות דבעינן לפני ה' אלהיך תאכלנו ובפדייה נמי לא דקלטיה מחיצות מלפדותו עוד משנכנס לתוכו עכ"ל בענין שפירש מאי יצא דנפול מחיצות דקאמר הש"ס לא יצא ממש חוץ לירושלים קאמר אלא פירשו דנפול מחיצות ההוא מקרי יצא אע"ג דעודן בירושלים ולהכי לא מצי למיכלינהו דהוי כאלו הם חוץ לירושלים קיימי ולא מצי נמי לפדותם דהוי כאלו נכנסו לירושלים והמחיצות קיימות וקלטום ויצאו אח"כ חוץ לירושלים דשוב אין יכול לפדותם.

וכן נמי משמע לקמן בד"ה ומשני וז"ל לא פלוג רבנן בין יוציא מתוכם לנפלו דקליטת וכו' עכ"ל דכוונת הש"ס הכי דהמקשה קא מקשה דכיון דמחיצות לקלוט ושוב אין יכול לפדותם עוד משנכנסו לירושלים וקלטו מחיצות אינו אלא מדרבנן נימא דכי גזרו רבנן היינו כי איתנהו

פרק ו' הלכה יג-יד

מעשה רקח

זכרון הוא שעשה. בדפוס מגדל עוז כתוב זבח הוא שעשה ובגליון שם הדפיסו שהסמ"ג גריס זכר ודו"ק:

מרכבת המשנה

ובמה נתקדשה וכו'. עיין השגות, ובכנסת יחזקאל סי' קט"ו האריך. והנכון כמ"ש המל"מ ומקרא מלא הוא עזרא ג' ו' החלו להעלות עולות לה' והיכל ה' לא יוסד עיי"ש, ועיין מגילה דף י' ע"א ודוק. ועי' מה שכתבתי פ"ו מהל' מעשר שני הט"ז.

קרית ספר

כל מקום שלא נתקדש בכל אלו כסדר הזה אין קידוש גמור ואי משום קדושת עזרא שהיתה בלי מלך ואורים ותומים לא היתה אלא זכר בעלמא דקדושה ראשונה שקדשה שלמה לעזרה וירושלם קדשה לשעתה ולעתיד לבא דקדושתן מפני השכינה ושכינה אינה בטלה כדכתיב והשמותי את מקדשכם אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל קדושת הארץ לתרומה ומעשרות ושביעית מפני שהוא כיבוש רבים והרי נתבטל ועזרא בחזקה הוא שקדש כל המקומות שהחזיקו בהם עולי בבל:

ומהדר תלמודא לאשכוחי תנא דס"ל כרב נחמן דלא קדשה לעתיד לבוא ומסיק דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי למה מנו חכמים וכו' אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא ע"כ, ומאי מייתי מהך דבתי ערי חומה דאיירי בארץ ישראל ודילמא עד כאן לא קאמר דלא קדשה אלא בארץ ישראל אבל במקדש וירושלם מנא לן דסבר דלא קדשה. ואע"ג דהתוספות מחלקים שם כחילוק הרמב"ם ולא כטעמו וכתבו וז"ל וקדושת בתי ערי חומה נמי הויא קדושת מחיצה ואע"ג דקדושת הארץ בטל ע"כ, מכל מקום הרמב"ם ז"ל אי ס"ל חילוק זה דדבר התלוי במחיצה דינו כמקדש וירושלם ותלוי בפלוגתא דאמוראי א"כ כיון דפסק במקדש וירושלם כמ"ד דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא היה לו לפסוק כן גם בדין בתי ערי חומה ואשכחן להרב ז"ל בפ"ב מהלכות שמיטה ויובל דפסק כמ"ד לא קדשה לעתיד לבוא והיינו משום דלא משמע ליה לפלוגי בארץ ישראל גופה בין דבר התלוי במחיצה או אינו תלוי ואין דינו אלא כדין שביעית ומעשרות דפסק כמ"ד דקדושה ראשונה בטלה וא"כ הדרן קושיין לדוכתא על ענין החילוק שחילק בין מקדש וירושלם ובין ארץ ישראל דהאי סוגיא נראית לכאורה תיובתיה דרבינו ז"ל:

ואפשר לומר דאע"ג דגוף הסוגיא אינה מחלקת ביניהם מ"מ מהך דר' אליעזר דאמרינן אליביה דסבר כר' יהושע דקדושה ראשונה לא בטלה ואשכחן לר"א בעלמא גבי תרומות ומעשרות דס"ל לא קדשה מוכרחים אנו ליישב דבריו בחילוק זה וכמ"ש התוס':

ליקוטי חבר בן חיים

כ"מ, וכתב קלעים. צ"ל וכו' וכי תימא: במשנה למלך, דבעי' שיהי' הבית. ע' מג"א סי' תקס"א:

הלכה טו

לפיכך מקריבין הקרבנות פלן אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במקצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדשה ראשונה קדשה לשענתה וקדשה לעתיד לבוא:

אבן ישראל

דאמר קדושה שניה קדשה לע"ל לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמית בכבוד ה' לעולם וכך נגלה לי מסוד ה' ליראיו ולפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת עכ"ל. והנה סברת הראב"ד לא נפלאה היא ולא רחוקה וכ"כ התוס' במכות י"ט א' ד"ה ואי סבר וכו' וכ"כ בזבחים ס' ב' בד"ה מאי קסבר וכו' יעו"ש היטיב. וע"ע מגילה י' א' תוס' ד"ה למה וכו'. והנה התוס' בזבחים הביאו ראיה דשילה ונוב לאחר שחרבו בטלה קדושת הבית ולא בטלה קדושת הארץ יעו"ש אבל רבינו ס"ל דלא דמי דהתם הבית בטל אבל א"י לא בטל משא"כ האינדא דבטל א"י לכן קדושת א"י בטלה. והנה התוס' שם בזבחים כתבו ג"כ סברת רבינו דקדושת הבית לא בטל וקדושת א"י בטלה ועיי"ש עוד ס"ב א' ד"ה וא' וכו' יעו"ש היטיב ואייתו ראיה דהא ר' יהושע ס"ל דעגול בעגולים עולה וה"ט משום דתרומה בזה"ז דרבנן והא איהו ס"ל דקדושה לע"ל. ומש"כ התם לחלק משום דס"ל דאינו מקדש רק ששה דברים בלבד וכ"כ שם ע"ג א' ד"ה ר"מ וכו' יעו"ש היטיב כבר כתבו התוס' ביבמות פ"א א' ד"ה והלא אני וכו' דא"כ הו"ל למינקט מילי דאורייתא יעו"ש וע"ע ביבמות שם פ"ב ד"ה ירושה וכו' יעו"ש היטיב ומוכח שם דנפקא לן מהך דאיתא בבתי ערי חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה קודם לכן ועוד כתבו שם הוכחות לסברת רבינו יעו"ש היטיב אבל שם ט"ז א' ד"ה עמון וכו' משמע דלא ס"ל חלוק זה דאל"כ לא היו מוכיחים מידי יעו"ש היטיב ודו"ק וכ"כ עוד בחגיגה ג' ב' ד"ה עמון וכו' יעו"ש היטיב ובמגילה י' א' ד"ה דכו"ע ובמכות א'

ובהשגות, עיין מל"מ שכתב והמעין היטב בדברי רבינו פרק ו' מהלכות מעשר שני הלכה ט"ז שהביא דין זה יתיישב לו קו' זו ודו"ק עכ"ל, ובחזו"א שביעית סימן ג' אות י"ד כתב דקשה לעמוד על סודו ז"ל עיי"ש, ועיין מש"כ בפרק ו' מהלכות מעש"ש הלכה ט"ז ביאור כונת המל"מ.

אור הישר

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי וכו'. עיין בכ"מ ביאת מקדש פ"א ה"ז ובמש"כ בחידושי לזבחים מ"ה ע"א ושם דף ס' ע"ב בגמרא ולערכין ל"ב ע"ב ולתמורה דף ב' ע"א ד"ה אמנם.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

לפיכך מקריבין כו'. כתב מהר"ד ה' זמרא ז"ל היינו מתני' דעדיות דמייתנן לעיל:

הר המוריה

אע"פ שאין שם וכו'. על מגילה י' א' שבועות ט"ז א' זבחים ס"ב א' ק"ז ב' יעו"ש היטיב ובעדיות פ"ח מ"ו ועי' מרן מש"כ בזה. וכתב הראב"ד וז"ל א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפיל מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' לר' יוסי

פרק ו' הלכה ט"ו

דמוכה שם דאף למ"ד קדשה לע"ל מ"מ אין נאכל מע"ש בזה"ז משום דאיתקש לבכור וכ"כ בתמורה כ"א א' ובמכות י"ט א' יעו"ש וכן ראיתי במג"א סי' תקס"א יעו"ש וכ"כ רבינו בפ"ב דמע"ש ה"א יעו"ש היטיב וכ"ה בטור ושו"ע יו"ד סי' של"א סעי' קל"ב יעו"ש היטיב (וע"ע סמ"ג מ"ע קל"ו שכתב ג"כ כך וכתב עוד וז"ל ובס' התרומה בה' א"י שפ"י שם שאם הפירות לא הוכשרו שמותר בזה"ז לאוכלם בירושלים לא ידעתי מניין לו עכ"ל ור"ל הא בעינן דומיא דבכור ואינו נאכל רק בזמן הבית והבן ולא ידעתי מה תמה הכ"מ שם ובאמת בס' התרומה גופא מייתי הך היקישא דהוקש בכור למעשר אולם בטור יו"ד שם הלשון מתוקנת היטיב יעו"ש ואולי ט"ס בכ"מ וצ"ל ואני יודע מאי קשה לו יעו"ש אבל אין כן במשמע הלשון) ועי' כאן במל"מ. ומה שהשיג הראב"ד עוד מהא דנפיל מחיצות כוונתו על הך דב"מ נ"ג ב' וסנהדרין קי"ג ומכות כ"א א' ועי' בפ"ו דמע"ש הט"ז אולי רבינו מפרש דנפל מחיצות היינו שנחרב הבית ודו"ק ובהכי אזדא ליה מש"כ התוס' דב"מ שם ד"ה דנפיל וכו' שהוכיח דאם רוב המחיצות קיימות הרי היא בקדושתה לאכול בה קדשים קלים ומע"ש יעו"ש היטיב ודו"ק וזה שכתב רבינו שם באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות וכו' יעו"ש ור"ל מתחלה קודם שנכנס לירושלים והבן ואולי לזה כיון המל"מ. וע"ע בריטב"א במכות שם.

והנה מה שמבואר מהתוס' שהבאתי למעלה דלכן נשאר קדושת המקדש וירושלים משום דקדושת המחיצה לא בטלה ויצא להם מהא דר' אלעזר בר' יוסי אע"פ שאין לו עכשו כל שהיה לו מקודם לכן. דעת רבינו על כרחך לאו משום הכי הוא דהא בעצמו פסק בפ"ב מהל' שמיטה ויובל הט"ז דקדושת בתי ערי חומה נתבטלה בחורבן הבית יעו"ש ואף שפסק שם הט"ו כר' אלעזר בר' יוסי ומפרש לה להא דאר"א בר' יוסי היינו שבזמן הבית חרב חומתה וכמש"כ מרן לתרץ שם השגת

ד"ה ואי סבר וכו' וזבחים ע"ג א' ד"ה ר"מ יעו"ש היטיב בכל המקומות וע"ע בתוס' שבועות ט"ז א' ד"ה דכו"ע וכו' כתבו ג"כ כחילוק רבינו יעו"ש (וע"ע בראב"ד פ"ב מהל' שמיטה ויובל הט"ז יעו"ש).

והנה לדעת הראב"ד דס"ל דקדושת הבית בטלה ומ"מ לא השיג ארבינו לעיל פרק א' הלכה ד' דעכשו אסורים הבמות א"כ מוכח מזה דס"ל כשיטת הר"ח במגילה י' א' ד"ה ומ"ט וכו' וביותר מבוארת שיטה זו בתוספות זבחים ס' ב' יעו"ש היטיב ועי' בתוס' זבחים ק"ז ב' בד"ה ר"ל וכו' שהניחו בתימה אמאי לא הקשה אר"ל מהך משנה דמקשה מינה במגילה יעו"ש היטיב אמנם לפי שיטת הר"ח לק"מ וגם מה שהקשו התוס' בשבועות ט"ז א' ד"ה תני וכו' שהקשה הא סתם משנה במגילה ובזבחים פ' בתרא דקדושה ראשונה קדשה לע"ל יעו"ש ולשיטת הר"ח ניחא והא דמסיק הש"ס בזבחים ק"ז ב' דר' יוחנן ס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל והא לשיטת הר"ח כו"ע מודו בזה כבר ביארו זה בתוס' זבחים ס"א א' יעו"ש היטיב. ועי' לעיל פ"א ה"ב מש"כ מזה) וצ"ע אמאי שתק הראב"ד לעיל פ"ב ה"ד ולקמן פי"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו והנה י"ל דכללא כ"ל ומשיג כאן וכוונתו על כל המקומות (א"כ י"ל לא פליג רק אקולא ולא אחומרא וצ"ע דהא מביא חולין בעזרה לגבי שחוטי חוץ) והנה מאי דמייתי הראב"ד דיש דס"ל דאף בירושלים לא קדשה לע"ל. פשיטא דליכא מאן דפליג בהא דהא בשבועות שם כל הסוגייה הוא כך דפליגי במקדש ובירושלים וכן בדוכתי טובי רק דשיטת רבינו (וכן דעת התוס') אפי' למאן דס"ל דבקדושת א"י בטלה הקדושה מ"מ בקדושת המקדש וירושלים לא בטלה וא"כ אזדא השגתו רק דא עקא דהא רבינו כתב בעצמו בפ"ז דמע"ש דאם אין מקדש ירקבו וכמש"כ מר"ן אולם באמת גם זה לק"מ דהא כ' התוס' בזבחים שם ס' ב' דגרסינן אמר רבינא לעולם קסבר קדשה לע"ל והכא במאי עסקינן וכו'

פרק ו' הלכה ט"ו

וקידשום וכו' ועי' מל"מ פ"ב מהל' שמיטה ויובל
הט"ו.

חיים ומלך

לפיכך מקריבין וכו' **אע"פ שאין שם בית**. אות
היא לעולם ח"ב אות ע"ט.

לחם שמים

לפיכך מקריבין **אע"פ שאין בית**. עיין מ"ש
בעזה"י לעיל ריש פ"ד, ובהשגות א"א סברת עצמו
ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ'
דנפול מחיצות אלמא למ"ד לא קדשה לעתיד לבא
לא חלק בין מקדש וירושלם לשאר ארץ ישראל
עכ"ל עיין בכ"מ שלא עלתה בידו תשובה לטענת
הר"א וז"ל אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש
ירקב קשו, ואין לומר דאתו דלא כהילכתא שהרי
רבינו פסק כן בפ"ז דמעשר שני וצ"ע:

ועיין גם בתוס' יו"ט פ"ח דעדויות שכתב על זה
ואני תמיה דבשבעות וכו' אמרינן כתנאי דהתם
ודחינן לה ואמאי לא אשכח האי תנא דמעשר שני
וכן הביא עוד משאר מקומות דמייתי תלמודא
פלוגתא דתנאי דאיפליגו אי קדשה לעתיד לבא
ודחי לה ולא מייתי סתם משנה, לפיכך כתב הרב
הנזכר שנ"ל דמההיא ליכא למשמע, דדילמא אע"ג
דקדשה לעתיד לבא ומן הדין אוכלין אע"פ שאין
חומה אפ"ה אמרו חכמים שלא ליאכל וירקב ואולי
מטעם וכו', עיי"ש שבדה דבר מלבו (אף שי"ל
סימניות מצא לו דוק ותשכח) שאין לו עיקר:

ותמהנא טובא על הני תרי גברי רברבי דנפלו
ברברתא ואשתמיט להו תלמוד ערוך ואף דברי
הר"מ עצמו לא ראו שהרי כתב בפ"ב דהל' מעשר
שני שאין מ"ש נאכל בזמן הזה בירושלם, וגמרא
ערוכה היא (מכות דף י"ט וזבחים דף ס' ותמורה)
וילפינן לה מקרא דאין מ"ש עולה ונאכל בלי פדיון

הראב"ד שהשיג שם בהט"ו יעו"ש אף שדברי
מר"ן אינם מוכרחים שם במש"כ שם מדתירץ
הש"ס בתירוץ הראשון דתרי תנאי אליבא דר'
ישמעאל בר' יוסי ולא רצה לתרץ כתירוץ שני ב'
אלמא דס"ל דאינו מוכרח לומר דר"א בר' יוסי
ס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל יעו"ש די"ל
דאי מהא לא איריית די"ל דלעולם ס"ל דלר"א בר'
יוסי מוכרח הוא דקדשה לע"ל והא דלא תירץ ר"א
בר' יוסי הוא י"ל משום דלא ניחא ליה לשבושי
ברייתא ולגרוס ר"א במקום ר' ישמעאל והבן מ"מ
חזינן דברי רבינו דלא תלי הא בהא (וזה שלא
כדברי הר"ן בחי' לשבועות יעו"ש) ולענין מה
שפסק רבינו כר"א בר' יוסי ומ"מ פסק דערי חומה
לא קדשו לע"ל י"ל דקשיא ליה קושיית תוס'
במגילה ג' ב' ד"ה והתניא וכו' והא דמייתי הש"ס
מיניה לראיה דקדשו לע"ל י"ל דלא מייתי רק
דהוא מיירי בהך דינים דערי חומה כדתניא דאמר
דין בהך דערי חומה דאע"פ שאין לו עכשיו וה"נ
י"ל דאמר לענין זה אם קדשו או לא והכי משמע
לישנא דש"ס דקאמר חד מינייהו ראב"י אמרה
ואמאי לא קאמר בהדיא דהך דקדשה לע"ל ר"א
בר' יוסי אמרה וכה"ג מצינו טובי בש"ס א"נ י"ל
להיפך מדאיצטריך קרא להכי אע"פ שאין לו עכשו
והיו לו קודם לכן אלמא לא קדשה לע"ל והכי י"ל
דלהש"ס גופיה מיבעי ליה היכי סבירא ליה לר'
אלעזר בר' יוסי וצריך עיון עוד בזה. יהיה איך
שיהיה דעת רבינו מהשימותי את מקדשיכם וביותר
ביאור עי' ס' התרומה הלכות א"י יעו"ש היטיב שם
הדבר מבואר בכמה ראיות והרבה דברים ממש"כ
למעלה יעו"ש היטיב וע"ע לקמן פ"ז ה"ז. וביבמות
ו' ב' והנה הרבה קצרותי בזה והמבין יבין ולא באתי
כ"א לגלות כי הרבה ראשונים עומדים לימין
רבינו. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק ו'
ובמה נתקדשו ערי ישראל עי' רש"י שבועות ט"ז
א' ד"ה וקידשום וכו' שכתב דלא נתפרשו ליה
במאי קידשום ועי' תוס' ערכין ל"ב ב' ד"ה

פרק ו' הלכה ט"ו

מלך שלם

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלים קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חרבה ואינה מוקפת במחיצות ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומות שהקדושה ראשונה מגילה דף י' ע"א ד"ה ומ"ט הדר ביה משום קושיא דרב מרי וכו' דמ"ד לא קדשה סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולין להקריב עכשיו ומ"ד קדשה סובר דבמקום מזבח מותר להקריב אבל לא בבמה ועיין בגמ' שם ע"א ועיין בנדה דף י' וביבמות דף פ"ב דקדושה ראשונה היינו מאברהם אבינו ע"ה ועיין בספר טירת כסף ז"ל סדר ויגש דף ע"ח ע"א).

והראב"ד השיג עליו וז"ל ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש יקרב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות עיין בס' סם חיי בלקוטים דף ב' ע"ב עיין בפ' הזהב דף נ"ג שם תירצו דנפול מחיצות והקשה החכם השלם הדיין המצויין כמוה"ר בנימין קאזיש ה"י מהא דאמרין בזבחים פ"ו דף ס"ב ע"א וז"ל אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד עליהם על המזבח ואחד שהעיד עליהם על מקום המזבח ואחד שהעיד עליהם שמקריבין אע"פ שאין בית במתניתא תנא ר' אליעזר בן יעקב אומר ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אע"פ שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית וכן מוכח מספר עזרא פרק ג' וז"ל מיום אחד לחודש השביעי החלו להעלות עולות לה' והיכל ה' לא יסד וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשה הקרבנות דין ט"ז וז"ל מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אע"פ שאין בית מפני שקדושה ראשונה

אלא בזמן הבית, הא בהדיא בדותא היא בידיה דהר"ב תוס' יו"ט דסבר דרבנן אסרוהו, אלא דאורייתא היא ודאי וכ"כ הר"מ עצמו, והשתא ממילא אזדא לה נמי הקושיא מהא דתנן אין מקדש ירקב שהניחה הר"ב כ"מ בצ"ע, דהא קרא כתיב וטעמא דגלי רחמנא דלא ליכול מ"ש האידנא, וטפי הו"ל לאקשוויי דברי רבינו אהדדי בהאי גוונא דהתם כתב דמ"ש אינו עולה לירושלים ואינו נאכל שם, ותו דהא כי ממעטינן מ"ש מאכילה בזמן הזה מבכור הוא דגמרין, והא בכור גופיה יקרב בזמן הזה לדעת רבינו כאן:

אבל רבינו וכסאו נקי ותורת אמת היתה בפיהו, דאע"ג דהראב"ד חלוק עליו ויש מקום לדבריו כמו כן מההיא סוגיא והיינו אליבא דגירסת רש"י, איברא היא מילתא דתליא באשלי רברבי שהתוס' הוכיחו (שם בזבחים דף ס') במישור שהגירסא איפכא, דמסקינן לעולם קדשה לעתיד לבא ואפ"ה בכור לא יקרב דמקיש בשרו לדמו עי"ש ודוק, דלהך גירסא שפיר קאמר רבינו בכל מאי דקאמר, ודילידא אמיה כוותיה תליד, וכבוד הרב בעל כ"מ במקומו מונח:

גם הר"א ז"ל לא נמלט פה מן התימה שחשב לתפוס את רבינו בכך בפשיטות ולא ראה לו זכות וכמדומה שנתעלמה אותה סוגיא אף ממנו ז"ל, שאל"כ לפחות היה לו להסתייע ממנה וק"ל, אלא שבאמת היא עזר כנגדו:

והא למדת שאין מקום לתמיהת התוס' יו"ט דלא מסייע תלמודא למ"ד לא קדשה לעתיד לבא מהך סתמא דלעיל, דהא ודאי לאו מילתא לאוכוחי מינה דמידי הוא טעמא אלא משום דאין מעלין מ"ש בזמן הזה והיא גופה צריכא רבה, והא אייתי לה תלמודא ותלי לה בההיא פלוגתא, ועיין היטב:

פרק ו' הלכה ט"ו

אך קשיא לי מההיא שכתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות דין ט"ו מי ששחט קדשים בזמן הזה וכו' עם ההיא שכתב הרמב"ם בפ"א דבכורות דין י"ז וז"ל הבכור אין פודין אותו וכו' ובזמן הזה שאין בית הואיל והוא עומד לאכילה הרי זה מותר למוכרו ואע"פ שהוא תמים בין לכהן בין לישראל ופסק כר"ן דאמר בב"ק דף י"ב לא שנו אלא בכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגווייהו אבל בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה לא יעו"ש וצ"ע.

מעשה רקח

לפיכך מקריבים הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי וכו'. בפ"ט דמעשה הקרבנות הל' ט"ו כתב רבינו מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה חייב מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים שהרי מותר להקריב אע"פ שאין בית מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ע"כ. והיינו כר' יוחנן דפ' השוחט והמעלה וכן מצאתי בכתב יד קדמון וז"ל הראיה לדברי רבינו מדאמרינן בפרק השוחט ומעלה דר"י סבר המעלה בחוץ בזמן הזה חייב כלומר דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל הילכך קרינן ביה ראוי לבא אל אהל מועד אלמא דאע"ג דלר"י אליבא דנפשיה ס"ל דבארץ לא קדשה לעת"ל כדכתבינן לעיל בבית ס"ל דקדשה וטעמא דמילתא דבירושלים ובבית גמרינן דקדשה מדכתיב אשר לא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכאן כך נתפרש בס' התרומה עכ"ל הר"ן בחידושו לשבועות פ"ק עכ"ל.

ולענין השגת הראב"ד ודברי מרן ז"ל שהניח בצ"ע ההיא דאם אין מקדש ירקב ע"כ התוס' יו"ט ז"ל פ"ח דעדיות כתב דההיא מזרבנן היא ובס' קרבן חגיגה דף נ"ה כתב דההיא מטעם טומאה היא דאין לנו אפר פרה ליטהר ע"כ. ולענ"ד נראה כיון שרבינו ביאר שם דבזמן הזה קאמר הרי בזמן הזה

קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ועיין בזבחים דף ק"ז ע"ב יעו"ש ועיין בזבחים פ"ו דף ס' ע"א גבי מזבח שנפגם ועיין בתוס' סוכה פ"ג דף מ"א ע"א ד"ה דאשתקד לא הוה בית המקדש ועיין בתוספות זבחים דף ס' ע"ב בד"ה מאי קסבר האי תנא וכו' ועיין מ"ש הרב משנה למלך שם בפ"ט מהל' מעשה הקרבנות דין ט"ו יעו"ש.

ועיין בפ"ב מהל' מעשר שני ובמ"ש הרב משנה למלך שם בדין א' ומה שהקשה הראב"ד ז"ל מההיא דהזהב דף נ"ג ע"ב דנפול מחיצות ופסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מעשר שני דין ט"ז מיירי בזמן שבית המקדש קיים דנפול מחיצות אבל אחר החורבן אין קפידה במחיצות ועיין במ"ש הרב משנה למלך שם ובפ"ו מהל' בית הבחירה דין י"ד.

אך לענ"ד יש לדקדק בדברי הרמב"ם פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות דין ט"ו מי ששחט קדשים בזמן הזה וכו' חייב וכו' דהלא אמרינן בגמרא דע"ז דף י"ג ע"ב וז"ל ה"מ בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה השתא דלא חזי להקרבה לית לן בה ופסקו הרמב"ם בפ"א מהל' איסורי מזבח דין ז' ועיין במה שכתב הרב בעל לחם משנה ועיין בתוספות ע"ז דף י"ג ע"ב ד"ה ונשחטיה משחט וכו' יעו"ש ועוד קשה דאפילו למ"ד דמקריבין אע"פ שאין בית אכתי צריך הזאה ג' וז' וליכא וצ"ע.

עוד שמעתי שהביא ראייה ממס' חולין דף ט"ז סוף ע"ב וז"ל מתקיף לה רבי יוסף האי לעולם שוחטין לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה ועוד מעיקרא מ"ט איתסר משום דהוו מקרבי למשכן ולבסוף מ"ט אישתרו דהוה מרחקי ממשכן וכ"ש השתא דאירחיקו להו טפי ופרש"י ז"ל וכ"ש השתא כשגלו עכ"ל ואם איתא דהדין הוא דאין מקריבין כשאין בית תיפוק ליה דלא יש בית המקדש אלא ודאי דהדין הוא דמקריבין אע"פ שאין בית ודוק.

פרק ו' הלכה ט"ו

חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ע"כ כבר
תירצה התוס' יו"ט ז"ל שם עיין עליו:

אין לנו מזבח בעוונותינו הרבים שהוא העיקר וכן
נראה מדברי המל"מ והרב בן חביב בס' כפות
תמרים דף כ"א ולפ"ז יפלו הקושיות שהקשה
התוס' יו"ט דאמאי לא מייתי תלמודא בשבועות
מההיא דמעשר שני דירקב וכו' ועיין עוד להרמ"ז
ז"ל והרב לחם יהודה ושו"ת כנסת יחזקאל סי'
קט"ו ולההיא דהקשה מרן ז"ל דאטו מי עדיפא

הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדשה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. ובקדשת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדשת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר (ויקרא כו לא) "והשמותי את מקדשיכם" ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדשתן הן עומדים: אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא פבוש רבים וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדשת עזרא השניה הוא מקדש היום ואף על פי שגלקח הארץ ממנו וחיב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה:

וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משגלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע:

אבן האזל

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה היא מקודשת היום, ואע"פ

כסף משנה

ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא נתבאר בראש הלכות תרומות בס"ד. ומ"ש הראב"ד ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזינן דרבי יהושע דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא ולא הזכיר אלא ירושלים ומקדש ממילא אית לן למשמע דבהני דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דאתו דלא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ז מהלכות מעשר שני וצ"ע. ומ"ש ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דאעפ"כ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמא בזמן החרבן יותן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת אני תמה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה וחידוש גדול הוא והיה צריך להביא ראייה. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש

פרק ו' הלכה ט"ז

דירושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא כדיליף בערכין דף ל"ב ולתנא דבי ר' ישמעאל דגם בירושה ראשונה קנו בחזקה, מוכח דגם במה שהחזיקו ישראל וקנו ע"י חזקה נפקע בכיבוש, וא"כ גם ירושה שניה נפקעת בכיבוש ונתבטלה הקדושה, אבל הרמב"ם פסק כר' יוסי ביבמות דף פ"ב דירושה ראשונה ושניה יש להם שלישית אין להם דקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא, ורק לענין תרומה לא קיי"ל כר' יוסי משום דחסר ביאת כולכם, ויש לומר עוד דחזקי' דיליף התם מקרא דירמ' דכתיב ושבנו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בשיבה, ע"כ פליג על תנא דבי ר' ישמעאל מדלא מייתי קרא דדברי תורה וע"כ דסבר דירושה ראשונה לא קנו בחזקה אלא בכיבוש, וזהו הנ"מ בין ירושה ראשונה לירושה שני' וכדעת הרמב"ם וכו"ל.

אכן באופן אחר נראה לבאר דברי הרמב"ם דאין כונתו לחלק בין קנין כיבוש לקנין חזקה דלא הזכיר הרמב"ם שקנו ע"י חזקה אלא שעזרא קדשה בחזקה שהחזיקו בה, וכונתו דקדושה ראשונה קדושה ע"י כיבוש שנעשה הארץ שלהם וקדשו אותה בתורת שהיא ארץ ישראל, ולכן כשנכבשה הארץ מידיהם בטל הכיבוש, וכמו שכתב הרמב"ם "שהרי אינה מן ארץ ישראל", אבל כיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בשביל שהיא ארץ שלהם שהרי היו תחת מלוכת כורש אלא שהחזיקו בה וקידשו לא בשביל שהיא ארצם אלא בשביל שישבו בה ישראל, ולכן גם אחר החורבן כיון שנשאר בה מקצת ישראל, ועל אופן זה ומטעם זה קידשו אותה אין טעם שתבטל קדושתה.

(ב) **והנה** לפי דברי הרמב"ם כאן הי' משמע דסובר כר' יוסי דקדושה ראשונה ושני' יש להם שלישית אין להם, ומה דפוסק דתרומה בזה"ז דרבנן זהו מטעמא אחרינא דחסר ביאת כולכם ומה דפשיטא לר' יוחנן ביבמות דף פ"ב דר' יוסי סובר דתרומה

שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הזרף שבארנו בהלכות תרומה.

הכ"מ תמה על דברי הרמב"ם במה שכתב וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה אלא בחזקה שהחזיקו בה וכתב וז"ל איני יודע מה כח חזקה גדול מכה כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא הי' שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצ"ע עכ"ל, והנה כבר כתבתי בפ"א מהל' זכ"י ומתנה ליישב תמיהת הכ"מ דבכיבוש יהושע כיון שזכו ישראל בהארץ ע"י כיבוש ואח"כ נתחלק הארץ בגורל ואורים ותומים א"כ כבר זכה כל אחד בשלו ואח"כ כשנתיישבו והחזיקו לא מהני חזקתם דכש"כ הוא מדין עודר בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו דלא קנה, וכ"ש הכא שהי' באמת שלהם ולכן לא הועילה חזקתם ונשאר רק הכיבוש וכשנכבשה הארץ מידיהם בטל הכיבוש, אבל קדושת עזרא הי' ע"י חזקה שלא הי' שם כיבוש כלל, דכורש צוה שיעלו ישראל לארץ והם מצאו הארץ הפקר, ועכ"פ קודם שנתיישבו בה לא זכו בה וא"כ שפיר קנו אותה וזכו בה ע"י חזקה, אלא דזה מוכח מדברי הרמב"ם דחזקה עדיף מכיבוש לענין זה דמה שזכו ישראל ע"י כיבוש מהני כיבוש להוציא מידם, אבל מה שזכו ישראל משל הפקר לא מהני כיבוש מלחמה להוציא מידי ישראל, ועיין מה שהאריך בהך דינא דכיבוש מלחמה בס' דבר אברהם סי' י"א ומבאר כל דברי הראשונים בזה.

והנה חביבי הרב הנעלה מ' דוד פינקל נ"י העירני מקדושין דף כ"ו דעל הא דתנן דנכסים שיש להם אחריות נקנין בחזקה, אמר התם דבי ר' ישמעאל תנא וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בשיבה, ומבואר להדיא דגם ירושה ראשונה נקנית בחזקה והיא הערה נכונה, אכן יש לומר דאה"נ דלתנא דבי ר' ישמעאל מוכח מכאן דגם ירושה שניה לא קידשה לעתיד לבוא דכיון דאית לן קרא

פרק ו' הלכה ט"ז

דרבנן מ"מ סבר כל שדרכו לימנות לענין כלאי הכרם ואינו סובר כתי' התוס' לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן, ונ"ב דלהרמב"ם א"א כן דהתוס' כתבו דתרומת תאנים דרבנן והרמב"ם פוסק דהוי דאורייתא. ע"כ.

אלא דלכאורה קשה דהא יובלות ודאי לא נהגו בבית שני לשיטת הרמב"ם דלא היו כל יושבי' עלי' ואין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג, וא"כ גם לר' יוסי הא צריך לקדש קדושה שלישית לקדש בתי ערי חומה, דאף דלענין יובל יש לומר דלא שייך זה לקדושה, אבל בתי ערי חומה הא ודאי צריך לקדשן, וכיון דבקדושת עזרא לא נתקדשו א"כ הא צריך לקדשן בביאה שלישית, ואולי יש לומר דא"נ דיהי' צריך לחזור ולקדש בתי ע"ח, אבל אין זה תלוי בקדושת הארץ, ומה דאמר ר' יוסי ירושה שלישית אין להם היינו בקדושת הארץ דאין צריך לחזור ולקדש, אכן יותר נראה דמה דאין בתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג אינו אלא לענין גאולה, אבל קדושת בע"ח לענין שילוח מחנות נתקדשו בקדושת עזרא, דדין כל יושבי' עלי' לגבי יובל ודין בע"ח אינו אלא תנאי בדין היובל, אבל אין חסרון בקדושת הארץ ובקדושת בע"ח, וראיתי שמבואר כן במל"מ פ"י מהל' שמיטה ויובל שהביא בזה מחלוקת רש"י ותוס' בברכות אם בזה"ז נוהג שילוח מצורעים מבתי ע"ח, דרש"י סובר שם דנוהג, ותוס' הקשו דהא אין בתי ע"ח נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג, והרשב"א שם כתב כד' רש"י דזה דוקא לדין גאולת בתי ע"ח, אבל דין שילוח מחנות לא תליא בדין יובל.

והנה לשיטת הרמב"ם מוכח כן מבריייתא דערכין דף ל"ב, וכתב כן הרמב"ם בפ"ב מהל' שמיטה ויובל דבקדושת עזרא קדשו בתי ע"ח, וקשה דהא לשיטת הרמב"ם לא נהוג יובל בבית שני, ומה דאיתא בבריייתא וכן ברמב"ם דמנו שמיטין ויובלות הא אוקמו שם בגמ' דמנו יובלות לקדש

בזה"ז דאורייתא היינו דכיון דאמר ר' יוסי ירושה שלישית אין להם אלמא דלא יהי' צריך שום קידוש אפי' לתרומה, אבל בהל' שמיטה ויובל פי"ב כתב הרמב"ם להדיא דוירשתה קאי על קדושה שלישית, וקשה דהא כאן כתב דקדושת עזרא קדשה לעתיד לבוא וצריך לומר דמה שכתב כאן דקדשה לעתיד לבוא אינו מטעמא דר' יוסי אלא הוכחתו הוא מהא דביבמות שם בסוגיא לא מספקא לגמ' אלא בתרומה אי דאורייתא אי דרבנן, ומוכח דערלה וכלאים ודאי הוי דאורייתא, איברא דהתוס' ביבמות דף פ"א כתבו דכלאים תלוי נמי בדין תרומה, וכן המל"מ בהל' מאכלות אסורות פ' י' הל' י"א הביא ג"כ לד' התוס' ומשמע מדבריו דכן דעת הרמב"ם אבל דבריו תמוהים דהרמב"ם בהל' כלאים פ"א הל' א' כתב הזורע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל לוקה, ולא הזכיר כלל החילוק שבזה"ז הוא מדבריהם ונ"מ לענין דיני ספיקות, ובפ"א מה' תרומות כתב רק תרומה, וכתב וכן יראה לי שה"ה במעשרות שאין חייבין בזה"ז אלא מדבריהם כתרומה, ולא הזכיר ערלה וכלאים, ודעת הרמב"ם הוא כמו דמוכח שם בסוגיא דגם לר"ל דתרומה בזה"ז דרבנן מ"מ סבר כל שדרכו לימנות לענין כלאי הכרם, ואינו סובר כתי' התוס' לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן, ומזה הוכיח הרמב"ם דגם לרבנן דר' יוסי קדושת עזרא קדשה לעתיד לבוא, ורק לתרומה ולשמיטה הוי מדבריהם משום דחסר ביאת כולכם, ולפי"ז מוכח דמה דחסר ביאת כולכם היינו דלענין זה חסר קדושת הארץ, ולכן צריך קדושה שלישית לחייב גם במה שלא נתחייבו בקדושת עזרא, וכ"ז לרבנן דר' יוסי אבל ר' יוסי דסבר דירושה שלישית אין להם מוכיח שפיר בגמ' דסבר דתרומה בזה"ז דאורייתא דאלא"ה הי' צריך לקדש קדושה שלישית וכנ"ל.

הערות רבנו בגיליון ספרו

באות ב' במש"כ בתו"ד ודעת הרמב"ם הוא כמו דמוכח שם בסוגיא דגם לר"ל דתרומה בזה"ז

פרק ו' הלכה ט"ז

דבביאת עזרא לא היו כל יושביה עלי ולא נהגו יובל ודין בתי ע"ח לענין גאולה גם כשיהיו כל יושביה עלי בירושה שלישית מ"מ יהי צריך לחזור ולקדש, ודוקא לר' יוסי לא תליא דין כל יושביה עלי בדין קדושה, ולכן סבר דירושה שלישית אין להם.

(ג) **אכן** עתה זכינו לאורן של דברי אדמו"ר גאון ישראל בספרו חדושי רבנו חיים הלוי, וכתב בהל' שמיטה ויובל פי"ב בענין זה שבאר שם כל ההלכה וכתב לחלק בין דין ביאת כולכם דהוא תנאי בקדושת הארץ אבל דין כל יושביה עליה אינו תנאי בקדושת הארץ, אלא תנאי בקיומו של דין יובל ודין בע"ח, והוכיח מזה דגבי ביאת כולכם הא צריך דוקא שיהיו ביאת כולכם בזמן הקדושה, וכדאמרינן וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליק, אבל בדין כל יושביה עליה מבואר שם דכשגלו שבטי ראובן וגד בטלו היובלות וכשחזרו חזרו היובלות, אלמא דהוא תנאי בדין יובל ואינו תלוי בזמן הקדושה, ולפי"ז כתב דמה דאמר ויקדשו בתי ע"ח אם דעת הרמב"ם דהוא גם במקומות שקידש עזרא זהו לא משום חסרון כל יושבי עלי דלזה לא צריך קידוש מחדש, אלא דהוא משום חסרון ביאת כולכם דלא הוי בימי עזרא, וסובר דגם דין יובל הוא כדין שמיטה דתליא בביאת כולכם.

והנה קשה לפי דבריו דגם יובל תלוי בביאת כולכם כמו שמיטה, דא"כ למה פריך בגמ' בערכין ומי מנו שמיטין ויובלות השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות עזרא דכתיב ביה וכו' דלמה פריך מדין כל יושבי עלי והו"ל למיפרך דהא חסר ביאת כולכם, ונראה דאפשר לומר דכיון דע"כ לדעת הרמב"ם דמנו שמיטין הוא מדרבנן וכן כתב שם אדמו"ר אלא דפריך מיובלות דלא נהוג מדרבנן ולכן צ"ל דמשום חסרון ביאת כולכם דהוא חסרון בקדושת א"י, בזה תיקנו חז"ל שיהיו נוהגין כמו שלא חסר מקדושת א"י, כמו שתיקנו חיוב תרומות ומעשרות,

שמיטין, אבל בתי ע"ח דתלוי ביובל היכי אפשר דקדשו ואפי' לפי מה דמפרשים דמנו שמיטין הוא מדרבנן לשיטות הסוברים כן, אבל בתי ע"ח לא מצינו דנהוג בלא יובל אפי' מדרבנן, וכן מבואר בד' הרמב"ם פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ט' שכתב דבזמן שהיובל נוהג, נוהג דין עבד עברי ודין בע"ח וכו' ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם, ומוכח דדין בע"ח אפי' מדבריהם לא נהוג, וא"כ מה קתני וקדשו בתי ע"ח, וע"כ צריך לפרש דזהו לענין שילוח מחנות דאינו תלוי ביובל, והתוס' דאינם סוברים כן אזלי בשיטת ר"ת בגיטין דף ל"ו דבבית שני נהוג יובל למסקנא דירמ' החזיר עשרת השבטים, ולדבריהם כדמשני מנו יובלות לקדש שמיטין הוי מצי למיפרך מהא דתני וקדשו בע"ח, אלא דבלא"ה פריך ע"ז ומסיק דירמ' החזירן, אבל לשיטת הרמב"ם דסובר דבבית שני לא נהוג יובל ע"כ דהא דקדשו בע"ח היינו לענין שילוח מחנות וכו"ל.

והנה למעלה כתבנו דדין חסרון ביאת כולכם לרבנן דר' יוסי הוא חסרון בקדושת הארץ וצריך להוסיף דגם דין כל יושביה עליה דתליא בזה דין יובל ודין בתי ע"ח הוא ג"כ חסרון בקדושת בתי ע"ח לענין דין גאולה, דהא בברייתא בערכין תניא דבירושה שלישית יקדשו בתי ע"ח. וכן פסק הרמב"ם פי"ב מהל' שמיטה ויובל, וכתב ע"ז הראב"ד הא דלא כר' יוסי אלא במקומות שלא קידש עזרא, וכונת הראב"ד דמשמע ליה דהרמב"ם סובר כר' יוסי דהא כתב כאן דקדושת עזרא קידשה לעתיד לבוא, ולכן ע"כ דהוא למקומות שלא קידש עזרא, אבל לפי"מ שכתבנו לא מוכח דהרמב"ם סובר כר' יוסי דהא ר' יוסי סבר דתרומה בזה"ז דאורייתא ויסבור דברייתא דערכין הוא דלא כר' יוסי וצריך לחזור ולקדש בתי ע"ח בירושה שלישית, ואף שכתבנו דלענין שילוח מחנות לא נתבטלה הקדושה משום דלא תליא בדין יובל, גם דין גאולת בע"ח הוא ג"כ מדין קדושה, וכיון

פרק ו' הלכה ט"ז

שעלה עזרא בביאה השניה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שניה כביאתן בימי יהושע מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר, אף בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות שנאמר והביאך וכו' אשר ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו עכ"ל, ומבואר להדיא בדברי הרמב"ם דבקדושת עזרא נתחייבו במעשר וזהו להיפוך ממה שכתב בהל' תרומות דלא נתחייבו כלל.

(ה) ולכן נראה מדברי הרמב"ם דדין ביאת כולכם אינו דין בקדושת עזרא דכיון דלא הי' ביאת כולם לא נתקדשה הארץ, אלא דקדושת הארץ נתקדשה בשלימותה בקדושת עזרא גם לענין חיוב תרומות ומעשרות ודין ביאת כולכם הוא רק תנאי בחיוב תרומות ומעשרות, ונ"מ דאפי' יבואו אחר זמן ויהי' ביאת כולכם יתחייבו בתרומות ומעשרות ומה דאמר בגמ' וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליק היינו משום דפשוט לגמ' דכל הזמן לא חזרו כל ישראל, דהא היו הרבה מישראל בבבל, ואין הכונה דוקא על זמן ביאתן של ישראל בימי עזרא, אלא על כל ביאת ישראל מקדושת עזרא ואילך, וזהו מה שכתב הרמב"ם כאן וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה, והיינו שמדין קדושת הארץ חייב בשביעית ובמעשרות, רק דחסר התנאי דביאת כולם, וזהו מה שכתב בהל' שמיטה ויובל אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר דכונתו דנתחייבו במעשר מצד קדושת הארץ, אלא שחסר התנאי דביאת כולם, ואם יבואו כולם יתחייבו בפועל במעשר, ומה שכתב בהל' תרומות

אבל דין יובל דתלוי בדין כל יושבי עלי' דהוא תנאי בקיום המצוה ואינו תנאי בקדושת הארץ, בזה לא תיקנו חכמים שיהי' נוהג יובל דלא דמי לתרומות ומעשרות דתליא רק בקדושת הארץ, ולכן שפיר מה דפריך מדין כל יושבי עלי' ולא מדין ביאת כולכם, משום דמשגלו שבט ראובן וגד לא נהוג יובלות אפי' מדרבנן, ולכן שפיר פריך ומי מנו שמיטין ויובלות.

(ד) ובעיני עכשיו עוד בהך ענינא ראיתי דדברי הרמב"ם עדיין אינם מיושבים לפי דרך זה במה שסותר עצמו בדבריו בכאן בהלכה שלפנינו ובפ"א מהל' תרומות ובפ"א מהל' שמיטה ויובל, דכאן כתב ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה, ובפ"א מהל' תרומות הל' כ"ו כתב התרומה בזמן הזה ואפי' במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי' בימי עזרא אינה מן התורה, אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהי' בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שני' שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן, ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שה"ה במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה עכ"ל, ולפי דבריו בהל' תרומות אם נפרש דדין ביאת כולכם הוא דין בעיקר קדושת עזרא דכיון דלא הי' ביאת כולכם בביאת עזרא לא נתקדשה הארץ לענין חיוב תרומות ומעשרות, א"כ מה זה שכתב הרמב"ם כאן וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה דמוכח שיש חיוב רק שחסר תנאי החיוב, ואם חסר בקדושת הארץ א"כ ליכא חיוב כלל.

עוד קשה על דבריו בהלכות תרומות ממה שכתב בפ"א מהל' שמיטה ויובל הל' ט"ו שכתב וז"ל כיון

פרק ו' הלכה ט"ז

דהא אפשר דגם לר' יוסי אינו אלא מדרבנן בזה"ז משום דחסר ביאת כולכם ומ"מ ירושה שלישית אין להם, משום דבקדושת הארץ ליכא חסרון ונ"מ דאם יבוא אח"כ ביאת כולם יתחייבו בתרומ' בלא קידוש מחדש, וכמש"כ לדעת הרמב"ם, והנה האמת הוא שכפי"מ שכתבתי אינו מיושב אלא שצריך לומר דמה דסובר הרמב"ם תרומה בזה"ז דרבנן אף דסובר דעזרא קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, היינו שקידשה לפי תנאי דין הקידוש שצריך לכל דבר, ולענין תרומות ומעשרות כיון שתלוי בביאת כולם באמת לא נתקדשה הארץ לזה קודם שיבואו כולם, אלא דהחידוש הוא דלא צריך קידוש חדש כשיבואו כולם וכמו שכתבתי, וזה מוכח ממה שכתב הרמב"ם כאן דכל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא מקודשת היום וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומות, וכן מבואר ממה שכתב בהל' שמיטה אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ונתחייבו במעשר והא בימי עזרא לא היה ביאת כולם, וע"כ דכונתו דמצד קדוש עזרא הי' אפשר להתחייב אילו היתה ביאת כולם, ולכן נתקדש בימי עזרא על אופן זה שכשיבואו כולם תחול קדושת הארץ גם לתרומות ומעשרות, ומבואר דמה דמוכיח בגמ' דר' יוסי סבר תרומה בזה"ז דאורייתא הוא משום דלמ"ד דרבנן צריך עכ"פ שתחול קדושה חדשה מאליה כשיבואו כולם, וזהו ג"כ ירושה שלישית, ומדאמר ר' יוסי ירושה שלישית אין להם, מוכיח ר' יוחנן דסבר ר' יוסי דתרומה בזה"ז דאורייתא.

אור הישר

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ובקדושת שאר א"י וכו' לא קדשה לעתיד לבא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה וכו'. עיין עמק יהושע ח"ב דרוש י"ג ודרוש י"ד וט"ז ועיין עוד בתשובות כנסת יחזקאל סי' קט"ו ובחידושי לזבחים דף ס' ע"ב בתוד"ה מאי.

דלא נתחייבו בתרומות ומעשרות, היינו שבפועל לא נתחייבו דאף שהארץ נתקדשה חסר ביאת כולכם.

ולפי"ז מה שכתב הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל שלעתיד לבוא בביאה שלישית יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ע"ה ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות אין הכונה שיהי' צריך קדושה מחדש, דהא באמת סבר דקדושת עזרא קידשה לעתיד לבוא, אלא דחסר ביאת כולם לכן ע"כ כונתו שממילא יקדשו בתי ע"ה והיינו שהיא הבטחה מד' שהגאולה השלישית יהי' בה ביאת כולם ויתחייבו בתרומות ומעשרות ויהי' נוהג דין בתי ע"ה ויובל, ויש לומר דמה שכתב דבימי עזרא קדשו בתי ע"ה ג"כ אין הכונה שקידשו בקדושה הבתי ע"ה, דכבר העיר אדמו"ר בזה דרש"י פי' דקדשו בתי ע"ה בשתי תודות, אבל ברמב"ם לא הוזכר זה ולכן מוכח דסובר דכיון דנתקדשה הארץ ממילא נתקדשו הבתי ע"ה וראי' לזה דלא קתני קידשו אלא קדשו דהיינו דממילא חלה קדושה עליהם ע"י קדושת הארץ, וממילא יש לפרש לשון ויקדשו בתי ע"ה בביאה שלישית דאין הכונה שיקדשו אותם בקידוש אלא שיקדשו מאליהם, כיון דקדושה שני' קידשה לעתיד לבוא, אלא דמ"מ ע"כ יש נ"מ דקדשו בתי ע"ה שבירושה שניה הכונה לענין שילוח מחנות כמש"כ, אבל יקדשו האמור בירושה שלישית ע"כ דאין הכונה לענין שילוח מחנות דהא לא בטלו גם בזה"ז לשיטת הרמב"ם כנ"ל אלא לדיני גאולה שבבתי ע"ה.

מלואים והשמטות

עוד העירני על מה שכתבתי בפ"ו מהל' בית הבחירה הל' ט"ז אות ה' לדעת הרמב"ם דדין ביאת כולכם אינו תנאי בקדושת הארץ אלא דהוא רק תנאי בחיוב תרומות ומעשרות, והקשה דא"כ מנ"ל לגמ' ביבמות דר' יוסי סבר דתרומה בזה"ז דאורייתא משום דסבר דקדושה שלישית אין להם,

פרק ו' הלכה ט"ז

הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגנך וגו' מפי השמועה למדו כו' ע"כ. אלא ענין מ"ש הכא ואוכלין קדק"ל ומע"ש בירושלים כגון דנפל מחיצות ירושלים, אבל הבית קיים. וזה שכתב אעפ"י שאין שם חומה, היינו חומת העיר. הילכך כל מקום שתמצא ירקבו. לענין מע"ש או לענין נטע רבעי בדיני המעשר, היינו משום שאין שם בית, אבל אם הי' הבית קיים, אעפ"י שאין חומת העיר במקומה, מעלין שם מע"ש ונטע רבעי ואוכלין שם.²⁶ וזה נ"ל ברור בדעת רבינו ז"ל. ומ"ש הראב"ד ז"ל ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לר' יוסי וכו', אם נגלה אליו הדבר בסוד ה' ליראיו אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש ואפילו היה נגלה אלי כי הייתי אומר לא בשמים הוא, ומידי פלוגתא לא נפיק, כי הטעם שכתב הוא ז"ל שהיה יודע עזרא וכו' לא ירדתי לסודו. מה היה מעכב זה לענין שלא יקדש את הבית ואת ירושלים, והלא לעתיד יוסיפו על העיר ועל העזרות כפי מה שירצו, והלא טוב הוא שתחול קדושה על קדושה לכבוד ולתפארת עולמים. ותו קשיא לי כי לדעתו ז"ל קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד ובטלה, וגם קדושת עזרא לא קדשה, נמצא כל הקרבנות שהקריבו בבית שני לא היו כקדושת בית אלא כבמות ציבור בעלמא, שהרי המקום בטלה קדושתו. ותו אי ס"ל בכל אלו תנן. ומה שעשה עזרא לזכר בעלמא. א"כ קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד והיינו כר"ה ואמאי השיג על הרב. ואי ס"ל כר"נ דאמר לא קדשה לעתיד, הא אמרינן בהדיא דעזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוי או"ת. ותו מה שעשה עזרא מעשה בטל היה דאפילו זכר לא היה, כיון שאין שם קדושה. וצריך לתרץ לדעת הראב"ד ז"ל דלעולם עזרא קדושי קדיש כדאמר ר"נ. את כל א"י ואת ירושלים והמקדש, אלא שכל א"י קדש לשעתה ולעתיד לבוא, אבל ירושלים ומקדש קדיש אותם כל זמן שיעמדו ולא יותר וכמו

והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים. עיין מש"כ בחידושי פרשת בחקותי בפסוק והשמותי את מקדשיכם ובמש"כ בחידושי לנ"ך מלכים א' ט' בפסוק והיו עיני ולבי.

אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכו'. עיין בתשובות שאילת דוד קונטרס השביעית ועיין עוד בתשובות מקום שמואל סי' ל"ז.

אור שמח

ושכינה אינה בטילה.

נ"ב וכן כתוב בד"ה ב' ק' ז' והקדשתי את הבית הזה כו' עד עולם ושם ק' ל' למקדשו אשר הקדיש לעולם כו':

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל ואני תמה על מ"ש בהשגות אמר אברהם סברת עצמו הוא זו ולא ידעתי מאין לו וכו'. והלא כמה סתמא איכא דס"ל הכי וסוגיא דשבועות כולה הכי, ולפיכך אני אומר שלא אמר כן על הדין שכתב רבינו דפשיטא להראב"ד ז"ל דהוי פלוגתא דתנאי, אלא על הטעם שכתב לפי שקדושת המקדש וכו' אמר כי סברת עצמו הוא. ואם ע"ז השיג. טעמו ז"ל מפורש דכתיב והשימותי את מקדשיכם וגו'. ואפשר שעל הדין עצמו השיגו, דמנין לו לפסוק הכי כיון דלא נתפרש בתלמוד, ור"נ נמי אית לי איפכא. וטעמו של רבינו ז"ל מבואר ממ"ש למעלה, ומה שהקשה ז"ל דכמה משניות איכא, אם אין מקדש ירקבו. ולפי מה שהבין בדברי הרב ז"ל תמהני למה לא השיג עליו ממ"ש בפ"ב דמעשר שני [ה"א] וז"ל ונוהג בפני הבית ושלא בפני

²⁶ במג"א שם סי' תקס"א סק"ב ובמל"מ כאן כ"כ.

פרק ו' הלכה ט"ז

וכיון שעלה עזרא כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל פ' וקדש את שאר הארץ דאלו מקדש וירושלים בקדושה קמייתא קיימי, וזכר בעלמא הוא דעביד, ופסק כר' יוסי [יבמות פ"ב ע"ב] דאמר קדושה שני' קדשה לשעתה ולעתיד. נמצא דירושלים יש בו שתי קדושת קדושת שלמה וקדושת עזרא בחזקה:

בן ידיד

ולמה אני אומר וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה וכו'. ראיתי מקשים למה יבטל אותו כיבוש רבים דקדושה ראשונה מפני שנלקחה מידיהם הא ישראל דוקא הם בני כיבוש אבל גוים אינם בני כיבוש כמ"ש (בספ"ד) [בסנהדרין] דף נ"ט והרי יפת תואר שאסורה לגוי ולישראל שרי התם משום דלאו בני כיבוש נינהו ופירש רש"י לא ניתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל דאף לישראל לא הותרה יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש יעו"ש וא"כ אין כח בכיבוש גוים שלקחה לבטל אותו כיבוש דישראל גם ההיא סוגיית קשה דהא אמרו ז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון ואם איתא דלאו בני כיבוש נינהו היאך טהרו מאחר דכיבוש סיחון לאו כיבוש הוא אלו דבריהם ונ"ל ליישב דמה שישראל הם בני כיבוש היינו כי כה אמר ה' כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו ואפילו חוץ לארץ וא"מ כנודע נמצא דגם מלחמת הרשות שעושים ישראל הוא ע"פ הדיבור וברשותו משא"כ אומות העולם שלא ניתן להם רשות מפי הגבורה לכבוש ארץ אומה אחרת וכשעושים מלחמה וכובשים עיירות אין קונים אלא בחזקה כמ"ש בפרק השולח ועי"ש פ' רש"י ותוס' וסיחון בחזקה הוא שקנה ארץ עמון ומואב ולכן ארץ ישראל בקדושה ראשונה שקנאוה בכיבוש ע"פ ה' כשגזר הקב"ה שיבא נבוכדנאצר לרשת את הארץ כמבואר בנבואות ירמיה כיון שנלקחה הארץ מידם ע"פ הדיבור בא כיבוש זה דנבוכדנאצר ובטל כיבוש ראשונה דיהושע וכל

שאמרו כן בפירוש.²⁷ דאי מן הסתם כמו שנתקדשה א"י לעתיד כ"ש ירושלים והמקדש, אלא בפ' אמרו שלא תקדש העיר והמקדש לעתיד.²⁸ והשתא ניחא שהקריבו בקדושת בית, והיה יכול להשיג עליו למעלה בשאמר באורים ותומים. שהרי בימי עזרא לא היו אלא נטר עד לבסוף. וכל זה דוחק על דוחק שנניח כמה משניות סתמיות ונפסוק כר' ישמעאל ב"ר יוסי. ואע"ג דתשכח תנאים אחרים דס"ל כר' ישמעאל לא נסמוך עליהם. ובסוגית שבועות לא משכח תלמודא תנא דקאי כר"נ אלא ר' ישמעאל. ועוד דוחק אחר. שיקדש עזרא. כל א"י לעתיד, ולא את ירושלים והמקדש מבלי טעם. כי גם הראב"ד ז"ל לא סמך אלא על הסוד שנגלה אליו. ואנו לא זכינו לפתרונו. ולפיכך סמכנו על שיטת רבינו שהוא הנכונה ותו לא מדי:

²⁷ צ"ע ממ"ש התוס' והרא"ש מגילה כ"ח ע"ב בהא דבתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשוין ולא מהני תנאי רק בחורבנן. ובשל א"י ל"מ תנאי כלל שקדושתן קיימת לעולם יעו"ש ובב"י וב"ח או"ח סי' קנ"ג דל"מ תנאי על בהכ"נ שיוקדש רק לזמן. וקצת אפ"ל עפ"ד ירושלמי שביעית פ"ו ה"א מה ביאתן בימי יהושע כו' אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו ממה נתחייבו ר"י ב"ח אמר מד"ת כו' אר"א מאיליהן קבלו עליהן את המעשרות כו' יעו"ש ובתוס' יבמות פ"ב ע"ב ד"ה ירושה. ובר"ש שם בשביעית וז"ל ונפ"מ דלר"י דקדושה במצות הקב"ה קיימת אף בזה"ז אע"פ שחרב הבית אבל לר"א דאמר מאיליהן קבלו בטלה עכשיו קדושת הארץ דמסתמא לא הי' בלבן אלא בזמן שהבית קיים הואיל והדבר תלוי בהן יעו"ש, וא"כ הא אמרי' שם בירושלמי מה מקיים ר"א ואת בכורות וגו' מכיון שקבלו עליהן דברים שלא היו מחויבין עליהן אף דברים שהיו מחויבין עליהן העלה עליהן כאלו מאליהן קבלו עליהן כו' יעו"ש. ומבואר דאף דברים שהי' מחויבין במצות השי"ת חשוב כאלו קבלו מאליהן ולא מחויבין בהם. ולהר"ש כיון שהדבר תלוי בהן שפיר יכולין להתנות שיחול הקדושה רק לזמן שהבית קיים. וא"ש דברי הרדב"ז.²⁸ מזה י"ל ראי' למ"ש המג"א או"ח סי' קנ"א ס"ק י"ב וע' ח"ס או"ח סי' ל' בזה.

פרק ו' הלכה ט"ז

וקדשה לעתיד לבוא, ולענין תרומות ומעשרות לא קדשה לעתיד לבוא ורק לשעתה, ועל זה כתב שם ולמה אני אומר במקדש וירושלים דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר הארץ לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא לפי שקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה וכו'.

והנה בשו"ת בנין ציון הקשה על הרמב"ם מגמרא מפורשת ביומא דף כ"א חמשה דברים שחסרו בין מקדש ראשון לשני, ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים, הרי להדיא דשכינה לא הוי בבית שני.

והיא הערה עצומה, והנה בגליון הש"ס שם ציין דבמדרש רבה בהעלותך נקט ממנורה ולא נקט שכינה, ולפי זה הרי המד"ר פליג על הגמרא, ואם נימא דהרמב"ם פוסק כהמד"ר היה ניחא בזה מה שכתב בפ"ז מבה"ח ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש ולא היו נשאלין בהן שנאמר עד עמוד הכהן לאורים ותומים ולא היו עושין אותם אלא כדי להשלים שמונה בגדים לכהן גדול כדי שלא יהא מחוסר בגדים, והראב"ד השיג מהגמרא דיומא הנ"ל והלא אורים ותומים ורוח הקודש הן מחמשה דברים שחסרו בבית שני, ולדבריו אינו אלא אחד וחיסר בגדים שאמר אינו כלום שאינו מחשבון הבגדים, וכתב הכ"מ ורבינו נראה דחשיב ארון וכפורת וכרובים בתלתא ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים בחדא ולא כפירש"י דחשיב ארון וכפורת וכרובים לחדא, וע"ש מה שהאריך.

אכן לדברי המד"ר דחשיב ארון והמנורה וכרובים ולא חשיב שכינה ואורים ותומים היה ניחא דברי הרמב"ם, אבל הוא דוחק גדול לומר דהרמב"ם סמיך אמד"ר נגד גמרא ערוכה, וגם דוחק הוא

ישראל כי לה' הארץ וגזרה היתה מלפניו שיהא נבוכדנאצר בן כיבוש ליקח ארץ ישראל לעצמו ויבטל כיבוש ראשונה דישאל עם החזקה שהחזיקו בה עולי מצרים לפי שהארץ שלו יתברך אבל בימי עזרא שלא קנאוה בכיבוש אלא בחזקה והקב"ה לא גזר ע"פ נביא שיכבשו הרומים לארץ ישראל ומאליהם באו לכבוש את ארץ ישראל והם לא קנאוה דלאו בני כיבוש נינהו וע"ג שהחזיקו בה לא ביטלה חזקתם לחזקה דישאל עולי בבל הקודמת וקדשה לשעתא וקדשה לעתיד לבא.

ובזה ניחא נמי לענ"ד מה שהקשה מרן בכ"מ וז"ל איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה נמי משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצריך לי עיון ע"כ דודאי כיבוש עדיף מחזקה אך ורק כיבוש נבוכדנאצר ע"פ הדיבור היה ולכן אהני כיבושו לבטל כיבוש וחזקה דישאל והכי איתא נמי בפתיחתא דאיכה רבתי אמר רבי י"ח שנה היתה בת קול יוצאה בפלטין של נבוכדנאצר ואומרת עבדא בישא זיל חרב ביתא דמרך דכניה לא שמעין ליה יעו"ש אבל ברומים לא מצינו שנגזר מאת ה' לומר להם שיכבשו את הארץ ולא בני כיבוש נינהו ולא קנאוה ואם ישראל בבית שני היו כובשים אותה מאליהם וה' לא צוה אה"נ דהוה אתי כיבוש דרומיים שכבשו מאליהם ומבטל לכיבוש דישאל אבל ישראל לא כבשוה אלא בחזקה קנאוה ע"פ הדיבור מפי חגי זכריה ומלאכי שאמרו להם עלו והחזיקו בה ולכן חזקה זו הקודמת וע"פ ה' לא בטלה וקדשה לעתיד לבא עד כי יבא שילה במהרה בימינו אמן כן נ"ל ודוק.

בנין הלכה

הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ו הט"ו פוסק דלענין קרבנות קדושה ראשונה קדשה לשעתה

פרק ו' הלכה ט"ז

נראה ג"כ הכוונה שאינו מדבר ברוח הקודש היינו על ידי האורים ותומים ואינו עולה עליו רוח הקודש על ידי האורים ותומים. ומה שכתב הרמב"ם, והבאתי דבריו לעיל, ולא היו נשאלין בהם שנאמר עד עמוד הכהן לאורים ותומים, וקשה כיון שנקט מקודם דאין משיבין ברוה"ק א"כ פשיטא שאין נשאלין בהם, נראה לי דבהלכה י"ב פ"י מכלי המקדש כתב ואין שואלין על שני דברים כאחד ואם שאל משיבין על הראשון בלבד. ואינו מדוקדק דהיה לו לומר דאין משיבין רק על דבר אחד ואם שאל על שני דברים משיבין על הראשון, ולמה לו להאריך ולומר ואין שואלין וכו', וכן מה שכתב ואין נשאלין להדיוט אלא למלך או לבית דין כו' שנאמר ולבני אלעזר הכהן וכו', אשר מכל זה נראה דבאמת היה איסור להשתמש באורים ותומים שלא לצורך והיה מותר לשאול רק לצורך מלך או בי"ד, וכן אם אינו משיב על שני דברים אסור לשאול בו שני דברים, ולכן כיון דבבית שני אין משיבין באמת היתה ההלכה שלא לשאול בהם, ובזה ניחא גם דבריו בה"י שם ואכ"מ להאריך.

ולכן נראה לי דהנה באמת צריך להבין מה שכתב שקדושת ירושלים ומקדש היא מפני השכינה, והיינו הכוונה שהשכינה שורה שם, וזה תמוה דהא באמת על המקדש היה עליו קדושה עצמית שעצם חפצא דהמקדש הוא קדוש קדושת הגוף וכן מקום המקדש, וקדושה זה שלמה המלך, ולכן נראה דהענין הוא כך דעל ידי שנתקדש המקדש בעצם הקדושה ונעשית קדושה עצמית על המקדש שרתה בו שכינה והקדושה היא אך סיבה להשראת השכינה אלא כיון ששרתה שכינה במקדש שוב גם הקדושה אינה יכולה לבטל שהרי צריך גם לבטל השכינה ושכינה אינה בטילה ממילא גם קדושתה לא בטלה.

ומה דאמרינן בגמרא יומא דבטלה שכינה נראה שהוא ענין אחר לגמרי. דבאמת על כל נביא שהיה מנבא ברוה"ק היתה השכינה שורה עליו מקודם וזו

להעמיד בזה פלוגתא שהכל הוא בקבלה ואף שסמכו אקרא.

ועיין ירושלמי תענית פ"ב ה"א דחשיב חמשה דברים ואלו הן אש ארון ואורים ותומים ושמן המשחה ורוח הקודש ולא חשיב שכינה, ושם בירושלמי הוא אותו המ"ד דיומא כ"א וא"כ זה סותר לגמרא דילן, ודוחק למחוק הגירסא.

והנה באמת נראה דשניהם אמת דהרי קיי"ל בכמה דוכתי דנגזו שמן המשחה כמבואר ביומא, ועוד במקומות, וצריך לומר דהירושלמי קחשיב רוח הקודש ושכינה בחדא והגמרא דידן קחשיב בשנים שכינה ורוח הקודש ובשמן המשחה לא קמיירי, אבל אינם חלוקים בזה, והמדרש רבה נראה דאינו ענין לכאן כלל דשם קחשיב הדברים שנגזו דהרי אומר שם וזה אחד מחמשה דברים שנגזו, ובגמרא הגירסא חמשה דברים שחסרו בין בית ראשון לשני, ובאמת הרי האורים ותומים לא נגזו וא"כ אין שום סתירה מהמד"ר להגמרא.

ועל קושית הראב"ד דלהרמב"ם אורים ותומים ורוח הקודש חדא והגמרא קחשיב לשני דברים, נראה דבאמת מה שכתב הרמב"ם ולא היו משיבין האורים ותומים ברוח הקודש, ומה שחסר רוח הקודש הם שני ענינים אחרים, דרוה"ק היא נבואה כמו שפירש"י ור"ח, ומה דהיה האורים ותומים משיבין ברוה"ק נראה דזה הוא באמת פעולת עצם אורים ותומים כמו שכתב הרמב"ם בהי"א פ"י מכלי המקדש ומיד רוח הקודש לובש את הכהן ומביט בחושן ורואה במראה הנבואה עלה או לא תעלה. - והיינו שזה עצם פעולת האורים ותומים שהם לובשים את הכהן ברוה"ק ואינו שייך לרוה"ק שהיא נבואה בלא אורים ותומים.

ומה שכותב שם הרמב"ם בהלכה י' מפני מה לא היו שואלין בהם בבית שני מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וז"ל שם, כהן שאין מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו,

פרק ו' הלכה ט"ז

דלכאורה תמוהים דברי רבינו כמו שתמה עליהם מרן ז"ל וז"ל איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כבוש מחזקה עם כבוש וצ"ע עכ"ל ובאמת יש לשית לב לדברי רבינו והנראה לענ"ד בזה כי בימי יהושע כבשו את הארץ בחרבם ובקשתם שיהיו להם לחלוטין ובאופן זה קדשום שיהיו לישראל לאחוזת עולם כי לא עלה על לבם שיגלו ממנה ולכן כשחזרו וגלום ונטלה מהם הארץ (ונ"ב שנה מגלות בבל עד רשיון מלך פרס לא עבר בה איש כדאיתא שבת קמ"ה ב' וש"נ) בטל הקדוש משא"כ בימי עזרא לא בחרבם ירשו ארץ כ"א ע"י רשיון מלך פרס עלו לתוכה ועדיין הם וארצם היו משועבדים כדכתיב (נחמי' ט') הנה אנחנו היום עבדים והארץ אשר נתת לאבותינו לאכול את פריה ואת טובה הנה אנחנו עבדים עליה ותבואתה מרבה למלכים אשר נתתה עלינו בחטאתינו יעו"ש כל הענין ובאופן זה נתקדשה אז והנה זה לא סר גם היום כי המלכים נותנים לנו רשיון לדור בתוכה ולכן לא נשתנה הענין עכשו מאשר היה אז ואף שבימי החשמונאים גברה ידם להיותם ממלכה חפשית בלתי משועבדת לעם אחר מ"מ כשקדשה עזרא היה באופן שאנחנו בו כהיום. זה לפענ"ד כוונת רבינו פשוט ומבואר והנה אף דהלשון בש"ס דבימי עזרא כבשו מ"מ ידוע כי זרועם לא הושיעה למו ובזה ניחא הכל בס"ד.

שבארנו בהל' תרומה. יעו"ש בפ"א. וע"ע בס' כפתור ופרח פ"ג ופ"ו וע"ע בדינים אלו שהאריכו הראשונים והאחרונים ואין כאן מקומם בזה.

ויקח אברהם

ולמה אני אומר וכו' לפי שקדושת המקדש וכו'. נ"ב טירת כסף דע"ח ע"א.

הסבה שיבוא לידי רוה"ק כמו שכתב הרמב"ם בה"י פ"י מכלי המקדש וכל כהן שאינו מדבר ברוה"ק ואין שכינה שורה עליו וכן מה דאמרינן בשבת ל"א אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, והרמב"ם כתב במורה נבוכים ח"ב פל"ו אין הנבואה וכו', הרי דבמקום שכינה כתב הרמב"ם נבואה והיינו דמתוך שהיתה השכינה שורה עליו היה בא לידי רוה"ק, ועל זה אמרינן בגמרא דבטלה שכינה היינו שלא שרתה עוד על הנביאים והשכינה היא סבה לבוא לידי רוה"ק, אבל במקדש דקדושתו גורם להשראת השכינה א"כ כל זמן שהקדושה ישנה שורה השכינה, דקדושה היא סבה להשראת השכינה במקדש, משא"כ שהשכינה בעצמה השרה בלא סיבה הגורמת להשראתה בזה בטלה באמת, ובאמת הלשון בגמרא שחסרה, והיינו שלא התחילה עוד לשרות על הנביאים, ולפי"ז רוה"ק ושכינה נחשוב לדבר אחר, ולכן בירושלמי תענית לא הביא רק רוה"ק, מפני דשכינה ורוה"ק אחת הן וחשב להו לדבר אחד. ועיין מורה נבוכים ח"א פע"ג מה שכתב בענין שכינה. ופלפלתי בכל זה במקום אחר וכעת קצרתי.

המאיר לארץ

כ"מ ואם לדין יש תשובה וכו'. נ"ב ע"י כנסת יחזקאל תשובה קט"ו, ישוב היטב על זה.

בא"ד כ"מ, איני יודע מה כח וכו'. נ"ב ע"י תוס' יו"ט עדיות פ"ח מ"ו, מקום שמואל תשובה ל"ז, כנסת יחזקאל תשובה קט"ז, ישוב נכון על זה.

הר המוריה

אע"פ ששוממין וכו'. מגילה כ"ח א' יעו"ש.

שהחזיקו בה וכו'. ע"י חגיגה ג' ב' וחולין ז' א' הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל יעו"ש משמע דבימי עזרא היו ע"י כבוש. וי"ל

פרק ו' הלכה ט"ז

זכר ישעיהו

החכמה (במאמר קראתיו טעם זקנים) להראות מה עמקו מחשבותיו ולא ירדו לסוף דעתו וכן כתבתי:

ובהעמיק העיון במשפט הרכושי שהערנו יאירו לנו הדברים הנאמרים בהל' בית הבחירה סוף פ"ו ורבים נתעוררו עליו בתמיה, הלא כה דבריו שם, ולמה אני אומר וכו' וכו' עד סוף הפרק, והכ"מ קרא תמה וכתב ואיני יודע וכו', אכן בינה איפוא, מה עז הארי ההוא לעשות לעצמו שבילי אורה עד מראשית מלפנים בטרם הוסד חוק ומשפט, והנני מבאר זאת יראה כל מתבונן אשר כל סידור טבעי השולט על איזה נמצא או אף על איזה מין שלם, לא יחול עליו בתמונה אחת מראשית הווייתו, אבל ישתנה כפי אשר יתברר הדבר ההוא ויבוא לידי גמרו, לכן אין להקיש מן טבע הנמצאים שיש להם אחרי הולדם על תכונתם בעודן בהריון, וכאשר נלחם רבינו המורה נגד היוני בקדמות, הרס בכח חקירה זו את החזק שבמופתיו ויהי לנס אל כל חקרי לב כמפורסם להמעיינים, וא"כ הוא במלאכת הטבע, ואף כי יהיה כן גם בכל חוק וסדר הנעשה בהסכמת בני אדם, ונבחין איפוא ענין קניית הרכוש המוסכם בכל הישוב, הנה עתה בראותינו איש שוכן תחת גפנו לבטח, ונשאלהו איך הגיע אליו הזכות על חלקת השדה הזאת, הלא ישיב כי קנה זאת מאת רעהו או אחוזת אבותיו היא, ואם תשוב השאלה על האיש אשר קנה מאתו, או אשר הנחילו, גם הוא יענה ככה, אולם האם תלך השלשלת ההיא עד אבי כל בני שת, לא כן, אבל נבוא עד שנים קדמוניות בטרם שפוט השופטים, וכל שיח שלי ושלך טרם יצמח, והאיש אשר לו הגבורה גרש את המחזיק וישב תחתיו, והגדר המבדיל בין הזכות והכח היה אז בעלטה כי שכן עליו הענן, אך כפי רבות השנים כן התיישבו בני האדם להביא דבר הרכוש תחת חוקי היושר, זכות הכח נחלש כי ציד בפיו, וטענת היושר בכל משלה, אפס במקום שיש ספק על איזה חפץ, ונעלם ממנו מי המה הבעלים, הנה כי ינצו הצדדים ונגשו אל המשפט, הלא יענה אין לאל ידי להכריח קו הספק

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קידשה לעתיד לבא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם, אמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדין, אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו וחיוב במעשרות ובשביעית. והראב"ד השיג עליו וסובר איפכא דמקדש וירושלים אינם קדושים לעתיד לבא, ולפיכך הנכנס עתה במקום המקדש אינו חייב כרת, וסיים על זה, כך נגלה לי מסוד ד' ליראיו, ואם קבלה היא נקבל, ואמנם הכסף משנה נתפלא על דברי רבינו וכתב ואיני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש, ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכבוש וכי לא היה שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כבוש מן חזקה עם כבוש וצ"ע עכ"ל הכ"מ, ונשארו דברי רבינו במסגר הקושיא:

אמר המחבר, האף אומנם אמרתי לבלתי נתון אמרי שפר ע"פ דרכי החקירה כבואי בקרית ספר התורה הזה, ואבחר להיות מדבר כלשון עמי, וכן עשיתי כל חידושי גפ"ת חבורי טהרה לבדם, ושנאתי אני את הפלפולים בדברי תורה בעזרת ההגיון, ויעשו הרכבה זרה להלביש יחד חילוקא דרבנן עם איטון מצרים, על כל זה למען כבוד רבינו לא אחדל את תנובתי ואעתיק פה מן הכתוב אצלי בקונטרסי

פרק ו' הלכה ט"ז

להם, אך משפטי טובים, ויש אימון בהם, ועל כן נכסי יחיד הם בחזקתו ואין מכלים דבר, גם קרית יערים עם כפרים אם אך מקנת כספו הוא אשר קנה לו מאת המלך, לא יפול עוד שבט המנצה על גורלם, ויקומו לו לאחוזת עולם:

עתה נשובה בלבב הומה אל ציון ועריה, הן הם היו בתחלה לישראל לאחזזה באשר לקחום בחרבם ובקשתם והכבוש לבד הוא היה השטר קנין כי רבים לחמו וילכדו למו כמשפטם אז מגוי אל גוי, ועל כן כאשר ירדנו פלאים ונפלה העטרה, וגם האדמה אשר תחתיה נפלה בידי אויב אשר גבר, הנה בטל הכבוש ונקרע השטר קנין, ולכן פרחה קדושתה, לפי שאינה ארץ ישראל בעת ההיא, ואחרי כן אולם בעליית עזרא וכל קדושו עמו, לא לקח ארצם בחרב ובחנית, ולא קידשה בכבוש אלא בחזקה, ע"פ כח הקנין מאת המלך כורש אשר מצא חן בעיניו, ויתן לבני ישראל ערים לשבת, וכאשר יתן איש לעמיתו חלקת שדהו, על כן שוב יהיו כל המקומות האל כנכסי יחיד אשר יעמדו ביד הקונה לצמיתות, ולא יירא בהמיר ארץ מלכיה ושריה, לכן הלא בצדק נאמר, כל המקודש ע"י עזרא הוא מקודש עד היום:

עתה שים נא עיניך בדברי רבינו, והכר דבר אמת בנקודה נפלאה ההיא, אשר הערנו בהרחב הדבור, ויהי נועם חכמתו עלינו:

יד איתן

בכ"מ, בסופו: ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה כו'. עיין תוי"ט סוף עדיות:

ליקוטי חבר בן חיים

בכ"מ, וצל"ע. עי' חתם סופר חלק יו"ד סי' רל"ה:

השוה, לכן חזר הדין על מקומו הראשון, ואשר לו הכח הוא הזוכה, וכן אמרו חכמים בכגון זה, כל דאלים גבר, ומה יקר משפט חרוץ הזה:

ואולם אם כי בין אנשים יחידים פרטיים באין ספק עוד מראשית התייסדו המדינות כבר נקבע החוק אשר הזכות הישר ישמור רכוש איש ואיש, כי בלעדי זאת לא יצויר קיבוץ מתאחד, הנה עכ"פ במלחמת עמים שלמים אך אום מלאום יאמץ, אם ידי הגוי והממלכה כבדו מזוקן, עם בחור התקומם עליו ויכנע, ורב יעבוד צעיר, הוא הדבר שנאמר, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, כי בזאת לבד אשר נתן עוז לעמו, מילא את ידם לתפוש בצדק את אשר ילכדו, ויצב גבולות עמים למספר בני ישראל:

כן היה בתחלה, ויהי כאשר החל האדם לרוב על פני האדמה, ודור הולך ודור בא, הנה לאט לאט גם נזר הממשלה הכניע ראש תחת שבט המוסר וממלכת הצדק, ובשלוח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון התנצל לאמר, לא לקח ישראל את ארץ מואב וגו', וכן מני אז כבר הושם חוק ומשפט גם בין עם לעומת עם, ואין מלחמה בלתי תביעה, ובהסתבכות הטענות ואין שופט רק אז הדין נחתך בחודה של חרב:

והיסוד הראשי אשר ירו לאבן פינה הוא לאמר, נכסי יחיד הם נפולטים לעולם, ולשטף מריבות הממלכות עליו לא יגיענו, ובמקום תרועת מלחמה וינצחו זה את זה ותשקוט הארץ, הנה כגר כאזרח ישאר בנחלתו, ואין נגרע ממנו, כי לא להוריש את התושבים יצאו להלחם, מלפנים עלו לקרב גוי נגד גוי, וסיבת המריבה היתה קנין הגוף לקחת שדה וכרם צאנו ובקרו, ואף ידיו ורגליו להיות לעבדים, על כן אלה אשר הצליחו שללו ויבוזו ויאמרו השמד, ועתה הלא תתחר ממשלה בממשלה, היא לא תחמוד כסף וזהב, ויריבו לבד בדבר רעיון ומחשבה לאמר אני אמלוך על הגוי כולו לטוב

פרק ו' הלכה ט"ז

הנה מרן הכ"מ ז"ל כתב השגת הראב"ד ז"ל שהשיגו דמאין לו לחלק בין ירושלים ומקדש לארץ ישראל והקשה לו מכמה מתני' דתנן אם אין מקדש ירקבו והוא מרן ז"ל תירץ כל השגותיו לא עת האריך אמנם כתב ז"ל אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקבו קשו וליכא למימר דאתו אליבא דלא כהלכתא דהיינו כמ"ד לא קדשה לעתיד לבא שהרי רבינו ז"ל פסקה בפ"ז מהלכות מעשר שני וצ"ע עכ"ד והרב בעל משנה למלך ז"ל תירץ במ"ש רבינו בפ"ב מהלכות מעשר שני דמעשר שני אינו נאכל היום בירושלים משום דבעינן הבית בנוי דומיא דבכור וכ"כ הטור יו"ד דהיה ראוי לאוכלו משום דקדושת ירושלים והבית לא בטלו אלא שאי אפשר לאוכלו כיון שאין מזבח דאיתקש לבכור ואם כן לא קשיא להר"מ ז"ל היא מתני' דקתני אם אין מקדש ירקבו משום דהיינו טעמא משום דליכא מזבח עכ"ד.

ולענ"ד נ"ל לתרץ תרי מתני' שהקשה התוס' יו"ט בפ"ח מעדויות משנה ו' אהא דקאמר ר' יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית ואוכלין קודשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא וכו' הקשה הר"ב תוס' יו"ט ז"ל מההיא דפ"א מהלכות מעשר שני דתנן ואם אין מקדש ירקבו ותירץ דאתי כמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא ותמה אח"כ מסוגיא דשבועות וסוגיא דמגילה וסוגיא דזבחים דשקיל וטרי לומר כתנאי בהא דקדושה ראשונה קדשה או לא וכו' ודחי לה ואמאי לא אשכח האי תנא דמעשר שני יעו"ש עד שמכח קושיא זו הוכרח לומר דאין משם ראייה משום דלעולם דאתי כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וחכמים החמירו שלא לאכול וירקב ואולי מטעם דכשאין מקדש אין העם רגילים בטהרה וכו' ובזה תירץ בעד רבינו ז"ל דבהלכות בית הבחירה קאי לדין התורה וסמך על מ"ש בהלכות מעשר שני שהחמירו ותירץ בעד הראב"ד ז"ל ולענ"ד יתורץ עם מ"ש לחלק בין

מרכבת המשנה

לא קדשה בכבוש אלא בחזקה. עי' כ"מ שהניח בצ"ע, וכוונת רבנו פשוטה דהכי קאמר דחזקה של עזרא הפקיע ביטול הכבוש ונתקדשה בחזקה זו הואיל שעזרא קידשה בחזקה זו שלא בדרך כיבוש אלא ברשיון מלך פרס ומשו"ה לא חשיב קדושה שנייה מחמת כיבוש שתתבטל לאחר שילקח מידם וקדשה קדושה שניה לעתיד ע"י חזקה כר' יוסי ומשו"ה אלימא קדושה שניה מראשונה שהרי עזרא נתכוון לקדשה שנית ע"י חזקה והיינו טעמא דרבי יוסי שביאר רבנו.

פרי האדמה

הלכה יד-טז כל מקום וכו' ומה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם מלך ולא אורים ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתה ולעתיד לבא. לפיכך מקריבין אע"פ שאין בית ואוכלים קדשים אע"פ שאין מחיצות וכו' ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין שם חומות שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא. ולמה במקדש וירושלם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ובקדושת א"י לענין שביעית ומעשרות לא קדשה לעתיד לבא מפני שקדושת מקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הכתוב אומר והשימותי וכו' בקדושתם הם עומדים אבל חיוב א"י אינו אלא מפני הכיבוש שהוא רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה מדין תרומות וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה מקודש היום ואע"פ שנלקחה הארץ [ממנו] מחויב בתרומות ומעשרות וכו'.

פרק ו' הלכה ט"ז

כאמור יעו"ש אכן אפשר לישב דאיהו מפרש למתניתין גם למעשר שני ונוהג דקתני היינו לענין אחר ולפדיון אבל לא לאכילה.

וכן מ"ש מרן כ"מ ז"ל על מ"ש רבינו כל שלא נעשה בכל אלו אינו קדוש גמור וכו' והביא מחלוקת רב הונא ורב נחמן דס"ל בכל אלו ורב נחמן ס"ל באחד מכל אלו ונפק"מ דאי אמרינן בכל אלו צריך אם כן עזרא הקדיש בב' תודות ולא היה בכל אלו לא קדיש אלא אמרינן קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא ורב נחמן סבר דעזרא קדיש וקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא וכו' ט"ס נפל בדברי מרן וצ"ל רב נחמן במקום רב הונא דרב הונא צ"ל דס"ל לא קדיש עזרא וכו' משום דבעי בכל אלו.

אכן מה שיש לתמוה על הרב בעל ספר התרומות ז"ל שכתב דמעשר שני אף בזמן הזה שהכל טמאים אם הפירות לא הוכשרו מותר לאוכלו בירושלים וכו' שהרי שנינו ולא ביערתי ממנו בטמא בין שהמעשר טמא והאוכל טהור בין שהאוכל טמא והמעשר טהור וכן הקשה בס' ב"ח סי' של"א יעו"ש.

אמנם מה שהקשה מרן ז"ל קושיא שנית על רבינו ז"ל במה שחילק בין כיבוש ראשון לחזקה של עזרא לענין שאר א"י לענין שביעית ומעשרות והקשה מרן ז"ל וז"ל איני יודע מה כח חזקה גדול מכיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מכיבוש וחזקה והניחה בצ"ע. והנה התוס' יו"ט שם בפ"ח מעדויות תירץ לזה דכיבוש הגוים אתא ומבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשות להחזיק בה לא אתי כיבוש דבתר הכי ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן ואם תאמר שהשי"ת גם כן נתנה לישראל בראשונה כבר כמו שנתנה כבר

מעשר שני אם אין מקדש להכא דקאמר אע"פ שאין חומה דלדיוקא נקטיה שהרי לעיל מיניה תפס אע"פ שאין בית וכו' ולכן לא הביא בסוגיא דזבחים ושבועות ומגילה האי מתני' דאם אין מקדש וכו' משום דאתי כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ולא מטעמא דטומאה קאמר דירקבו אלא היינו טעמא משום הקישא דבכור דבעינן מזבח וגם להראב"ד ז"ל לא בעינן תירוצו ז"ל של התוס' יו"ט משום דלא פליג הראב"ד דההיא אתיא כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא והיינו טעמא משום הקישא דבכור שהוא גמרא ערוכה בפ' אלו הן הלוקין דף י"ט ומן התימה על התוס' יו"ט שנדחק הרבה לתרץ דרך אולי משום חומרא דטומאה ולא קאמר טעמא דיהיב הש"ס דילן מפורש בהדיא ופסקו רבינו ז"ל פ"ב דמעשר שני והטור ומרן ז"ל סימן של"א אבל למרן ז"ל לא קשה משום דכל קושיתו היתה אמאי כתב הכא בהלכות בית הבחירה דאוכלין מעשר שני וכו' ויתורץ במה שכתב שאין חומה וכו' אבל מה שכתב הרב בעל משנה למלך בהשגת הראב"ד וקושית מרן ז"ל מההוא דנפול מחיצות שהניחה מרן בצ"ע כתב הרב בעל משנה למלך דהמעייין היטב בסוף פ"ו מהלכות מעשר שני יתורץ ולפי זה שחילקתי הוא ברור דההיא איירי כשאין שם מזבח דומיא דההיא דכשאין מקדש ירקבו דאיירי בהכי. איך שיהיה דבריו צ"ע ודברי התוס' יו"ט ז"ל תמוהים. (ובאמת כי אחרי כותבי חילוק זה מצאתיו בהרב בעל ברכת הזבח בשיטתו על זבחים דף ס' שתירץ ההשגה וקושית מרן יעו"ש ובפרט כי חילוק מעשר שני משאר מעשרות משום הקישא דבכור כתבו הוא עצמו מתוס' יו"ט ז"ל בפ"ב מבכורים יעו"ש).

אכן תמהני על הסמ"ג שפסק סי' קל"ו כרבינו ז"ל ומעשר שני אינו נאכל משום דאיתקש לבכור וכו' א"כ איך פסק ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית שהרי מה ששנינו בפ"ב דבכורים דנוהג בפני הבית ושלא וכו' היינו מעשר ראשון וכמ"ש התוס' יו"ט ז"ל בפ"א אבל מעשר שני לא מטעמא דהיקשא

פרק ו' הלכה ט"ז

דמהיכא בא לו דין זה כמו שהשיג הראב"ד אפילו אם נאמר דקאי למאן דאמר קדשה לעתיד לבא הוקשה לו להראב"ד והשיב מרן מההיא דר' יהושע כל שכן למאן דאמר לא קדשה דגם ירושלים הכי איך שיהיה ודאי ט"ס נפל בספר והנראה שהראב"ד ז"ל הכי ס"ל בעד רבינו ומרן לא ס"ל הכי ודוק.

ציוני מהר"ן

לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. עי' בכ"מ שלא הראה שום מוצא לזה ולכאורה דברי רבינו תמוהים שהרי ביומא דף כ"א ע"ב חשבו חמשה דברים שחסרו במקדש שני וחשבו ג"כ שכינה הרי דשכינה לא היתה עוד במקדש שני. אולם מצאתי בירושלמי דתענית פ"ב ה"א ומכות פ"ב ה"ו ובהוריות פ"ג ה"ב ובמ"ר שה"ש פ"ח דהובא שם המימרא דיומא הנ"ל ושם הנוסחא שמן המשחה ולא חשיב שם שכינה והוא מוכרח להמעין שם. וכן במ"ר ובתנחומא פ' בהעלותך חשיב שם החמשה דברים ולא חשיב ג"כ שכינה ונקט שם מנורה תחת שכינה ולפ"ז י"ל דבאמת היתה השראת שכינה בבית שני, וכ"ה באמת במ"ר אחרי פ"כ ובתנחומא שם אם על פיך יגביה נשר אמר הקב"ה לאהרן על מימר פיך הייתי משרה שכינתי ע"ג הארון או על מימר פיך הייתי מסלק שכינתי מע"ג הארון. סלע ישכון מקדש ראשון ויתלונן לינה אחת במקדש השני על שן סלע ומצודה, ובפסיקתא רבתי פמ"ז הגי' סלע ישכון בבנין ראשון שהיה שם ארון ואפי' בבנין שני שלא היה שם ארון אלא אבן היה שם היה כבודי על שן הסלע ומצודה ע"ש, מכ"ז מבואר דהשראת שכינה היתה גם בבית שני, אבל מ"מ צ"ע דברי רבינו מברכות דס"א ע"ב, לא אמרו כו' ובזמן שהשכינה שורה, ופירש"י שבהמ"ק קיים ע"ש. ובמ"ר במדבר פ"א ותנחומא שם ד"א מה רדנו כו' א"ל נתצת לנו את בהמ"ק וסלקת שכינתך ממנו כו'. ומשמע דעכ"פ אחר החורבן שוב לא

שלח ע"י עבדיו הנביאים שיטלוה מהם וכן נבאו על מלך פרס שיחזירה אבל לא מצינו שנבאו שיטלוה מידינו בפ"י ולפיכך שלא כדין נטלוה עכ"ד.

ולענ"ד לכאורה קשה מאריה דאברהם תינח דאתי כיבוש דגוים ומבטל לכיבוש דידן אבל החזקה מי מבטלה ע"י כיבוש כמו שמצינו בעזרא שהחזקה לא בטלה משום כיבוש שלהם ואם החזקה דישראל לא מיקרי חזקה כיון שהקב"ה שלח על ידי עבדיו הנביאים כתוב לאמר שיטלוה אף זה החילוק היה לו לרבינו לומר דלעולם דגם בקדושה ראשונה ע"י חזקה אלא שהקב"ה נטלה משום דלא נתנה מעיקרא כי אם בעבור ישמרו חוקיו וכו' אבל בשניה דלא מצינו דנטלה וכו' כמו שאמר התוס' יו"ט ז"ל ולכן לענ"ד נראה לי לומר דודאי גדול חזקה מכיבוש משום דכיבוש אתי כיבוש ומבטל כיבוש אבל חזקה לא אתי כיבוש ומבטלה ולגויים לא שייך לומר בהם חזקה והיינו טעמא דלא קדשה בראשונה בחזקה כיון דכבר נתקדשה בכיבוש ולא כיונו לקדשה כי אם באותו כיבוש אבל בימי עזרא שקדושה בחזקה משום דלא היה כיבוש לא אתי כיבוש דגוים ומבטל לחזקה והכי דייקא גם כן לשון רבינו ז"ל בפ"א מהלכות תרומות הל' ה' וז"ל כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלה קדושה כיון שלא קדושה אלא ע"י כיבוש בלבד אבל כיון שעלה עזרא וכו' יעו"ש הרי לך בהדיא דכיון שלא קדושה אלא בכיבוש בלבד היינו טעמא דוקא שלא כיוונו לקדש אלא בכיבוש בלבד נמצינו למדים לסברת רבינו דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא והיינו דוקא ירושלים ומקדש אבל לא א"י מטעם דבטל כח הכיבוש כאמור. וכן דקדק מרן לומר דלר' יהושע דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא היינו בירושלים ומקדש (דלא) [לא] הזכיר [א"ה]. נראה דחסר כאן] אלא דאם כן קשיא לי על הר"ב עץ חיים היכי תיסק אדעתיה לרבינו לומר דאפי' למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא אבל ירושלים וכו'

פרק ו' הלכה ט"ז

מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה) מה ארז אמר עולא ססמגר מאי ססמגר אר"א בת קול כדתניא משמתו נביאים אחרונים נסתלקה רוח"ק מישראל ועדיין היה משתמשים בב"ק. ופירש"י מאי ססמגר כלומר למה נמשלו בבית שני לססמגר לענין שריית שכינה אר"א ב"ק נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז מקצת מועט ע"כ. ועי' רמב"ן עה"ת פ' תצוה שחושב מעלות הנבואה למטה ממנו מעלת רוח"ק ולמטה ממנו ב"ק ששמשו בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקה רוח"ק ע"ש. ומעתה דברי רבינו מדוקדקים שכתב שהשכינה לא בטלה כלומר דלא היתה במדרגה העליונה כמו בבית ראשון. אבל גם לא בטלה והוא במדרגה למטה הימנו כמדרגת ב"ק וכמו שפירש"י קצת חזון שכינה היה שם וכולו לא היה, ואף לאחר שחרב בית שני מצינו דהמדרגה הזאת לא בטלה. ועי' ברכות דף ג' אר"י פ"א נכנסתי לחורבה אחת כו' שמעתי ב"ק כו', וכן מצינו בב"ב דע"ד ובב"ק דנ"ט ובע"ז ד"ח ובכתובות דק"ג ע"ב ועוד בכ"מ. ועי' באוה"ח עה"ת פרשת ויגש בפ' אנכי ארד עמך, שכתב שם כי הדרגות אור השכינה רבים המה ע"ש דבריו הנעימים. ועי' ר"ה דל"א אשר מסעות נסעה שכינה ובמהרש"א שם. ומה שחשבו בגמ' בין החמשה דברים שחסרו שכינה היינו במדרגה עליונה וא"ש הכל, מא"א:

ובמה שהבאתי לעיל שינוי נוסחאות בענין החמשה דברים שחסרו בבית שני ראיתי כעת בפ' הרמב"ן על שה"ש בפסוק ודודי חמק עבר שהביא הסוגיא דיומא הנ"ל וחשב שם ארון ואו"ת ושמן המשחה ואש ושכינה וכתב דזאת הגירסא היא נכונה ע"ש. והוא דלא כמו שכתוב לפנינו בגמ' אבל עכ"פ גם לפי גירסתו חסרה שכינה. אכן בתרגום יונתן (חגי א') על הפסוק וארצה בו ואכבדה תרגם שם ואתרעי לאשראה שכינתי ביה ביקר ע"ש הרי שדעתו להיפך ממש מהגמרא, שהגמ' דייקו מאכבד דחסר ה' דחסרה שכינה. אמנם פשר דבר מצאתי

היתה השראת שכינה. שוב מצאתי במ"ר שמות פ"ב ובשוח"ט מזמור י"א ובילקוט מלכים א' רמז קצ"ה ארשב"נ עד שלא חרב בהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר ה' בהיכל קדשו ומשחרב בהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים שנאמר ה' בשמים כסאו ר"א אומר בין חרב בין לא חרב אינו זו ממקומו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים וכה"א קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה שאפי' הר הרי הוא בקדושתו בוא וראה מה כורש אומר הוא האלהים אשר בירושלים אמר להן אע"פ שהוא חרב האלהים אינו זו משם, א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בהמ"ק שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו, וכ"ה במ"ר במדבר פ"א ובאיכה רבתי פ"א הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של בהמ"ק שאינו חרב לעולם למה שהשכינה במערב, ועוד בילקוט תהלים רמז תרנ"ג ובשוח"ט שם ה' בהיכל קדשו א"ר סימון (בשוח"ט הגירסא ר' אלעזר) ראה מה כתיב כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ושכנתי כתיב אע"פ שחרב בהמ"ק ונעשה שדה אע"כ שכינתי שם ע"כ ולפ"ז דעת רבינו הוא כדעת המ"ד הרבים דס"ל דהשראת שכינה לעולם אינה זזה ממקומה, ומכאן נובעין דבריו (ומ"ש רבינו לקמן בפ"ז ה"ח הוא כו' יהודה שם בברכות ע"ש ותבין, ועי' גם בדברי רבינו שם בה"ז). והאיר ה' את עיני ומצאתי בסמ"ג עשין קס"ג אחר שכתב שם דשכינה אינה בטלה הביא דברי ר"א ור' אחא שהבאתי לעיל מהמ"ר שמות בשם תנחומא והנאני מאוד. אבל לא מצאתי מקום התנחומא:

עוד י"ל דרבינו הוציא כן מיומא ט' ע"ב. ר"ל הוה סחי בירדנא אתא רבב"ח כו' א"ל אלהא סנינא לכו (ופירש"י לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלשוב ולשרות בבית שני) דכתיב כו' אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כלכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין הרקב שולט בו (ופירש"י כך לא הייתם חסרים שכינה) עכשיו נמשלתם כארז שהרקב שולט בו (ופירש"י מקצתו תולעת אוכלתו

פרק ו' הלכה ט"ז

כעת ברבינו בחיי פ' ויגש וז"ל ומיום שחרב בית הראשון לא שרתה שכינה בישראל כי בבית שני לא שרתה שכינה ואין הכוונה לומר שלא שרתה שכינה בבית שני כלל כו' ועוד שהכתוב מעיד וארצה בו ואכבדה כלומר אשרה בו הכבוד שהיא השכינה אלא שלא שרתה בו תדיר כמו בבית ראשון כו', והוא שדרשו רז"ל וארצה בו ואכבדה חסר ה' לפי שחסרו משם ה' דברים ארון כו' ושכינה ומפני זה אמר ואכבדה לבאר כי הכבוד היה שם שהוא השכינה לא התפארת וחסרון הה"א על שחסרה משם שכינה שהרי היא מה' דברים שחסרו והיאך חסרה והכתוב אומר ואכבדה אלא שלא שרתה שם תדיר כמו בבית ראשון ע"ש. ועי' בזוה"ק ר"פ תצוה פתח ר"ש ואתה ה' אל תרחק כו' אל תרחק לאסתלקא מיני למהוי סליק נהורא עלאה מתתאה דהא כד אסתלק נהורא עלאה מתתאה כדין אתחשך כל נהורא ולא אשתכח כלל בעלמא. ועל דא אתחרב בי מקדשא ביומוי דירמלי, ואע"ג דאתבני לבתר לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות ע"ש. ועי' גם בתנחומא פרשת וישלח. והדברים הללו הם מפתח גדול ליישב בהרבה מקומות בש"ס ומדרשים הנראים בהשקפה הראשונה כסותרים שפעם נמצא שבית שני היתה חסרה שכינה ובמק"א נראה דהשראת שכינה היתה גם בבית שני, וע"פ הנ"ל דברי כולם צדקו יחדיו, וגם מדוקדקים דברי רבינו שכ' דשכינה אינה בטלה:

צרוור הכסף

הכ"מ ז"ל שהרי ר' פסק כן בפ"ז מה' מעשר שני וצ"ע ע"כ. נ"ב וז"ל הר"ב מ"א ז"ל ול"נ דהר"ם ז"ל ס"ל כג"י התוס' במכות די"ט דאפילו למ"ד קדשה לע"ל בכור ומעשר לא מתאכלי יע"ש ואם כן הנכנס עתה לב"ה חייב כרת שכולהו טמאי מתים וכ"כ בשבועות די"ד ד"ה ונשלם י"ש בשלחן א"ח סי' ב' ועיין ביבמות דפ"ב בתוס' יע"ש.